

НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ПРАВОВОГО
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ПРАВОВИХ НАУК УКРАЇНИ

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

НДІ ПЗІР НАПpН УКРАЇНИ

**АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РОЗБУДОВИ НАУКОВО-
ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ У ВОЄННИЙ ТА
ПОВОЄННИЙ ПЕРІОДИ**

Електронне наукове видання

Харків

2023

Рекомендовано до публікації

Вченою радою Науково-дослідного інституту правового забезпечення інноваційного розвитку Національної академії правових наук України (протокол № 2 від 09 березня 2023 р.)

Редакційна колегія:

С. В. Глібка – канд. юрид. наук, директор НДІ ПЗІР НАПрН України;

К. В. Єфремова – канд. юрид. наук, заступник директора з наукової роботи НДІ ПЗІР НАПрН України;

А. М. Любчич – канд. юрид. наук, учений секретар НДІ ПЗІР НАПрН України;

Рецензенти:

О. А. Яковлєв – доктор юридичних наук, доцент, доцент кафедри трудового права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого;

Г. М. Шовкопляс – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри господарського права Національної юридичної академії імені Ярослава Мудрого.

Збірник наукових праць НДІ ПЗІР НАПрН України: «Актуальні питання розбудови науково-дослідницької інфраструктури у воєнний та повоєнний періоди» за матеріалами Інтернет-конференції (м. Харків, 28 лютого 2023 року) / за ред. С. В. Глібка, К. В. Єфремової. – Харків: НДІ ПЗІР НАПрН України, 2023. – 151 с. – Електронне наукове видання. – https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2023/07/conf_28.02.23.pdf

ISBN 978-617-7806-38-6

У збірнику наукових праць представлені доповіді, тези доповідей, наукові повідомлення викладачів, практичних працівників, науковців, що взяли участь у Інтернет-конференції «Актуальні питання розбудови науково-дослідницької інфраструктури у воєнний та повоєнний періоди». Захід був проведений Національною академією правових наук України, Науково-дослідним інститутом правового забезпечення інноваційного розвитку Національної академії правових наук України, Радою молодих учених Науково-дослідного інституту правового забезпечення інноваційного розвитку 28 лютого 2023 року у м. Харкові з метою обміну практичними і теоретичними напрацюваннями й підготовки рекомендацій учасників щодо правових проблем і викликів розбудови науково-дослідницької інфраструктури у воєнний та повоєнний періоди. Збірник наукових праць є продовжуваним науковим виданням. Видання буде цікавим науковцям, аспірантам, студентам та всім, хто цікавиться актуальними проблемами розвитку науково-дослідницької інфраструктури в сучасних умовах.

Друкується в авторській редакції

ISBN 978-617-7806-38-6

© НДІ ПЗІР НАПрН України, 2023

ЗМІСТ

Тези та доповіді за матеріалами інтернет конференції «Актуальні питання розбудови науково-дослідницької інфраструктури у воєнний та повоєнний періоди»

Внукова Наталія Миколаївна

Правове регулювання дослідницької інфраструктури в ЄС для стимулювання розвитку індустрії 4.0.....5

Водорезова Сусанна Робертівна

Захист прав інтелектуальної власності: досвід ЄС13

Глібко Сергій Васильович, Коритін Денис Сергійович, Мамаєв Ілля Олександрович

Огляд та порівняльна характеристика вітчизняних інформаційно-комунікаційних платформ в інноваційній сфері20

Семенова Марина Володимирівна, Головащенко Ольга Сергіївна

До питання повноважень посадових осіб органів місцевого самоврядування у сфері благоустрою міста31

Дуравкін Павло Михайлович

Роль інноваційних цифрових технологій у механізмі оподаткування 41

Єфремова Катерина Вікторівна

Індекс цифрової економіки та суспільства в Україні як необхідна передумова інтеграції до ЄС49

Кохан Вероніка Павлівна

Доступ українських вчених до дослідницьких інфраструктур Європейського Союзу58

Любчич Анна Миколаївна

Великомаштабні дослідницькі інфраструктури як основа розвитку екосистеми знань: досвід Швеції.....65

Мамаєв Ілля Олександрович

Питання захисту біометричних даних в проекті регламенту ЄС щодо штучного інтелекту.....72

Розгон Ольга Володимирівна

Створення регіональних науково-дослідних долин та центрів передового досвіду: досвід Литви.....80

Савчук Олена Олександрівна

Правовідносини щодо використання і охорони довкілля в інноваційній сфері: аналіз досліджень законодавства.....87

Селіванова Ірина Анатоліївна

Впровадження лікарського самоврядування в Україні як вектор інтеграції до європейського медичного простору.....96

Semenova Maryna

Transformation of the judiciary as an effective measure of disputes consideration during marital state in Ukraine104

Хаустова Марина Геннадіївна

Цифрові інструменти в досвіді інших країн у процесах.....112

Чубенко Віра Анатоліївна

Дослідницька та технологічна інфраструктура в ЄС: відмінність та значення в контексті досвіду для України.....119

Чуприна Ангеліна Тимурівна, Савчук Олена Олександрівна

Правові проблеми розвитку стартапів на поточному етапі російсько-української війни.....127

Alla Yushko

Employment contracts with unfixed working hours: prospects and risks of their application in Ukraine.....135

Давидюк Олександр Миколайович

Окремі господарсько-правові аспекти визначення мети державної технологічної політики.....138

Подрез-Ряполова Ірина Валеріївна

До питань забезпечення розвитку інноваційної інфраструктури в умовах воєнного стану.....142

Огієнко Інна Віталіївна

Окремі питання відбудови і розвитку дослідницької інфраструктури та матеріально – технічної бази наукових установ і закладів вищої освіти.....146

Внукова Наталія Миколаївна

*доктор економічних наук, провідний науковий співробітник
НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрНУ,*

професор кафедри митної справи і фінансових послуг

ХНЕУ імені Семена Кузнеця,

ORCID: 0000-0002-1354-4838

***ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ
ІНФРАСТРУКТУРИ В ЕС ДЛЯ СТИМУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ
ІНДУСТРІЇ 4.0***

Дослідження присвячено основним засадам правового регулювання дослідницької інфраструктури в ЄС і її можливий вплив на стимулювання розвитку Індустрії 4.0. Розглянуто підходи закордонних науковців до оцінки стану дослідницьких інфраструктур у країнах ЄС, який є асиметричним. Дорожня карта Європейського стратегічного форуму дослідницьких інфраструктур (ESFRI) є прикладом планування перспектив змін для впровадження сучасних видів цифровізації. Технології індустрії 4.0 мають зворотній валив на реальні зміни інфраструктури національних економік, зокрема, повоєнного часу.

Ключові слова: дослідницька інфраструктура, регулювання, Індустрія 4.0.

Vnukova Nataliya

*Doctor of Economics (2nd PhD), Leading researcher of Scientific and Research
Institute of Providing Legal Framework for the Innovative Development of NALS
of Ukraine, Professor of the Department of customs affairs and financial services
Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics*

***LEGAL REGULATION OF RESEARCH INFRASTRUCTURE IN THE
EU TO STIMULATE THE DEVELOPMENT OF INDUSTRY 4.0***

The study is devoted to the main principles of legal regulation of research infrastructure in the EU and its possible impact on stimulating the development of Industry 4.0. The approaches of foreign scientists to the assessment of the state of research infrastructures in EU countries,

which is asymmetrical, are considered. The roadmap of the European Strategic Forum for Research Infrastructures (ESFRI) is an example of planning the perspectives of change for the implementation of modern types of digitalization. The technologies of Industry 4.0 have a reverse impact on real changes in the infrastructure of national economies, in particular, in the post-war period.

Keywords: research infrastructure, regulation, Industry 4.0.

Актуальність. Нова та вдосконалена інфраструктура, зокрема, дослідницька є предметом уваги для посилення складових Індустрії 4.0 [5].

Концепція Державної цільової програми розвитку дослідницьких інфраструктур в Україні на період до 2026 року [4] визначає метою створення необхідних організаційних, правових та фінансових умов для розвитку системи дослідницьких інфраструктур в Україні, підвищення їх конкурентоспроможності, а також розвитку сфер наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності для розширення доступу вчених до передових дослідницьких інфраструктур в ЄС.

Виклад результатів. Для визначення напрямів стимулювання розвитку Індустрії 4.0 важливим є ознайомлення з питаннями правового регулювання дослідницьких інфраструктур в ЄС. Дослідницькі інфраструктури – це об’єкти, які надають ресурси та послуги дослідницьким спільнотам для проведення досліджень і сприяння інноваціям [8]. Отже, інноваційна складова дослідницької інфраструктури беззаперечно впливає на стимулювання розвитку Індустрії 4.0 [2]. Широке представлення об’єктів дослідницької інфраструктури в ЄС не тільки для досліджень, але й освіти та державних послуг теж є фактором можливого стимулюючого впливу на процеси автоматизації та діджиталізації всіх виробничих процесів різних установ. Об’єкти дослідницької інфраструктури в ЄС можуть бути односайтовими, розподіленими або віртуальними [8]. Вони включають велике наукове обладнання або набори приладів, колекції, архіви або наукові дані, обчислювальні системи та мережі зв’язку, будь-яку іншу науково-

інноваційну інфраструктуру унікального характеру, відкриту для зовнішніх користувачів, що все є складовими розвитку Індустрії 4.0.

Дослідники відзначають і зворотній вплив саме запровадження змін у Індустрії 4.0 до реальних зсувів інфраструктури національної економіки[1], особливо, повоєнного часу через перехід до зваженого використання кіберфізичних, інформаційно-комунікаційних систем у виробничих і суспільних процесах.

Щодо правового регулювання Європейська Комісія визначає, оцінює та впроваджує стратегії та інструменти для забезпечення ЄС стійкими дослідницькими інфраструктурами світового рівня [8]. Позитивним для України є те, що відбувається співпраця не тільки з країнами ЄС, але й країнами, асоційованими з Horizon 2020, де є Україна. Також гарантується, що дослідницькі інфраструктури є відкритими та доступними для всіх дослідників у Європі та за її межами. Ключовими цілями є зменшення фрагментації екосистеми досліджень та інновацій, уникнення дублювання за рахунок ефективного обміну інформацією, контроль над розвитком і використанням дослідницьких інфраструктур, розробка стратегій для нових загальноєвропейських, міжурядових або національних дослідницьких інфраструктур, об'єднання зусиль на міжнародному рівні для створення та експлуатації великих, складних або дорогих інфраструктур для реагування на глобальні виклики, сприяння розвитку їх інноваційного потенціалу через підвищення обізнаності про можливості, як важливі стимули для Індустрії 4.0, які пропонуються для вдосконалення своїх результатів через спільний розвиток передових технологій. Європейська Комісія розглядає ініціативи, стратегії та мережі через Європейський стратегічний форум дослідницьких інфраструктур (ESFRI), який розробляє стратегічну дорожню карту, що визначає інвестиційні пріоритети в європейських дослідницьких інфраструктурах на наступні 10-20 років. Одним з таких пріоритетів пропонується визначити стимулювання процесів в Індустрії 4.0. Для практичної реалізації стратегій створено Європейський консорціум

дослідницької інфраструктури (ERIC) - спеціальна *правова* форма, яка полегшує створення та функціонування дослідницьких інфраструктур.

Дослідники [5] під необхідністю вивчення впливу цифрової революції для виробничих компаній зробили огляд статей у сфері Індустрії 4.0, де виділили і питання визначення подальшого розвитку дослідницької інфраструктури. На другому етапі якісного дослідження запропоновано враховувати дослідницьку інфраструктуру, а саме аналітику великих даних на базі штучного інтелекту для інтеграції впровадження технологій Індустрії 4.0.

Це дослідження розширює базу знань, надаючи детальний огляд Індустрії 4.0 і розуміння взаємозв'язку між інституційним тиском, матеріальними ресурсами та людськими навичками для впровадження технологій на базі штучного інтелекту. Запровадження цих технологій . як вважають дослідники, може позитивно вплинути на стале виробництво та можливості циклічної економіки [5].

Певне правове регулювання процесів розвитку Індустрії 4.0 відбувається в кожній країні ЄС, де є спеціальні урядові програми. Група дослідників провела порівняльний аналіз таких урядових програм ЄС [9]. На наднаціональному рівні ЄС прийняв політику, спрямовану на цифровізацію промисловості в усьому ЄС, яка також має на меті спонукати країни розробляти стратегії цифровізації на національному рівні. Аналіз 25 національних планів, орієнтованих на Індустрію 4.0, у період з 2011 по 2020 рік показав значну асиметрію в умовах реалізації як політики, так і в стані ринку у різних країнах ЄС [9].

Незважаючи на те, що Індустрія 4.0 залишається в основному пов'язаною з виробництвом, деякі визначення стосуються інших галузей [7]. Концепції Індустрії 4.0 можуть використовуватися для характеристики технологічної еволюції інших видів діяльності, окрім виробництва. Межі між галузями можуть розмиватися внаслідок швидкого поширення інновацій, чому сприяє інституційна політика ЄС, яка не націлена виключно на

виробництво, і внаслідок спільного внеску виробничих і невиробничих видів діяльності у загальні ціннісні пропозиції, які об'єднують різні продукти та послуги [7].

Тому такий підхід свідчить про те, що становлення дослідницьких інфраструктур все більше може впливати на стимулювання розвитку технології Індустрії 4.0.

У деяких випадках процес планування може бути націлений на інфраструктури з багатьох неспоріднених наукових областей, єдиною спільною якістю яких є їх важливість для науки. Вважається, що Дорожня карта Європейського стратегічного форуму дослідницьких інфраструктур (ESFRI) є пріоритетним прикладом [3], яка зосереджується на нових дослідницьких інфраструктурах, які обіцяють уможливити абсолютно нові види вимірювань або обчислень [3], що має значення як для стимулювання розвитку технологій Індустрії 4.0 і вище.

Висновки. Розглянуте правове регулювання і інструменти дослідницької інфраструктури в ЄС безумовно мають стимулюючий вплив на розвиток Індустрії 4.0. Подальші кроки щодо становлення дослідницької інфраструктури мають стерти відмінності у рівні її розвитку в країнах ЄС і позитивно вплинути на інтеграцію до цієї сфери України, для чого є правові і організаційні передумови. Дорожня карта Європейського стратегічного форуму (ESFRI) щодо економіко-правових змін з розвитку дослідницьких інфраструктур сприятиме посиленню взаємодії між всіма видами об'єктів сучасних інфраструктур та стимулюванню розвитку технологій Індустрії 4.0.

ЛІТЕРАТУРА

1. Войтко С. В. Реалізація освітнього та промислового потенціалів України у глобальних умовах Індустрії 4.0. *Економічний вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. 2019. № 16. С. 360-369.

2. Внукова Н.М. Вплив дослідницької інфраструктури на розвиток Індустрії 4.0 // Збірник наукових праць НДІ ПЗІР НАПрН України. Вип. 7: Актуальні питання розбудови науково-дослідницької інфраструктури : за матеріалами інтернет-конференції (м. Харків, 28 лютого 2022 року) / за ред. С. В. Глібка. – Харків: НДІ ПЗІР НАПрН України, 2022. – Електронне наукове видання. URL:https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2022/Conf_28.02.22.pdf ISBN 978-617-7806-12-6.
3. Глобал форум OECD Global Science Forum Report on Road mapping of Large Research Infrastructures (2008) Report on Establishing Large International Research Infrastructures: Issues and Options (2010) 62 с. URL: <https://www.oecd.org/sti/inno/47057832.pdf>.
4. Концепція Державної цільової програми розвитку дослідницьких інфраструктур в Україні на період до 2026 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 квітня 2021 р. № 322-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-2021-%D1%80#n9> .
5. Чех Л. М., Корогодова О. О. Інноваційний розвиток економіки України в умовах Індустрії 4.0. *Актуальні проблеми економіки та управління*. 2020. №14. URL: <http://ape.fmm.kpi.ua/article/view/205849>.
6. Bag S., Pretorius J. H. C. Relationships between industry 4.0, sustainable manufacturing and circular economy: proposal of a research framework. *International Journal of Organizational Analysis*. 2022. Т. 30. №. 4. С. 864-898. URL: <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/IJOA-04-2020-2120/full/html>.
7. Castelo-Branco, I., Amaro-Henriques, M., Cruz-Jesus, F., & Oliveira, T. Assessing the Industry 4.0 European divide through the country/industry dichotomy. *Computers & Industrial Engineering*, Volume 176, February 2023, 108925. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0360835222009135> .

8. European Research Infrastructures. URL: https://research-and-innovation.ec.europa.eu/strategy/strategy-2020-2024/our-digital-future/european-research-infrastructures_en.

9. Teixeira J. E., Tavares-Lehmann A. T. C. P. Industry 4.0 in the European union: Policies and national strategies. *Technological Forecasting and Social Change*. 2022. T.180. C. 121664. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0040162522001962>.

REFERENCES

1. Vojtko S. V. Realizacija osvitn'ogo ta promislovogo potencialiv Ukraïni u global'nih umovah Industriï 4.0. Ekonomichnij visnik Nacional'nogo tehničnogo universitetu Ukraïni «Kiïvs'kij politehničnij institut». 2019. № 16. S. 360-369. [in Ukrainian].

2. Vnukova N.M. Vpliv doslidnic'koï infrastrukturi na rozvitok Industriï 4.0 // Zbirnik naukovih prac' NDI PZIR NAPrN Ukraïni. Vip. 7: Aktual'ni pitannja rozbudovi naukovo-doslidnic'koï infrastrukturi : za materialami internet-konferencii (m. Harkiv, 28 ljutogo 2022 roku) / za red. S. V. Glibka. – Harkiv: NDI PZIR NAPrN Ukraïni, 2022. – Elektronne naukove vidannja. – Retrieved from: https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2022/Conf_28.02.22.pdf ISBN 978-617-7806-12-6. [in Ukrainian].

3. Global forum OECD Global Science Forum Report on Road mapping of Large Research Infrastructures (2008) Report on Establishing Large International Research Infrastructures: Issues and Options (2010) 62 s. Retrieved from: <https://www.oecd.org/sti/inno/47057832.pdf>. [in English].

4. Koncepcija Derzhavnoï cil'ovoï programi rozvitku doslidnic'kih infrastruktur v Ukraïni na period do 2026 roku: Rozporjadzhennja Kabinetu Ministriv Ukraïni vid 14 kvitnja 2021 r. № 322-r. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-2021-%D1%80#n9>. [in Ukrainian].

5. Cheh L. M., Korogodova O. O. Innovacijnij rozvitok ekonomiki Ukraïni v umovah Industriï 4.0. 2020. Retrieved from: <http://ape.fmm.kpi.ua/article/view/205849>. [in Ukrainian].

6. Bag S., Pretorius J. H. C. Relationships between industry 4.0, sustainable manufacturing and circular economy: proposal of a research framework. *International Journal of Organizational Analysis*. 2022. T. 30. №. 4. S. 864-898. Retrieved from: <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/IJOA-04-2020-2120/full/html>. [in English].
7. Castelo-Branco, I., Amaro-Henriques, M., Cruz-Jesus, F., & Oliveira, T. Assessing the Industry 4.0 European divide through the country/industry dichotomy. *Computers & Industrial Engineering*, Volume 176, February 2023, 108925. Retrieved from: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0360835222009135>. [in English].
8. European Research Infrastructures. Retrieved from: https://research-and-innovation.ec.europa.eu/strategy/strategy-2020-2024/our-digital-future/european-research-infrastructures_en. [in English].
9. Teixeira J. E., Tavares-Lehmann A. T. C. P. Industry 4.0 in the European union: Policies and national strategies. *Technological Forecasting and Social Change*. 2022.T. 180. S. 121664. Retrieved from: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0040162522001962>. [in English] .

Водорезова Сусанна Робертівна

молодший науковий співробітник НДІ правового забезпечення

інноваційного розвитку

НАПрН України

ORCID: 0000-0001-5044-7167

ЗАХИСТ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ: ДОСВІД ЄС

Наукова робота присвячена дослідженню питання захисту прав інтелектуальної власності. Проаналізовано тенденції щодо регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності в ЄС. На підставі проведеного дослідження зроблено відповідні висновки.

Ключові слова: інтелектуальна власність, ринок цифрових послуг, захист прав інтелектуальної власності в ЄС.

Vodoriezova Susanna

Junior researcher of the Scientific and Research Institute of Providing Legal

Framework for the innovative development

of NALS of Ukraine

PROTECTION OF INTELLECTUAL PROPERTY RIGHTS: EU EXPERIENCE

The scientific work is devoted to the study of the protection of intellectual property rights. Trends in the regulation of relations in the field of intellectual property in the EU are analyzed. On the basis of the conducted research, appropriate conclusions were drawn.

Key words: intellectual property, digital services market, protection of intellectual property rights in the EU.

В сучасних умовах відбувається стрімке впровадження технологій Індустрії 4.0. Як і будь-які новації, такі процеси потребують вирішення відповідних правових викликів. Галузі, які інтенсивно використовують інтелектуальну власність, відіграють важливу роль в економіці ЄС та

пропонують суспільству цінні та стійкі робочі місця. При цьому багато промислових екосистем Європи не можуть процвітати без ефективного захисту інтелектуальної власності та ефективних інструментів для торгівлі нематеріальними активами. У цьому контексті вбачаються слушними міркування К. В. Єфремової [1], яка наголошує на тому, що Індустрія 4.0 також матиме вплив на захист інтелектуальної власності. Усі суб'єкти господарювання та їх працівники повинні упевнитися, що правовий захист досліджень, розробок та даних компанії є адекватним та достатнім. Існуюча законодавча база істотно відстає порівняно з впливом оцифрування на захист інтелектуальної власності. Очікуваному збільшенню суперечок щодо інтелектуальної власності між партнерами та іншими сторонами можна протидіяти лише укладенням окремих угод та контрактів, що регулюють розподіл прав інтелектуальної власності та права на їх використання.

Як підкреслено у Плані дій щодо інтелектуальної власності для підтримки відновлення та стійкості ЄС [2], існує необхідність в подальшому будувати на сильних сторонах шляхом модернізації рамок ЄС (де це необхідно) і впровадження добре каліброваної політики інтелектуальної власності, щоб, з одного боку, допомогти компаніям капіталізувати свої винаходи і твори, а з іншого – підтримати економіку та суспільство в цілому.

Такий підхід вбачається цілком логічним, оскільки в сучасних умовах майже всі держави світу вживають заходів, спрямованих на стимулювання потенціалу компаній для їх економічного відновлення та подальший розвиток.

Для усунення таких прогалин визначено декілька основних викликів, зокрема:

- 1) незважаючи на великий прогрес, частина системи інтелектуальної власності ЄС залишається занадто фрагментованою, зі складними та дорогими процедурами. Європейські патенти підлягають дорогим національним процедурам валідації та паралельному судовому розгляду в декількох країнах ЄС. В рамках цифрової трансформації добре

відкалібрований захист конструкцій в цифровому середовищі стає ще більш актуальним.

2) Чимало компаній, зокрема МСП, а також дослідники та науковці не використовують можливості, пропонувані захистом інтелектуальної власності. Так, лише 9% МСП ЄС зареєстрували права інтелектуальної власності. В умовах нинішньої кризи кількість реєстрацій інтелектуальної власності знизилася, що шкодить конкурентоспроможності та стійкості компаній. На підставі проведеного аналізу зроблено висновок, що небажання МСП використовувати права інтелектуальної власності багато в чому пояснюється відсутністю знань про інтелектуальну власність [3].

Крім низького рівня захисту інтелектуальної власності, МСП не користуються повною перевагою своєї комерційної експлуатації. Справа в тому, що наразі фінансові аналітики та інвестори визнають таку власність ключовим активом у вартості фірми та показником її технологічних можливостей, а також одним з факторів росту. Не зважаючи на це, МСП зазвичай не використовують відповідні стратегії інтелектуальної власності, які допоможуть оцінити їх нематеріальний капітал.

3) Інструменти для полегшення доступу до інтелектуальної власності недостатньо розроблені. Приміром, ліцензування стандартних патентів (SEP) часто є складним і дорогим як для власників патентів, так і для реалізаторів технологій. З огляду на зростаючу важливість SEP існує потреба в формуванні більш чітких рамок та відповідних правових механізмів, спрямованих безпосередньо на стимулювання сумлінних переговорів, а не звернення до суду для вирішення спірних питань. На нашу думку, такий превентивний підхід для регулювання відповідних правовідносин є слушним, оскільки дозволить сформувати якісне, чітке та, як наслідок, ефективно регулювання.

4) Недостатність існуючих механізмів захисту прав інтелектуальної власності. Ця проблема набирає обертів з використанням цифрових технологій.

Спираючись на інформацію, надану державами-членами та зацікавленими сторонами, в ЄС визначено п'ять ключових напрямків, з конкретними пропозиціями щодо модернізації системи захисту інтелектуальної власності, стимулювання використання інтелектуальної власності, зокрема МСП, полегшення доступу та обмін нематеріальними активами, гарантуючи при цьому справедливу віддачу від інвестицій.

Зазначимо, що для забезпечення доступу інноваторів ЄС до швидких, ефективних та доступних інструментів захисту потрібно забезпечити запуск унітарної патентної системи. Це значно спростить патентування в ЄС, підвищить прозорість та полегшить ліцензування. Отримання унітарного патенту (що охоплює до 25 держав-членів) і підтримання його протягом типового терміну буде коштувати близько 10 000 євро, приблизно в шість разів менше, ніж отримання та підтримка еквівалентного захисту сьогодні. Крім того, централізовані судові спори перед новим Об'єднаним патентним судом підвищать юридичну визначеність і уникнуть паралельного розгляду в декількох державах-членах, значно зменшивши судові витрати. Таким чином, унітарна патентна система стане ключовим інструментом для промислового відновлення ЄС, особливо для відновлюваних джерел енергії, електроніки, аерокосмічної галузі та оборони, а також екосистем мобільності [4].

Показово, що у сфері авторського права Комісія ЄС фокусується на підтримці своєчасної та ефективної транспозиції та реалізації двох нещодавно прийнятих Директив щодо модернізації системи авторського права ЄС [5]. Важливою частиною цієї роботи є імплементація ст. 17 Директиви про авторське право, яка встановлює особливий правовий режим використання контенту, захищеного авторським правом, за допомогою завантажених користувачем платформ обміну контентом. У зв'язку з існуючою рамкою авторського права ЄС, Комісія також буде працювати над низкою звітів, що впливають з конкретних положень, таких як положення про огляд, викладені в декількох інструментах авторського права ЄС, включаючи Директиву про термін захисту, Директиву про управління

колективними правами, так звану Директиву «Марракеш» та Регламент портативності [6].

Для покращення захисту прав інтелектуальної власності в ЄС Комісія позначила загальні напрямки діяльності. До таких напрямків віднесено такі, як-то:

а) підтримка швидкого розгортання унітарної патентної системи, для створення єдиного механізму;

б) оптимізація системи додаткових сертифікатів захисту інтелектуальної власності, щоб зробити її більш прозорою та ефективною;

в) модернізація законодавства ЄС про промислові зразки, зробити його більш доступним та краще підтримати перехід до цифрової та зеленої економіки.

З огляду на проведений аналіз, вважаємо, що в умовах євроінтеграційних процесів, а також з урахуванням динамічного розвитку ринку цифрових послуг, для України доцільно врахувати основні тенденції щодо регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності й закріпити їх на нормативному рівні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Єфремова К. В. Правові виклики індустрії 4.0. URL: <https://openarchive.nure.ua/server/api/core/bitstreams/014fb0da-0b6b-428c-831f-ee6d8dd9826a/content>.

2. An intellectual property action plan to support the EU's recovery and resilience. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:52020DC0760>.

3. Intellectual property SME scoreboard, EUIPO 2019. URL: <https://euipo.europa.eu/ohimportal/en/web/observatory/sme-scoreboard>.

4. An intellectual property action plan to support the EU's recovery and resilience. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:52020DC0760>

content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32014L0026&qid=1605105311274; Directive (EU) 2017/1564 on certain permitted uses of certain works and other subject matter protected by copyright and related rights for the benefit of persons who are blind, visually impaired or otherwise print-disabled and amending Directive 2001/29/EC on the harmonisation of certain aspects of copyright and related rights in the information society; Regulation (EU) 2017/1128 on cross-border portability of online content services in the internal market.

5. Directive (EU) 2019/790 on copyright and related rights in the digital single market and amending Directives 96/9/EC and 2001/29/EC. URL: [https://eur-lex.europa.eu/legal-](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1558431447846&uri=CELEX:32019L0790)

[content/EN/TXT/?qid=1558431447846&uri=CELEX:32019L0790](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1558431447846&uri=CELEX:32019L0790); Directive (EU) 2019/789 laying down rules on the exercise of copyright and related rights applicable to certain online transmissions of broadcasting organisations and retransmissions of television and radio programmes, and amending Council Directive 93/83/EEC. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32019L0789&qid=1605105244358>.

6. Directive 2011/77/EU amending Directive 2006/116/EC on the term of protection of copyright and certain related rights. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32011L0077&qid=1605105177882>.

REFERENCES

1. Efremova, K. V. Legal challenges of Industry 4.0 Retrieved from: <https://openarchive.nure.ua/server/api/core/bitstreams/014fb0da-0b6b-428c-831f-ee6d8dd9826a/content>. [in Ukrainian].

2. An intellectual property action plan to support the EU's recovery and resilience. Retrieved from: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:52020DC0760>. [in English].

3. Intellectual property SME scoreboard, EUIPO 2019. Retrieved from: <https://euipo.europa.eu/ohimportal/en/web/observatory/sme-scoreboard>. [in English].

4. An intellectual property action plan to support the EU's recovery and resilience. Retrieved from: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:52020DC0760>
[content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32014L0026&qid=1605105311274](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32014L0026&qid=1605105311274); Directive (EU) 2017/1564 on certain permitted uses of certain works and other subject matter protected by copyright and related rights for the benefit of persons who are blind, visually impaired or otherwise print-disabled and amending Directive 2001/29/EC on the harmonisation of certain aspects of copyright and related rights in the information society; Regulation (EU) 2017/1128 on cross-border portability of online content services in the internal market. [in English].

5. Directive (EU) 2019/790 on copyright and related rights in the digital single market and amending Directives 96/9/EC and 2001/29/EC. Retrieved from: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1558431447846&uri=CELEX:32019L0790>; Directive (EU) 2019/789 laying down rules on the exercise of copyright and related rights applicable to certain online transmissions of broadcasting organisations and retransmissions of television and radio programmes, and amending Council Directive 93/83/EEC. Retrieved from: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32019L0789&qid=1605105244358>. [in English].

6. Directive 2011/77/EU amending Directive 2006/116/EC on the term of protection of copyright and certain related rights. Retrieved from: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32011L0077&qid=1605105177882>. [in English].

Глібко Сергій Васильович

*кандидат юридичних наук, доцент,
директор НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку*

НАПрН України

ORCID: 0000-0003-3398-9276

Коритін Денис Сергійович

*кандидат юридичних наук, доцент,
молодший науковий співробітник НДІ правового забезпечення
інноваційного розвитку*

НАПрН України

Мамаєв Ілля Олександрович

*молодший науковий співробітник НДІ правового забезпечення
інноваційного розвитку*

НАПрН України

ORCID: 0000-0001-7683-0180

ОГЛЯД ТА ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ВІТЧИЗНЯНИХ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ПЛАТФОРМ В ІННОВАЦІЙНІЙ СФЕРІ

Робота здійснює огляд та порівняння вітчизняних інформаційних платформ, консультаційних сервісів та інших проєктів, що надають інформаційне забезпечення. Зокрема, надається характеристика Інформаційно-пошукової системи «Законодавство», платформи Дія.Бізнес, проєкту LIGA360, довідково-інформаційній платформі WikiLegalAid, платформі правових консультацій B2B Consult, а також інформаційно-комунікаційній платформі Smart Law Innovation.

Ключові слова: інформаційне забезпечення, інформаційні платформи, консультування, база даних, інноваційна інфраструктура.

Hlibko Serhii

*PhD in Law, Associate Professor, Head of the Scientific and Research Institute
of Providing Legal Framework for the Innovative Development
of NALS of Ukraine*

Korytin Denys

*PhD in Law, research Assistant of Scientific and Research Institute of Providing
Legal Framework for the Innovative Development
of NALS of Ukraine*

Mamaiev Illia

*Research Assistant of Scientific and Research Institute of Providing
Legal Framework for the Innovative Development
of NALS of Ukraine*

REVIEW AND COMPARATIVE CHARACTERISTICS OF DOMESTIC INFOCOMMUNICATION PLATFORMS IN THE INNOVATION SPHERE

Scientific work examines and compare domestic information platforms, consulting services and other information support projects. In particular, the characteristics of the information-search system «Legislation», platform «Diia.Business», LIGA360 project, «WikiLegalAid» information platform, «B2B Consult» legal consulting platform, and «Smart Law Innovation» infocommunication platform.

Keywords: information support, information platforms, counseling, database, innovative infrastructure.

В сучасному житті інформація виступає одним з найважливіших ресурсів. Досвід успішних держав демонструє неминучий перехід до інформаційного суспільства, де використання, створення, розповсюдження та інтеграція знань є основою розвитку. Разом з тим побудова

постіндустріальних суспільств та інноваційних підприємств потребує значного індивідуального інформаційного забезпечення та підтримки.

Інформаційні платформи, консультативні сервіси та інші проекти, що надають інформаційне забезпечення, є складовою інноваційної інфраструктури та виступають важливою передумовою розвитку як для окремих суб'єктів, так й для держави загалом. Дана робота проводить огляд описаних проектів та порівнює їх з розробкою Науково-дослідного інституту правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України – інформаційно-комунікаційною платформою Smart Law Innovation (Розумні правові інновації, SLI).

Основним інформаційним джерелом у сфері законодавства виступає сайт Верховної Ради України rada.gov.ua [1]. Наведений сайт містить блок новин, виступи вищих посадових осіб держави у друкованих ЗМІ, огляд центральної та регіональної преси, підрозділ сайту для Відділу інформаційних ресурсів та відкритих заходів та ряд інших інформаційних розділів.

Втім головною послугою сайту є Інформаційно-пошукова система «Законодавство», розроблена Інститутом інформації, безпеки і права Національної академії правових наук України [2]. База даних ІПС містить понад 560 000 документів із внесеними змінами і доповненнями, в тому числі: закони, постанови Верховної Ради України; кодекси України; укази і розпорядження Президента України; декрети, постанови і розпорядження Кабінету Міністрів України; інші нормативно-правові акти, включаючи міжнародні договори; документи, що роз'яснюють застосування нормативних актів; та тлумачний словник у понад 50000 термінів, що використовуються в законах.

Серед інших державних порталів не можна оминати платформу Дія.Бізнес. Після того як Офіс розвитку малого та середнього підприємництва припинив свою діяльність, наведений проект став головним джерелом інформаційного забезпечення вітчизняного бізнес-середовища,

зокрема й суб'єктів МСП [3]. Серед напрямків діяльності Дія.Бізнес можна виокремити інформаційне забезпечення, консультування та пропозиції щодо конкретних програм підтримки. На кінець 2022 року головна сторінка порталу пропонує декілька тематичних блоків:

- Експортний напрям Дія.Бізнес (Онлайн-платформа, яка об'єднує всю актуальну та необхідну інформацію для розвитку та підтримки експортерів: аналіз ринків світу, огляди індустрій, торговельні місії та міжнародні виставки, інструменти для пошуку партнерів тощо).

- Центри підтримки підприємців Дія.Бізнес в регіонах (Центри підтримки підприємців, центри для студентів, тестовий консультаційний стенд, консультаційний центр у Варшаві).

- Підтримка бізнесу в умовах війни (Інформаційний розділ на Дія.Бізнес про державні та донорські програми, приватні ініціативи підтримки підприємців в умовах війни, що допоможуть зберегти бізнес, робочі місця та підтримати економіку України).

- Онлайн-виставка для підприємців у межах Всесвітнього тижня підприємництва (Масштабна кампанія з відзначення та розширення можливостей підприємців).

- Фінансування бізнесу (Всі фінансові можливості та сервіси для розвитку власної справи);

- Підтримка окремих сфер бізнесу (Вся корисна інформація про соціальне та жіноче підприємництво, можливості для розвитку аграрного бізнесу та інші корисні поради в конкретних сферах);

- Європейські програми підтримки (Можливості для підприємців в рамках Програми ЄС «Креативна Європа» 2021-2027 та Програми ЄС «Горизонт Європа» 2021-2027);

- Пілотні проекти та окремі ініціативи для бізнесу (Програма експортної підтримки українського бізнесу, віртуальний центр Дія.Бізнес та інші можливості для розвитку власної справи);

- Аналітика стану українського бізнесу (Аналітичні дослідження стану українського бізнесу в межах ініціативи для відновлення економіки, розвитку підприємництва та експорту України).

Потужною приватною платформою, що була розроблена українською ІТ-компанією LIGA ZAKON, є проєкт LIGA360 [4], що позиціонується як ІТ-платформа, покликана забезпечити вітчизняний бізнес інформацією, аналітикою та технологічними рішеннями для ефективної й безпечної роботи. Серед запропонованих послуг та інструментів можна виокремити наступні блоки:

- Законодавство та аналітика (розумна система пошуку; схеми, добірки ситуацій, інструкції; зворотні зв'язки; моніторинг змін статусів, фрагментів);
- Дані про компанії та фізосіб (зв'язки; скоринги, ризик-фактори; пошук та моніторинг);
- Нерухомість і майно (зміни статусів об'єктів; сигналізація про початок і перебіг реєстраційних дій);
- Галузі і ринки (ринкові і фінансові скоринги; галузеве законодавство; моніторинг ринкових новин);
- Медіа і соцмережі (інтерактивні дашборди і звіти; AI-визначення тональності; моніторинг трендів, репутації, медіа, відгуків);
- Судова практика, правові позиції (35 пошукових фільтрів; прогнозування результатів справи; моніторинг засідань і рішень);
- Новини (агрегатор професійних новин; telegram-бот; дайджести і добірки);
- Ліцензії і торгові марки (перевірка і пошук; моніторинг дозвільної діяльності).

Конкретний набір послуг та інструментів залежить від обрання конкретного сформованого пакету, націленого на певну цільову аудиторію. Так, LIGA360 пропонує пакети рішення для бізнесу та держсектору (пакет для бізнесу; органів влади; юридичного бізнесу), для професійних команд (пакет для юридичного департаменту; бухгалтерії; HR-департаменту; PR-

департаменту та служби безпеки), а також для спеціалістів (пакет для керівника; юриста; а.адвоката; бухгалтера; HR; PR та працівника служби безпеки).

Ще одним державним проектом, розробленим Координаційним центром з надання правової допомоги, є WikiLegalAid [5], який позиціонується як довідково-інформаційна платформа правових консультацій. Серед наявного матеріалу сайт пропонує правові консультації на актуальні теми, статті про правові питання, інформацію щодо змін у законодавство, зразки правових документів, посилання на судову практику тощо. Основна мета платформи окреслюється як підвищення правової свідомості та освіченості населення, що здійснюється у відповідності до принципів «систематично», «актуально», «вичерпно», «доступно», «просто», «безкоштовно» та «для всіх».

Варто відзначити, що WikiLegalAid функціонує за принципом відомої онлайн-енциклопедії «Вікіпедія». Над створенням консультацій, їх редагуванням та підтриманням в актуальному стані працює велика команда правників системи надання безоплатної правової допомоги із всіх куточків України, а також представники правничої спільноти. Таким чином, WikiLegalAid є результатом колективної роботи кваліфікованих юристів-практиків.

Примітною платформою правових консультацій є B2B Consult, що позиціонується як Всеукраїнський онлайн сервіс консультацій із законодавства призначений для отримання оперативних індивідуальних консультацій в онлайн режимі на будь-які запитання щодо законодавства [6]. Сфера питань, які розглядає B2B Consult, є доволі широкою та включає оподаткування, бухгалтерський облік, трудове законодавство, господарське, митне, сімейне, житлове, спадкове право, тощо).

Варто зазначити, що сервіс надає консультації на платній основі, хоча встановлює нефіксований метод оплати, коли клієнт може самостійно визначити вартість послуги. Тим не менш, клієнт бачить рекомендовану

суму, а консультанти можуть встановити мінімальну вартість, за якої вони готові взятися за роботу. Окрім того, B2B Consult пропонує міні-консультації, які передбачають лише коротку відповідь на питання без розгорнутого обґрунтування з посиланням на правові норми. Така послуга має фіксовану ціну, що складає 180 гривень.

Більш вузькоспеціалізованою приватною платформою є Платформа прав людини [7], чия сфера діяльності випливає з назви. Основною метою даної неприбуткової організації постулюється захист та розвиток прав і свобод людини, сприяння становленню вільних та професійних ЗМІ, а також реалізація освітньої та просвітницької діяльності для сприяння встановленню демократичного, громадянського суспільства в Україні. Як вказує сайт платформи, виконання поставлених цілей забезпечує мережа юристів та адвокатів з 15-ти обласних центрів, а також інші професіонали та партнери, включаючи Національну Спілку Журналістів України, УГСПЛ та People In The Need.

Інформаційна складова платформи полягає у доступі до дайджестів новин, судовій практиці, аналітичних робіт та наукових посібників, тощо. Консультаційна складова проявляється у наданні безкоштовних юридичних консультацій з питань захисту свободи слова громадянам, журналістам та ЗМІ. Останні категорії можуть також претендувати на юридичний супровід, що передбачає представництво інтересів в судах України та ЄСПЛ, а також підготовку юридичних документів: заперечень, позовів, заяв тощо.

Розробкою Науково-дослідного інституту правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України є інформаційно-комунікаційна платформа Smart Law Innovation [8]. Основна мета платформи полягає у консолідації правових знань в сферах функціонування національних і регіональних інноваційних систем, діяльності малих і середніх підприємств і діджиталізації економіки. Одним з основних завдань є забезпечення реалізації такої форми державної політики як інформаційна політика шляхом створення відповідної мережі та надання інформації, як це передбачено ст. 18. Закону

«Про розвиток та державну підтримку малого та середнього підприємництва в Україні» [9]. Окрім того, платформа ставить за мету інформаційне забезпечення та стимулювання створення бізнес-оточення стартапів.

Предметом діяльності платформи є надання інформаційного забезпечення, аналітики, авторських наукових розробок, зручних інструментів (як довідник термінів), наведення прикладів вдалих бізнес-проектів та індивідуальне консультування. Цільовою аудиторією Smart Law Innovation є фахівці зі сфери права та економіки, науковці, малий та середній бізнес, інноватори та стартапери, а також інші зацікавлені сторони.

Спираючись на інформаційні джерела та праці наукових співробітників, платформа пропонує інформацію та аналітику зі сфери національної інноваційної інфраструктури, інфраструктуру підтримки малого та середнього підприємництва, діджиталізації, ринку фінансових послуг та банківського права, високотехнологічного виробництва, тощо. Наповнення Smart Law Innovation складаються як з агрегації корисних посилань та інформативних ресурсів, так й з індивідуальних розробок та наукових робіт співробітників.

Водночас Smart Law Innovation – це не просто «база даних», а «інформаційно-комунікаційна платформа», що разом з інформаційним забезпеченням та аналітикою передбачає надання індивідуальних наукових консультацій. Сфера таких консультацій не обмежена питанням інновацій та ведення бізнесу, а складається з питань міграційного, господарського, податкового, трудового та цивільного права. Оскільки платформа має характер модульного продукту, це дозволяє вводити нові продукти та синергічно вбудовувати їх в структуру платформи. Так, відносно самостійний продукт, який запрацював після агресії в Україні – «Благодійність заради миру», що надає відповіді на актуальні питання, пов'язані з консультаціями військовослужбовців, переміщенням бізнесу, релокацією працівників, правами внутрішньо-переміщених осіб тощо.

Висновки. Хоча Smart Law Innovation все ще перебуває на стадії розвитку, платформа має ряд переваг перед конкурентними сервісами. Так, хоча LIGA360 пропонує доволі потужну інформаційну підтримку, SLI надає послуги безкоштовно та орієнтована на індивідуальне спілкування й консультування клієнтів. На відміну від Дія.Бізнес, що надає широку інформаційну базу щодо підтримки малого та середнього бізнесу, SLI пропонує авторську аналітику та інформаційно-наукове забезпечення. Окрім того, хоча Дія.Бізнес й містить розділ індивідуальних консультацій, SLI прагне забезпечити більш тісний та періодичний зв'язок. Сервіс B2B Consult здатен забезпечити оперативне консультування, однак він діє на оплатній основі та не включає інше інформаційне забезпечення та наукову аналітику, що надається платформою SLI. Що стосується Платформи прав людини, яка може запропонувати тісну підтримку чи навіть судову допомогу журналістам, то її сфера діяльності є більш вузькою, у той час як SLI не обмежується питанням свободи слова та прав людини. WikiLegalAid надає масштабну базу з готовими правовими консультаціями, однак у питанні індивідуальних консультацій пропонує звертатися до державних центрів безоплатної правової допомоги. У той же час інформаційне забезпечення SLI не обмежується виключно консультаціями, а самі консультації надаються у більш тісному контакті та уникають формальних відповідей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Верховна Рада України: офіційний веб-сайт. URL: <https://www.rada.gov.ua/>.
2. Інформаційно-пошукова система «Законодавство». URL: <http://ippi.org.ua/node/1999>.
3. Глібко С. В., Мамаєв І. О. Правове забезпечення підтримки малих та середніх підприємств у військовий період. Господарська діяльність в особливий правовий період: Міжнародна науково-практична конференція (м. Велико-Тирново, м. Харків 30 березня 2022 р.). Велико-Тирново,

Болгарія, Вид-во: ACCESS PRESS, 2022. С. 57–65. URL: <https://ndipzir.org.ua/gospodarska-diyalnist-v-osoblivij-pravovij-period>.

4. LIGA360 веб-сайт. URL: <https://liga360.ligazakon.net/#liga360>.

5. Довідково-інформаційна платформа правових консультацій WikiLegalAid. URL: https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php/%D0%93%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B0_%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D1%96%D0%BD%D0%BA%D0%B0.

6. Онлайн сервіс B2B Consult. URL: <https://b2bconsult.ua/about>.

7. Платформа Прав Людини. URL: <https://www.ppl.org.ua/>.

8. Інформаційно-комунікаційна платформа Smart Law Innovation. URL: <https://smartlawin.ndipzir.org.ua/>.

9. Коритін Д. С. Особливості фінансової державної підтримки малого та середнього підприємництва в Україні у сучасних умовах. *Право та інновації*. 2021. №4(36). С. 135–141. [https://doi.org/10.37772/2518-1718-2021-4\(36\)-20](https://doi.org/10.37772/2518-1718-2021-4(36)-20).

REFERENCES

1. Verkhovna Rada of Ukraine: Official Website. Retrieved from: <https://www.rada.gov.ua/>. [in Ukrainian].

2. Information search system «Legislation». Retrieved from: <http://ippi.org.ua/node/1999>. [in Ukrainian].

3. Hlibko, S. V. & Mamiev, I. O. (2022). Legal support for small and medium -sized enterprises in the military period. Economic activity in a special legal period: Proceedings of International Scientific and Practical Conference. Veliko Tarnovo (Bulgaria): ACCESS PRESS, 57–65. Retrieved from: <https://ndipzir.org.ua/gospodarska-diyalnist-v-osoblivij-pravovij-period>. [in Ukrainian].

4. LIGA360 Website. Retrieved from: <https://liga360.ligazakon.net/#liga360>. [in Ukrainian].

5. Reference and information platform of legal advice WikiLegalAid. Retrieved from: https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php/%D0%93%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B0_%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D1%96%D0%BD%D0%BA%D0%B0. [in Ukrainian].
6. Online service B2B Consult. Retrieved from: <https://b2bconsult.ua/about>. [in Ukrainian].
7. Human Rights Platform. Retrieved from: <https://www.ppl.org.ua/>. [in Ukrainian].
8. Infocommunication Platform «Smart Law Innovation». Retrieved from: <https://smartlawin.ndipzir.org.ua/>. [in Ukrainian].
9. Korytin, D. S. (2021). Peculiarities of Financial State Support of Small and Medium Enterprises in Ukraine in Modern Conditions. Law and Innovation, №4(36), 135–141. Retrieved from: [https://doi.org/10.37772/2518-1718-2021-4\(36\)-20](https://doi.org/10.37772/2518-1718-2021-4(36)-20). [in Ukrainian].

Семенова Марина Володимирівна

адвокат, кандидат юридичних наук, науковий співробітник,

НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку

НАПрН України, АБ «ЮФ «Семенова і Партнери»

ORCID: 0000-0002-2216-4343

Головащенко Ольга Сергіївна

кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник,

провідний науковий співробітник

НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України

ORCID: 0000-0002-9057-1936

***ДО ПИТАННЯ ПОВНОВАЖЕНЬ ПОСАДОВИХ ОСІБ ОРГАНІВ
МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ У СФЕРІ БЛАГОУСТРОЮ МІСТА***

Наукова робота присвячена дослідженню питання щодо повноважень посадових осіб органів місцевого самоврядування видавати приписи (розпорядчі, санкційні документи), зокрема, щодо демонтажу, які є обов'язковими до виконання суб'єктами господарювання під час здійснення самоврядного контролю об'єкта та застосовувати будь-який вид санкцій. Та до якого виду контролю відносяться дії посадових осіб органів місцевого самоврядування щодо видачі розпорядчого документа про демонтаж об'єкта, а саме припису, який є обов'язковим до виконання. Автори проаналізували спеціальне законодавство щодо органів місцевого самоврядування та сучасну судову практику господарських судів та Верховного Суду.

Ключові слова: органи місцевого самоврядування, місцеве самоврядування, контроль, припис, благоустрій населених пунктів, демонтаж, самоврядний контроль.

Semenova Maryna

Advocate, PhD in Law, research officer

*of the Scientific Research Institute of Providing Legal Framework for the
Innovative Development of NALS of Ukraine, «Semenova and Partners» LF*

Holovashchenko Olha

*PhD in Law, Senior Research Fellow of Scientific and Research Institute of
Providing Legal Framework for the Innovative Development
of NALS of Ukraine*

***ON THE QUESTION OF AUTHORITIES OF OFFICIALS OF LOCAL
GOVERNMENT BODIES IN THE SPHERE OF WELFARE OF THE CITY***

The scientific work is devoted to the study of the issue of the authority of officials of local self-government bodies to issue orders (administrative, sanctioning documents), in particular, regarding dismantling, which are mandatory for economic entities during self-government control of the object and to apply any type of sanctions. And to what type of control are the actions of officials of local self-government bodies regarding the issuance of an administrative document on the dismantling of an object, namely, an order that is mandatory for execution. The authors analyzed special legislation on local self-government bodies and modern judicial practice of commercial courts and the Supreme Court.

Keywords: local self-government bodies, local self-government, control, prescription, improvement of settlements, dismantling, self-government control.

Питаннями, які пов'язані з повноваженнями органів місцевого самоврядування в різні часи займалися такі науковці: Гетьман Є. А. [1], Гетьман К. О. [1], Кузьменко О. В. [2], Лещинський В. П. [3], [4]. Проте незважаючи на вагомий внесок даних робіт у науку, ці питання потребують додаткових досліджень.

Відповідно до частини 1 статі 3 «Європейської хартії місцевого самоврядування» від 15.10.85, ETS № 122 (Хартію ратифіковано Законом № 452/97-ВР від 15.07.97 року, дата набрання чинності для України 01.01.98 р.) [5] місцеve самоврядування означає право і спроможність органів місцевого самоврядування в межах закону здійснювати регулювання та управління суттєвою часткою публічних справ, під власну відповідальність, в інтересах місцевого населення. Це право здійснюється радами або зборами,

члени яких вільно обираються таємним голосуванням на основі прямого, рівного, загального виборчого права і які можуть мати підзвітні їм виконавчі органи (Частина 2 вказаної статті). Згідно частин 1, 3, 4 статті 4 «Європейської хартії місцевого самоврядування» Головні повноваження і функції органів місцевого самоврядування визначаються конституцією або законом. Однак це положення не перешкоджає наділенню органів місцевого самоврядування повноваженнями і функціями для спеціальних цілей відповідно до закону.

Публічні повноваження, як правило, здійснюються переважно тими органами публічної влади, які мають найтісніший контакт з громадянином. Наділяючи тими чи іншими повноваженнями інший орган, необхідно враховувати обсяг і характер завдання, а також вимоги досягнення ефективності та економії. Повноваження, якими наділяються органи місцевого самоврядування, як правило, мають бути повними і виключними. Вони не можуть скасовуватися чи обмежуватися іншим, центральним або регіональним органом, якщо це не передбачене законом. Отже, публічний інтерес на муніципальному рівні - це визнаний державою, закріплений у законодавстві про місцеве самоврядування інтерес територіальної громади (їх об'єднання), задоволення якого служить умовою і гарантією її існування і розвитку.

Частиною другою статті 19 Конституції України [6] передбачено, що органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

Враховуючи вимоги частини 2 статті 19 Конституції України [6] та частини 2 статті 2 Кодексу Адміністративного Судочинства України [7], законодавцем визначено критерії для оцінювання рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень, які одночасно є принципами адміністративної процедури, що вироблені у практиці європейських країн.

Наведена норма означає, що суб'єкт владних повноважень зобов'язаний діяти лише на виконання закону, за умов і обставин, визначених ним, вчиняти дії, не виходячи за межі прав та обов'язків, дотримуватися встановленої законом процедури, обирати лише встановлені законодавством України способи правомірної поведінки під час реалізації своїх владних повноважень.

Відносини, пов'язані з правовими, економічними, екологічними, соціальними та організаційними засадами благоустрою населених пунктів, регулюються, зокрема, Законом України «Про благоустрій населених пунктів» від 06.09.2005 № 2807-IV (далі Закон № 2807-IV) [8]. У статті 1 цього Закону надано визначення термінів, що вживаються у ньому, розкрито і зміст терміну «благоустрій населених пунктів» - це комплекс робіт з інженерного захисту, розчищення, осушення та озеленення території, а також соціально-економічних, організаційно-правових та екологічних заходів з покращання мікроклімату, санітарного очищення, зниження рівня шуму та інше, що здійснюються на території населеного пункту з метою її раціонального використання, належного утримання та охорони, створення умов щодо захисту і відновлення сприятливого для життєдіяльності людини довкілля. У свою чергу, за визначенням наданим у статті 1 Закону № 2807-IV, територія - це сукупність земельних ділянок, які використовуються для розміщення об'єктів благоустрою населених пунктів: парків, скверів, бульварів, вулиць, провулків, узвозів, проїздів, шляхів, площ, майданів, набережних, прибудинкових територій, пляжів, кладовищ, рекреаційних, оздоровчих, навчальних, спортивних, історико-культурних об'єктів, об'єктів промисловості, комунально-складських та інших об'єктів у межах населеного пункту. Пунктом 5 частини 2 статті 10 Закону № 2807-IV до повноважень виконавчих органів сільських, селищних, міських рад віднесено здійснення самоврядного контролю за станом благоустрою та утримання територій населених пунктів, інженерних споруд та об'єктів, підприємств, установ та організацій, майданчиків для паркування транспортних засобів (у тому числі

щодо оплати послуг з користування майданчиками для платного паркування транспортних засобів), озелененням таких територій, охороною зелених насаджень, водних об'єктів тощо. Відповідно до частини 1 статті 13 Закону № 2807-IV до об'єктів благоустрою населених пунктів належать: території загального користування: парки (гідропарки, лугопарки, лісопарки, парки культури та відпочинку, парки – пам'ятки садово-паркового мистецтва, спортивні, дитячі, історичні, національні, меморіальні та інші), рекреаційні зони, сади, сквери та майданчики; пам'ятки культурної та історичної спадщини; майдани, площі, бульвари, проспекти; вулиці, дороги, провулки, узвози, проїзди, пішохідні та велосипедні доріжки; пляжі; кладовища; інші території загального користування; прибудинкові території; території будівель та споруд інженерного захисту територій; території підприємств, установ, організацій та закріплені за ними території на умовах договору.

Згідно Правил утримання жилих будинків та прибудинкових територій, затверджених наказом Державного комітету України з питань житлово-комунального господарства № 76 від 17.05.2005 та зареєстрованих в Міністерстві юстиції України 25.08.2005 за № 927/11207 [9], прибудинкова територія - територія навколо багатоквартирного будинку, визначена актом на право власності чи користування земельною ділянкою і призначена для обслуговування багатоквартирного будинку. За органами місцевого самоврядування, в свою чергу, згідно із статтею 143 Конституції України, закріплено обов'язок вирішення питань, віднесених законом до їх компетенції. Зокрема, частиною першою статті 18 Закону України «Про місцеве самоврядування» [10] визначено, що відносини органів місцевого самоврядування з підприємствами, установами та організаціями, що не перебувають у комунальній власності відповідних територіальних громад, будуються на договірній і податковій основі та на засадах підконтрольності у межах повноважень, наданих органам місцевого самоврядування законом. Органом, який якій здійснює самоврядні функції контролю щодо дотримання вимог земельного законодавства, є Департаменту комунальної власності

відповідно до частини першої ст. 11 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні». Перелік відповідних окремих повноважень Департаменту комунальної власності встановлено статтею 33 Закону України «Про місцеве самоврядування», статтею 189 Земельного кодексу України [11].

Крім того, рішеннями місцевих затверджуються Правила благоустрою населеного пункту (Далі – Правила). Зазвичай, правилами передбачено, що контроль за станом благоустрою міста, а також контроль за дотриманням та здійсненням заходів, спрямованих на виконання вимог Закону України «Про благоустрій населених пунктів», цих Правил здійснюється Департаментом міського благоустрою. Уповноважені працівники Департаменту міського благоустрою мають право вносити приписи з вимогою усунення порушень Закону України «Про благоустрій населених пунктів» і цих Правил, зокрема шляхом проведення демонтажу малої архітектурної форми, тимчасової споруди торговельного, побутового, соціально-культурного чи іншого призначення для здійснення підприємницької діяльності, демонтажу (переміщення) засобу пересувної дрібнороздрібною торговельної мережі, об'єкта сезонної дрібнороздрібною торговельної мережі із зазначенням строку демонтажу (переміщення). У разі невиконання припису уповноважена особа, яка внесла припис, у триденний строк складає протокол про адміністративне правопорушення за статтею 152 Кодексу України про адміністративні правопорушення [12].

Частиною першою статті 38 Закону України «Про благоустрій населених пунктів» передбачено, що контроль у сфері благоустрою населених пунктів спрямований на забезпечення дотримання всіма органами державної влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями незалежно від форм власності та підпорядкування, а також громадянами, у тому числі іноземцями та особами без громадянства, вимог цього Закону, Правил благоустрою території населеного пункту та інших нормативно-правових актів. Закон України «Про благоустрій

населених пунктів» передбачає здійснення державного, самоврядного та громадського контролю у сфері благоустрою населених пунктів (статті 39, 40 та 41 цього Закону відповідно). Зокрема, статтею 40 Закону України «Про благоустрій населених пунктів» встановлено, що самоврядний контроль у сфері благоустрою населених пунктів здійснюється сільськими, селищними, міськими радами та їх виконавчими органами. Для здійснення контролю за станом благоустрою населених пунктів, виконанням Правил благоустрою території населеного пункту, в тому числі організації озеленення, охорони зелених насаджень і водойм, створення місць відпочинку громадян, утримання в належному стані закріплених за підприємствами, установами, організаціями територій, сільські, селищні, міські ради можуть утворювати інспекції з благоустрою населених пунктів.

Самоврядний контроль за станом благоустрою населених пунктів здійснюється шляхом: 1) проведення перевірок території; 2) розгляду звернень підприємств, установ, організацій та громадян; 3) участі в обговоренні проектів благоустрою територій населених пунктів, іншої технічної документації з питань благоустрою і внесення відповідних пропозицій на розгляд органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій; 4) подання позовів до суду про відшкодування шкоди, завданої об'єктам благоустрою внаслідок порушення законодавства з питань благоустрою населених пунктів, Правил благоустрою території населеного пункту. Положення про інспекцію з благоустрою населених пунктів затверджується відповідною сільською, селищною або міською радою на підставі Типового положення, яке затверджується центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері житлово-комунального господарства.

Висновки: на підставі аналізу наведених вище положень законодавства вбачається наступне:

1) відповідні посадові особи органів місцевого самоврядування видавати приписи (розпорядчі, санкційні документи), зокрема, щодо

демонтажу, які є обов'язковими до виконання суб'єктами господарювання під час здійснення самоврядного контролю об'єкта та застосовувати будь-який вид санкцій. Департамент благоустрою наділений контрольними повноваженнями та здійснює владні управлінські функції у сфері благоустрою міста, приймає рішення про демонтаж та вживає заходи із демонтажу елементів благоустрою на: територіях загального користування; прибудинкових територіях; територіях будівель та споруд інженерного захисту територій; територіях підприємств, установ, організацій та закріплених за ними територіях на умовах договору.

2) дії посадових осіб органів місцевого самоврядування щодо видачі розпорядчого документа про демонтаж об'єкта, а саме припису, який є обов'язковим до виконання відносяться до самоврядного контролю у сфері благоустрою.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гетьман Є. А., Гетьман К. О. Порядок судового оскарження підзаконних нормативно-правових актів органів виконавчої влади. *Теорія і практика правознавства*. 2018. Вип. 1 (13). С. 1–11.

2. Кузьменко О. В. Проблема взаємозалежності нормативних та індивідуальних актів. URL:<http://aprus.khpi.edu.ua/article/view/2227-6890.2020.1.04/221454>.

3. Лещинський В. П. Нагляд як спосіб забезпечення законності дозвільної діяльності у сфері містобудування: сутність та сфери застосування. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. Вип. 1. С. 142–147.

4. Лещинський В. П. Система гарантій законності дозвільної діяльності: засади та перспективи розвитку. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2021. Вип. 1(36), 2021. С. 75–79.

5. Європейська хартія місцевого самоврядування від 15.10.1985 № ETS № 122. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU88002H?hide=true> .

6. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР.
URL: <https://ips.ligazakon.net/document/Z960254K?hide=true>.

7. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 06.07.2005 № 2747-IV. URL: https://ips.ligazakon.net/document/T05_2747?hide=true.

8. Про благоустрій населених пунктів: Закон України від 06.09.2005 № 2807-IV. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/T052807?hide=true>.

9. Про затвердження Правил утримання жилих будинків та прибудинкових територій: Наказ Держжитлокомунгосп України від 17.05.2005 № 76. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/RE11207?an=1472&hide=true>.

10. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/Z970280?hide=true>.

11. Земельний кодекс України: Закон України від 25.10.2001 № 2768-III. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/T012768?hide=true>.

12. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 № 8073-X. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/KD0005?hide=true>.

REFERENCES

1. Hetman, E. A., Hetman, K. O. The procedure for judicial appeal of subordinate regulatory legal acts of executive authorities. *Theory and practice of jurisprudence*. 2018. Issue 1 (13). P. 1–11. [in Ukrainian].

2. Kuzmenko, O. V. The problem of interdependence of regulatory and individual acts. Retrieved from: <http://aprus.khpi.edu.ua/article/view/2227-6890.2020.1.04/221454>. [in Ukrainian].

3. Leshchynskyi, V. P. Supervision as a way to ensure the legality of permitting activities in the field of urban planning: essence and areas of application. *Entrepreneurship, economy and law*. 2021. Issue 1. P. 142–147. [in Ukrainian].

4. Leshchynskiy, V. P. The system of guarantees of the legality of permitting activities: principles and prospects for development. *Prykarpatskyi Juridical Herald*. 2021. Issue 1 (36), 2021. P. 75–79. [in Ukrainian].

5. European Charter of Local Self-Government №122 (1985, October 15). Retrieved from: <https://ips.ligazakon.net/document/MU88002H?hide=true>. [in Ukrainian].

6. Constitution of Ukraine: Law of Ukraine №254k/96-VR (1996, June 28). Retrieved from: <https://ips.ligazakon.net/document/Z960254K?hide=true>. [in Ukrainian].

7. Code of Administrative Procedure of Ukraine: Law of Ukraine №2747-IV (2005, July 6). Retrieved from: https://ips.ligazakon.net/document/T05_2747?hide=true. [in Ukrainian].

8. On Improvement of Settlements: Law of Ukraine №2807-IV (2005, September 6). Retrieved from: <https://ips.ligazakon.net/document/T052807?hide=true>. [in Ukrainian].

9. On Approval of the Rules for the Maintenance of Residential Buildings and Outbuildings: Order of the State Housing Committee of Ukraine № 76 (2005, May 17). Retrieved from: <https://ips.ligazakon.net/document/RE11207?an=1472&hide=true>. [in Ukrainian].

10. On Local Self-Government in Ukraine: Law of Ukraine № 280/97 (1997, May 21). Retrieved from: <https://ips.ligazakon.net/document/Z970280?hide=true>. [in Ukrainian].

11. Land Code of Ukraine: Law of Ukraine № 2768-III (2001, October 25). Retrieved from: <https://ips.ligazakon.net/document/T012768?hide=true>. [in Ukrainian].

12. Code of Ukraine on Administrative Offenses: Law of Ukraine № 8073-X (1984, December 7). Retrieved from: <https://ips.ligazakon.net/document/KD0005?hide=true>. [in Ukrainian].

Дуравкін Павло Михайлович

кандидат юридичних наук, доцент,

*науковий співробітник відділу правового забезпечення галузевого
інноваційного розвитку НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку*

НАПрН України

ORCID: 0000-0002-4151-9621

РОЛЬ ІННОВАЦІЙНИХ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

У МЕХАНІЗМІ ОПОДАТКУВАННЯ

Наукова робота присвячена дослідженню правової природи електронного кабінету, як прояву інноваційних цифрових технологій, крізь призму його призначення у взаємовідносинах між платниками податків та контролюючими органами. Автором аналізуються чинні норми актів податкового законодавства України, на підставі чого виділяються характерні ознаки електронного кабінету як з правової, так і з технічної сторони. Наводиться авторська послідовність розташування наведених у Податковому кодексі України шляхів забезпечення за допомогою електронного кабінету можливості реалізації платниками податків їх прав та обов'язків. Залежно від смислового навантаження, виділяються складові, які відображають можливі прояви застосування функціональних властивостей електронного кабінету платниками податків.

Ключові слова: електронний кабінет, інноваційні цифрові технології, інформаційно-телекомунікаційні системи, платники податків, податкові органи.

Duravkin Pavlo Mykhailovych

PhD in Law, Associate Professor,

*Researcher of the Department of Legal Support of Industry Innovative
Development of the Scientific and Research Institute of Providing Legal
Framework for the Innovative Development of NALS of Ukraine*

THE ROLE OF INNOVATIVE DIGITAL TECHNOLOGIES

IN THE TAXATION MECHANISM

The scientific work is devoted to the study of the legal nature of the electronic office, as a manifestation of innovative digital technologies, through the prism of its purpose in the relationship between taxpayers and controlling bodies. The author analyzes the current norms of

acts of the tax legislation of Ukraine, on the basis of which the characteristic features of the electronic office are distinguished from both the legal and the technical side. The author's sequence of arrangement of the ways of ensuring the possibility for tax payers to exercise their rights and obligations with the help of an electronic office is given in the Tax Code of Ukraine. Depending on the semantic load, components are distinguished that reflect possible manifestations of the use of the functional properties of the electronic office by taxpayers.

Keywords: electronic office, innovative digital technologies, information and telecommunication systems, taxpayers, tax authorities.

Сплату та стягнення податків вже давно неможливо уявити без використання інноваційних цифрових технологій. Останні стали чимось необхідним у взаємовідносинах між платниками податків та контролюючими органами. Сучасні цифрові технології дозволяють скоротити час особистого спілкування між платниками та посадовими (службовими) особами контролюючих органів, забезпечуючи збільшення кількості та швидкості опрацювання даних, якими вони обмінюються. З використанням інноваційних цифрових технологій комунікація між платниками та контролюючими органами стала можливою у будь-який час доби, з будь-якої точки планети (що стало особливо важливо у зв'язку із протидією військовій агресії, коли мільйони платників податків вимушено опинилися за межами місць своєї реєстрації та обліку у податкових органах або навіть за кордоном)[1].

Першорядним елементом цифрової комунікації платників та контролюючих органів слід вважати «електронний кабінет», який, згідно із підп. 14.1.56² п. 14.1 ст. 14 Податкового кодексу України (далі – ПК України) [2], визначається як сукупність інформаційно-телекомунікаційних систем Державної податкової служби України (далі – ДПС України), призначених для взаємодії між платниками податків та державними, у тому числі контролюючими органами з питань реалізації прав та обов'язків, визначених ПК України та іншими законами та нормативно-правовими актами, контроль за дотриманням яких покладено на контролюючі органи. Отже, саме

електронний кабінет покликаний забезпечити специфічну (цифрову) взаємодію між платниками податків та контролюючими органами.

Така взаємодія реалізується, зокрема, через: а) портальне рішення для користувачів - платників податків, робота в якому здійснюється он-лайн (через мережу Інтернет у режимі реального часу) та не вимагає обов'язкового використання спеціалізованого клієнтського застосування; б) портальне рішення для користувачів - державних органів, у тому числі контролюючих; в) програмний інтерфейс (API) [1]¹, що дає змогу реалізувати повноту функціоналу електронного кабінету; г) інші засоби, бази даних, реєстри, що ведуться в електронному вигляді, інформаційні, телекомунікаційні, інформаційно-телекомунікаційні системи ДПС України.

При цьому згідно із підп. 14.1.56² п. 14.1 ст. 14 ПК України [2] електронний кабінет – це «сукупність інформаційно-телекомунікаційних систем ДПС України, призначених для взаємодії...». У той же час, згідно із п. «г» з наведеного переліку того, через що реалізується взаємодія, остання відбувається, у тому числі через «інформаційно-телекомунікаційні системи ДПС України». Тобто виходить, що електронний кабінет – це сукупність інформаційно-телекомунікаційних систем, призначених для взаємодії, яка (взаємодія) відбувається через інформаційно-телекомунікаційні системи.

У свою чергу, відповідно до п. 2 розд. I Порядку функціонування Електронного кабінету [3], цим Порядком визначаються загальні засади функціонування інформаційно-телекомунікаційної системи «Електронний кабінет», процедури ідентифікації користувачів, взаємодії з платниками податків та державними органами через Електронний кабінет. Відтак, згідно із вказаною нормою цього Порядку «електронний кабінет» виступає вже не сукупністю інформаційно-телекомунікаційних систем, а сам ототожнюється із інформаційно-телекомунікаційною системою. Підтвердженням чому є

¹ API або прикладний програмний інтерфейс (англ. Application Programming Interface) – це набір визначень взаємодії різнотипного програмного забезпечення. «Електронний кабінет» за допомогою API забезпечує взаємодію з різноманітним програмним забезпеченням, що реалізує функції подання звітності до органів податкової служби, та забезпечує документообіг між ДПС і іншими органами влади (див.: Опис API Електронного кабінету. URL: <https://cabinet.tax.gov.ua/help/api.html>).

також положення п. 3 розд. II цього Порядку, відповідно до якого електронний кабінет в процесі функціонування взаємодіє з іншими інформаційно-телекомунікаційними системами ДПС України. Тобто електронний кабінет, будучи інформаційно-телекомунікаційною системою, в процесі свого функціонування взаємодіє з іншими інформаційно-телекомунікаційними системами. Отже, ключовою категорією виявляється «інформаційно-телекомунікаційні системи ДПС України»².

Говорячи про роль електронного кабінету можна припустити, що її відображено у п. 42¹.2 ст. 42¹ ПК України [2], зокрема, електронний кабінет забезпечує можливість реалізації платниками податків прав та обов'язків, визначених ПК України та іншими законами та нормативно-правовими актами, контроль за дотриманням яких покладено на контролюючі органи, шляхом:

визначення, зміни уповноважених осіб платника податків, які мають право користуватися електронним кабінетом та визначення їхніх повноважень;

взяття на облік, внесення змін до облікових відомостей, зняття з обліку, переходу на спеціальні режими оподаткування та інших реєстраційних дій;

реєстрації контролюючим органом реєстраторів розрахункових операцій та/або програмних реєстраторів розрахункових операцій;

подання звернень та інших документів для отримання ліцензій, дозволів на поміщення товарів у митні режими, дозволів на провадження митної брокерської діяльності, відкриття та експлуатацію магазинів безмитної торгівлі, митного складу, вільної митної зони комерційного та сервісного типу, складу тимчасового зберігання, вантажного митного комплексу, а також звернень та інших документів з приводу винесення

² При цьому примітно, що згідно із п. 3 розд. XIX Закону України «Про електронні комунікації» у цілій низці нормативно-правових актів слова «інформаційно-телекомунікаційні системи» у відповідних відмінках було замінено словами «інформаційно-комунікаційні системи» також у відповідних відмінках. Однак ПК України або Порядку функціонування Електронного кабінету серед передбачених там нормативно-правових актів немає.

попередніх рішень у порядку та на умовах, передбачених Митним кодексом України;

подання звернень та інших документів з метою реєстрації об'єкта інтелектуальної власності у митному реєстрі об'єктів права інтелектуальної власності, отримання повідомлень від митниць про призупинення митного оформлення на підставі даних митного реєстру об'єктів інтелектуальної власності та подальшого листування з правовласником з приводу призупинення такого митного оформлення;

подання заяв та інших документів з метою отримання документів, що підтверджують країну походження, які видаються митницями;

перегляду інформації про платника податків, що збирається, використовується та формується контролюючими органами у зв'язку з обліком платників податків та адмініструванням податків, зборів, митних платежів, єдиного внеску, здійсненням податкового контролю, а також одержання такої інформації у вигляді документа, який формується автоматизовано шляхом вивантаження відповідної інформації з електронного кабінету;

отримання будь-якого документа, що стосується такого платника податків та має бути виданий йому контролюючим органом згідно із законодавством України, або інформації з баз даних про такого платника податків шляхом вивантаження відповідної інформації з електронного кабінету;

отримання платником податків податкової інформації про інших платників податків за попередньо наданою згодою таких осіб, а також одержання такої інформації у вигляді документа;

інформування про статус контрагентів за публічно доступними даними інформаційних ресурсів Міністерства фінансів України, інших реєстрів та баз даних, які ведуться згідно з ПК України;

перегляду інформації по єдиному рахунку, у тому числі з Реєстру платежів з єдиного рахунку в розрізі окремого платника податків;

перегляду інформації про податкові накладні/розрахунки коригування, реєстрація яких в Єдиному реєстрі податкових накладних зупинена;

доступу до системи електронного адміністрування податку на додану вартість у розрізі поточних значень всіх доданків та від'ємників, передбачених п. 200¹.3 ст. 200¹ ПК України, в режимі перегляду у реальному часі;

доступу до даних Єдиного реєстру податкових накладних;

проведення звірки розрахунків з державним та місцевими бюджетами, а також одержання документа, що підтверджує стан розрахунків, який формується автоматизовано шляхом вивантаження відповідної інформації з електронного кабінету;

подання повідомлення про використання та про відмову від використання єдиного рахунку;

визначення напряму використання суми помилково та/або надміру сплачених грошових зобов'язань і пені відповідно до ст. 35¹ ПК України;

управління сумами помилково та/або надміру сплачених грошових зобов'язань та пені відповідно до положень ПК України, в тому числі шляхом подачі заяви про повернення таких грошових зобов'язань та/або пені;

заповнення, перевірки та подання податкових декларацій, звітності до контролюючого органу;

реєстрації, коригування податкових накладних/розрахунків в Єдиному реєстрі податкових накладних та акцизних накладних в Єдиному реєстрі акцизних накладних;

подання звітності, пов'язаної із застосуванням реєстратора розрахункових операцій, подання інформації про обсяг розрахункових операцій, виконаних у готівковій та/або у безготівковій формі, або про обсяг операцій з торгівлі валютними цінностями в готівковій формі тощо;

подання звернення на отримання індивідуальної податкової консультації в електронній формі;

отримання копій наказів, повідомлень про проведення перевірок, актів (довідок) перевірок, відповідних запитів та інших документів, складених у зв'язку з проведенням та за результатами перевірок і звірок, передбачених ПК України, а також у зв'язку з розглядом заперечень платників податків до результатів перевірок та/або пояснень платника податків;

забезпечення можливості адміністративного оскарження рішень контролюючих органів, подання скарги на податкове повідомлення-рішення або інше рішення, дію або бездіяльність контролюючого органу чи посадової особи контролюючого органу;

автоматизованого визначення обов'язкових для заповнення та подання форм податкової звітності та рахунків для сплати податків і зборів конкретного платника податків;

подання повідомлення про технічну та/або методологічну помилку, що виявлена в роботі електронного кабінету;

забезпечення взаємодії платників податків з контролюючими органами з інших питань, передбачених ПК України, яка може бути реалізована в електронній формі засобами електронного зв'язку.

Отже, електронний кабінет є проявом інноваційної діяльності у забезпеченні реалізації платниками їх прав та обов'язків, роль якого з огляду на функціональні властивості можна умовно поділити на такі складові, а саме: а) доступ до інформації, ознайомлення з інформацією (як про себе, так і про інших платників податків), що міститься у інформаційно-телекомунікаційних системах ДПС України та яка збирається, формується, використовується контролюючими органами у зв'язку з обліком платників податків, адмініструванням податків, зборів, митних платежів, єдиного внеску, здійсненням податкового контролю та ін.; б) надання інформації, передача даних до інформаційно-телекомунікаційних систем ДПС України, що відбувається, зокрема, у зв'язку із постановкою на облік / зняттям з обліку у контролюючих органах, здійсненням інших реєстраційних дій, поданням звернень, заяв, інших документів; в) отримання інформації (як про

себе, так і про інших платників податків) з інформаційно-телекомунікаційних систем ДПС України, у тому числі у вигляді (електронного) документа, зокрема інформації, що збирається, формується, використовується контролюючими органами у зв'язку з обліком платників податків, адмініструванням податків, зборів, митних платежів, єдиного внеску, здійсненням податкового контролю та ін.

ЛІТЕРАТУРА

1. Опис API Електронного кабінету. URL: <https://cabinet.tax.gov.ua/help/api.html>.
2. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>.
3. Порядок функціонування Електронного кабінету : затв. наказом Міністерства фінансів України від 14.07.2017 № 637. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0942-17#Text>.
4. Про електронні комунікації : Закон України від 16.12.2020 № 1089-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1089-20#Text>.

REFERENCES

1. Opys API Elektronnoho kabinetu. Retrieved from: <https://cabinet.tax.gov.ua/help/api.html>. [in Ukrainian].
2. Podatkovyi kodeks Ukrainy : Zakon Ukrainy vid 02.12.2010 № 2755-VI. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>. [in Ukrainian].
3. Poriadok funktsionuvannia Elektronnoho kabinetu : zatv. nakazom Ministerstva finansiv Ukrainy vid 14.07.2017 № 637. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0942-17#Text>. [in Ukrainian].
4. Pro elektronni komunikatsii : Zakon Ukrainy vid 16.12.2020 № 1089-IX. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1089-20#Text>. [in Ukrainian].

Єфремова Катерина Вікторівна

*кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник,
заступник директора з наукової роботи НДІ правового забезпечення
інноваційного розвитку*

НАПрН України

ORCID: 0000-0002-1917-9691

ІНДЕКС ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ ТА СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ ЯК НЕОБХІДНА ПЕРЕДУМОВА ІНТЕГРАЦІЇ ДО ЄС

В публікації проаналізовано готовність України до впровадження Індексу цифрової економіки та суспільства, який охоплює п'ять основних областей, а саме: зв'язок, людський капітал, використання Інтернету, інтеграція цифрових технологій і цифрові державні послуги. Особливу увагу приділено програмі «Шлях до цифрового десятиліття» до 2030 року та її пріоритетам щодо впровадження та фінансування.

Ключові слова: Індекс Цифрової Економіки та Суспільства (DESI), цифрова економіка, інноваційні цифрові рішення, EU4DigitalUA, євроінтеграція.

Yefremova Kateryna

*PhD in Law, Senior Researcher, Deputy Director in charge of scientific work of
the Scientific and Research Institute of Providing Legal Framework for the
Innovative Development
of NALS of Ukraine*

INDEX OF DIGITAL ECONOMY AND SOCIETY IN UKRAINE AS A NECESSARY PREREQUISITE FOR EU INTEGRATION

The publication analyzes Ukraine's readiness for the implementation of the Digital Economy and Society Index, which covers five main areas, namely: communication, human capital, Internet use, integration of digital technologies and digital public services. Special attention is paid to the «Path to the Digital Decade» program until 2030 and its priorities for implementation and financing.

Keywords: Digital Economy and Society Index (DESI), digital economy, innovative digital solutions, EU4DigitalUA, European integration.

Поточний геополітичний контекст із вторгненням росії в Україну робить впровадження інноваційних цифрових рішень, технологій та розвиток цифрових інфраструктур, заснованих на цінностях і принципах ЄС, а також зміцнення кібербезпеки ще більш актуальним. Наприклад, значні небезпеки та ризики, які становить дезінформація в Інтернеті для безпеки життєдіяльності та оборони, для повноцінного функціонування суспільно необхідних інституцій і економіки, були продемонстровані як найяскравіше.

У результаті інституції ЄС та національні органи влади активізували співпрацю та обмін інформацією щодо кібербезпеки. Крім того, перегляд Кодексу практики ЄС щодо дезінформації та Закону про цифрові послуги забезпечить ефективні засоби для того, щоб онлайн-платформи вживали рішучих заходів для протидії дезінформації, особливо щодо протидії незаконному контенту в Інтернеті.

Варто зазначити, що ЄС проводить комплексну політику у сфері цифрової економіки та цифрової трансформації, створюючи цілу екосистему. Тому, для України важливо та необхідно формувати координовані з ЄС політики, беручи до уваги стратегічні документи ЄС в комплексі [1].

Такий підхід дозволяє здійснювати коригування відповідних політичних дій впродовж виконання показників, які потребують додаткової уваги, зокрема, фінансування .

Важливими є саме незалежні інструменти моніторингу реалізації програм цифрової трансформації та конкурентоспроможності економіки, наприклад Індекс Цифрової Економіки та Суспільства (DESI), що дозволяє інвесторам та міжнародним партнерам відстежувати прогрес кожної держави-члена ЄС у розбудові цифрової економіки та суспільства.

Індекс цифрової економіки та суспільства (DESI) – це зведений індекс, який узагальнює відповідні показники з ефективності цифрових технологій в Європі і відстежує еволюцію держав-членів ЄС в області цифрової конкурентоспроможності [2].

Індекс DESI охоплює п'ять основних областей: зв'язок, людський капітал, використання Інтернету, інтеграція цифрових технологій і цифрові державні послуги. DESI вимірює показники цифрової економіки 27 держав-членів ЄС та ЄС загалом у порівнянні з 19 іншими країнами світу (Австралія, Албанія, Боснія та Герцеговина, Бразилія, Канада, Чилі, Ісландія, Ізраїль, Японія, Мексика, Чорногорія, Північна Македонія, Норвегія, Сербія, Південна Корея, Швейцарія, Туреччина, Великобританія та Сполучені Штати). I-DESI має на меті відобразити та розширити результати Індексу цифрової економіки та суспільства (DESI) Європейської комісії шляхом пошуку показників, які вимірюють подібні змінні для країн, що не входять до ЄС.

Таким чином, необхідно замислитися щодо побудови екосистеми DESI в Україні. Цифровізація державних сервісів, бізнесу та доступ до технологій відкривають безліч можливостей. Важливо зрозуміти прогрес держави у цій сфері та покращувати цифровий досвід громадян шляхом запровадження DESI в Україні.

16 листопада 2022 р. проєкт EU4DigitalUA разом із місією технічної допомоги та обміну інформацією (TAIEX) Європейської Комісії провів воркшоп щодо створення передумов впровадження DESI в Україні. У ньому взяли участь Мінцифри, Державна служба статистики, Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації НКРЗІ та Міністерство економіки України, а також іноземні експерти із різних відомств країн ЄС.

Так, експерти з Фінляндії та Естонії надали консультації щодо законодавчої та інституційної бази, включаючи координацію між державними органами, і поділилися своїм досвідом щодо практичних питань, що виникли під час впровадження індексу.

Проєкт EU4DigitalUA підтримує впровадження DESI в Україні, а запрошені експерти аналізують нормативно-правову та політичну базу збору цифрових даних та допомагають створити передумови для застосування

DESI в Україні. Саме тому вітчизняним науковим інституціям, фундаментальні дослідження яких спрямовані на супутні теми, необхідно долучитися до такого аналізу та підготувати власні пропозиції щодо такого впровадження.

Запровадження індексу DESI в Україні є необхідною передумовою інтеграції до ЄС в цифровій сфері. Відповідно до Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, підписаною ще у 2014 році, уряд України зобов'язався привести своє законодавство у відповідність до стандартів ЄС. У правовому полі прийнято Концепцію та План дій з розвитку цифрової економіки та суспільства України, однак потрібна більш сучасна цифрова стратегія, узгоджена з останніми стратегіями ЄС.

Встановивши цілісну юридичну, політичну, інституційну, координаційну та методологічну структуру DESI, український уряд зможе не лише вимірювати та відстежувати, а й формувати політику цифрової трансформації на основі даних.

Минулого року була створена робоча група, в яку увійшли представники ключових державних органів, що працюють над включенням України до DESI. В рамках дій робочої групи за підтримки експертів EU4DigitalUA було підготовлено звіт та інші аналітичні матеріали, які оцінюють поточний стан та визначають необхідні кроки для включення України в DESI.

Національна рада з відновлення України від наслідків війни відповідно до Указу Президента від 21 квітня 2022 року № 266/2022 в рамках плану заходів з післявоєнного відновлення та розвитку України розробила План робочої групи з питань діджиталізації, який включає в себе такі етапи [3]: 1) Етап економіка та інститути воєнного часу – «Все для перемоги!» - на період до кінця до 2022 року; 2) Етап відновлення – «Відновлення, перезапуск економіки та інститутів» - показники досягнення цілей та середньострокові завдання на період 2023-2025 роки; 3) Етап модернізації -

«Структурна модернізація та повноцінна інтеграція до ЄС» - на період 2026-2032 роки.

В межах другого етапу запланований до розроблення проєкт постанови Кабінету Міністрів «Про запровадження національної системи показників цифрової економіки та суспільств», завданням якої є надати поштовх для створення екосистеми DESI в Україні. Відповідальними за виконання створення умов для включення України до європейського індексу цифрової економіки та суспільства (DESI): впровадження європейських підходів до вимірювання та запровадження національної економіки та моніторингу прогресу цифрового розвитку держави, визначені Міністерство цифрової трансформації України, Державна служба статистики України, Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах електронних комунікацій, радіочастотного спектра та надання послуг поштового зв'язку, Міністерство економіки України [4].

Впровадження DESI в Україні дасть змогу визначити динаміку та прогрес цифрового розвитку, порівнюючи з цифровими економіками ЄС, і таким чином сприятиме інтеграції до Єдиного цифрового ринку ЄС.

Розглядаючи досвід ЄС на напрямки європейської політики в цифровій сфері, необхідно звернути увагу на програму «Шлях до цифрового десятиліття», що підтримує оновлений акцент на цінностях ЄС, стійкості та безпеці, пов'язуючи конкретні цифрові цілі з ціннісними цілями та цифровими принципами. Лише під час реалізації цифрового суверенітету ЄС може сформувані свою цифрову трансформацію відповідно до європейських цінностей.

Кожна держава-член ЄС робитиме свій внесок у досягнення загальної мети з різної початкової точки, виходячи з наявних ресурсів, порівняльних економічних переваг і суспільних потреб. Після того, як Програма набуде чинності, показники кожної держави-члена DESI розглядатимуться з точки зору їх майбутнього внеску в Європейське цифрове десятиліття.

Інструмент технічної підтримки забезпечує держави-члени у плануванні, розробці та впровадженні реформ цифрової сфери. Підтримка надається за запитом і охоплює широкий спектр сфер, включаючи реформи та інвестиції, пов'язані з цифровою трансформацією в рамках Планів відновлення та стійкості.

Так, 21 із 25 схвалених планів, за винятком Болгарії, Данії, Мальти та Швеції, беруть на себе зобов'язання щодо ключових багатонаціональних цифрових проектів, представлених у комунікації «Цифровий компас» і в політичній програмі «Шлях до цифрового десятиліття». Загалом понад 60 заходів стосуються багатонаціональних цифрових проектів на загальну суму близько 5 мільярдів євро. Два потенційних важливих проекти спільного європейського інтересу (IPCEI) з мікроелектроніки (12 планів) і хмарних технологій (7 планів) є одними з багатонаціональних проектів із найбільшим охопленням. Кілька Планів відновлення та стійкості (RRP) також включають інвестиції в багатонаціональні проекти, пов'язані з Європейськими центрами цифрових інновацій, коридорами 5G і квантовим зв'язком. Основними пріоритетами щодо впровадження та фінансування можна визначити такі напрямки: а) Європейські центри цифрових інновацій, б) 5G коридори, в) Хмара (хмарні обчислення), г) Євро квант, г) обчислювальна техніка євровисокою продуктивністю, д) електронне врядування (державне управління), е) Геном Європи (багатонаціональний проект, розроблений і координований за підтримки B1MG; об'єднує європейські країни для створення високоякісної європейської мережі національних геномних еталонних когорт, що репрезентують європейське населення), є) підводні кабелі, ж) Блокчейн (EBSI), з) Операційні центри безпеки, і) цифрові навички + освіта.

Європейська комісія запропонувала Рішення про створення політичної програми до 2030 року «Шлях до цифрового десятиліття», щоб надати державам-членам можливість досягти спільного прогресу у формуванні цифрової трансформації. Цю пропозицію було прийнято 15 вересня 2021

року у відповідь на заклик Ради Європейського Союзу після повідомлення «Цифровий компас 2030: європейський шлях до цифрового десятиліття». Зокрема, у ньому встановлюються спільні цифрові цілі, яких ЄС загалом має досягти до 2030 року. Декларація про цифрові права та принципи, запропонована Комісією 26 січня 2022 року, доповнює цілі зі спільною довідковою структурою, яка спрямована на те, щоб керувати політиками та приватними учасниками у формуванні Цифрового десятиліття відповідно до європейських цінностей, а також прав і свобод, закріплених у правовій базі ЄС.

У свою чергу, Україна використовуючи досвід ЄС, у серпні 2022 р. в межах проєкту EU4DigitalUA розпочала розробку державної інформаційної системи e-Permit. Розробка фінансується Європейським Союзом, бенефіціар проєкту – Міністерство цифрової трансформації, реципієнт – Міністерство економіки [5].

Завдяки e-Permit отримання ліцензій та дозвільних документів стане зручнішим. E-Permit цифровізує та спростить процедури ліцензування та надання дозволів, подання документів здобувачів ліцензії та ліцензіатів за допомогою електронних кабінетів. Структура, процес розробки і використання електронної системи дозволятимуть легке оновлення бізнес-процесів електронних сервісів, а також подальшу модернізацію системи e-Дозвіл.

Таким чином, України демонструє готовність до співпраці щодо цифрової трансформації та гармонізації з Єдиним цифровим ринком ЄС, включаючи посилену кібербезпеку та захист даних, імплементацію Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.

ЛІТЕРАТУРА

1. На шляху до Єдиного цифрового ринку ЄС: електронна комерція, телекомунікації, довірчі послуги. Український центр європейської політики, 2021. URL: <https://ucerp.org.ua/doslidzhennya/na-shlyahu-do-yedynogo->

[czyfrovogo-rynku-yes-elektronna-komercziya-telekomunikacziyi-dovirchi-poslugy.html](#).

2. The Digital Economy and Society Index (DESI). European Commission. 2022. URL: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/desi>.

3. Проект плану робочої групи з питань діджиталізації. Урядовий портал. 2022. URL: https://uploads-ssl.webflow.com/625d81ec8313622a52e2f031/62c1aff95a97c394e066f05d_Діджиталізація.pdf.

4. Робочі групи. Національна рада з відновлення України від наслідків війни. Урядовий портал. 2022. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/nacionalna-rada-z-vidnovlennya-ukrayini-vid-naslidkiv-vijni/robochi-grupi>.

5. EU4DigitalUA завершив розробку технічного завдання для системи e-Permit. EU4DigitalUA. 2022. URL: <https://eu4digitalua.eu/news/eu4digitalua-zavershyv-rozrobku-tehничного-zavdannya-dlya-systemy-e-permit/>.

REFERENCES

1. On the way to the EU Single Digital Market: e-commerce, telecommunications, trust services. Ukrainian Center for European Policy, 2021. Retrieved from: <https://ucep.org.ua/doslidzhennya/na-shlyahu-do-yedynogo-czyfrovogo-rynku-yes-elektronna-komercziya-telekomunikacziyi-dovirchi-poslugy.html>. [in Ukrainian].

2. The Digital Economy and Society Index (DESI). European Commission. 2022. Retrieved from: URL: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/desi>. [in English].

3. Draft plan of the working group on digitization. Government portal. 2022. Retrieved from: https://uploads-ssl.webflow.com/625d81ec8313622a52e2f031/62c1aff95a97c394e066f05d_Діджиталізація.pdf. [in Ukrainian].

4. Working groups. The National Council for the Recovery of Ukraine from the Consequences of the War. Government portal. 2022. Retrieved from: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/nacionalna-rada-z-vidnovlennya-ukrayini-vid-naslidkiv-vijni/robochi-grupi>. [in Ukrainian].

5. EU4DigitalUA completed the development of the technical task for the e-Permit system. EU4DigitalUA. 2022. Retrieved from: <https://eu4digitalua.eu/news/eu4digitalua-zavershyv-rozrobku-tehnichnogo-zavdannya-dlya-systemy-e-permit/>. [in Ukrainian].

Кохан Вероніка Павлівна

*кандидат юридичних наук, старший дослідник, виконуюча обов'язки
завідувача відділу правового забезпечення національної інноваційної системи
Науково-дослідного інституту правового забезпечення інноваційного
розвитку НАПрН України
ORCID 0000-0002-3129-9266*

ДОСТУП УКРАЇНСЬКИХ ВЧЕНИХ ДО ДОСЛІДНИЦЬКИХ ІНФРАСТРУКТУР ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

У науковій роботі висвітлюється питання доступу українських вчених до дослідницьких інфраструктур Європейського Союзу. Зазначено про участь України у Європейській рамковій програмі досліджень та інновацій «Горизонт Європа», а також про можливість українських дослідників брати участь у цій програмі «Горизонт Європа» задля отримання фінансування наукових і інноваційних проєктів. У роботі наведені конкурси для дослідників, оголошені в межах програми «Горизонт Європа» на 2023-2024 роки. Зроблено висновок, що розвиток технологій віртуалізації, штучного інтелекту і автоматизації змінив способи здійснення наукових досліджень.

Ключові слова: дослідницькі інфраструктури Європейського Союзу, європейська рамкова програма досліджень та інновацій «Горизонт Європа», доступ вчених до дослідницьких інфраструктур Європейського Союзу.

Kokhan Veronika

*PhD in Law, Senior Researcher, acting Head of the scientific Department of
legal support for the functioning of the national innovation system of the Scientific
and Research Institute of Providing Legal Framework for the
Innovative Development
of NALS of Ukraine*

ACCESS OF UKRAINIAN SCIENTISTS TO THE RESEARCH INFRASTRUCTURES OF THE EUROPEAN UNION

The study highlights the issue of access of Ukrainian scientists to the research infrastructures of the European Union. It describes Ukraine's participation in the European Framework Program for Research and Innovation «Horizon Europe», as well as the possibility for Ukrainian researchers to participate in this program to receive funding for research and innovation projects. The study presents grants for researchers announced under the Horizon Europe program for 2023-2024. It is concluded that the development of virtualization, artificial intelligence and automation technologies has changed the way research is conducted.

Keywords: research infrastructures of the European Union, EU Framework Program for Research and Innovation «Horizon Europe», access of scientists to research infrastructures of the European Union.

Відкрита наука, наука без кордонів – це сучасна світова тенденція, яка на теренах Європи реалізується через програму «Горизонт Європа». Це дев'ята Європейська рамкова програма досліджень та інновацій, яка розрахована на 2021 – 2027 роки. Її метою є сприяння і підтримка стабільної дослідницької інфраструктури на загальноєвропейському рівні, відкритої і доступної для кращих дослідників із Європи та за її межами, а також посилення потенціалу дослідницьких інфраструктур для підтримки наукового прогресу і розвитку інновацій [1].

Після ратифікації у 2022 році Верховною Радою України Угоди про асоційовану участь України у програмах «Горизонт Європа» та «Євратом» [2] українські дослідники та наукові установи отримали можливість брати участь у програмі «Горизонт Європа» 2021-2027 задля отримання фінансування наукових і інноваційних проєктів.

Актуальність забезпечення доступу українських вчених до дослідницької інфраструктури європейського рівня – питання, яке є на часі у законодавчому полі, незважаючи на російсько-українську війну, що триває вже рік. У Концепції Державної цільової програми розвитку дослідницьких

інфраструктур в Україні на період до 2026 року [3] метою Програми визначено «створення необхідних організаційних, правових та фінансових умов для розвитку системи дослідницьких інфраструктур в Україні, підвищення їх конкурентоспроможності, а також розвитку сфер наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності в частині доступу вчених до передових дослідницьких інфраструктур в Європейському Союзі».

Одним із основних напрямків реалізації програми «Горизонт Європа» є розвиток дослідницьких інфраструктур і зміцнення Європейського дослідницького простору. В межах цього напрямку на 2023-2024 роки пропонується низка конкурсів для дослідників, тематика яких є різноплановою [4]:

1) розвиток, консолідація та оптимізація європейської дослідницької інфраструктури Європи з метою створення сильного, досконалого та ефективного Європейського дослідницького простору;

2) створення оперативної, відкритої та справедливої екосистеми Європейської хмари відкритої науки (EOSC), надійного віртуального середовища, що підтримує відкриту науку з відповідними електронними інфраструктурами та послугами, доступними для дослідників різних дисциплін з усієї Європи;

3) послуги дослідницької інфраструктури для підтримки досліджень у сфері охорони здоров'я, прискорення зеленої та цифрової трансформації та розвитку передових знань;

4) наступне покоління наукових приладів, інструментів і методів і передових цифрових рішень, що сприяють новим відкриттям і підтримують європейські наукові дослідження на найвищому рівні, сприяють застосуванню інноваційних рішень для реалізації суспільних викликів та нових промислових продуктів і послуг;

5) мережевий зв'язок у сфері досліджень та освіти – надання високошвидкісних мереж та мережевих послуг з метою об'єднання дослідників, даних та обчислювальних ресурсів у недискримінаційний

спосіб, незалежно від місцезнаходження користувачів та ресурсів, щоб дозволити вченим проводити дослідження і забезпечити співпрацю без кордонів.

Цікаво, що у Робочій програмі «Горизонт Європа» на 2023-2024 роки [4, с. 77] окремо зазначено про можливість для дослідників з України взяти участь у конкурсі «Послуги дослідницької інфраструктури для підтримки досліджень у сфері охорони здоров'я, прискорення зеленої та цифрової трансформації та розвитку передових знань (2023) Рамкової програми Європейського Союзу з досліджень та інновацій «Горизонт Європа».

Конкурс сфокусований на наданні послуг інтегрованих дослідницьких інфраструктур з метою уможливлення досліджень та технологій для вирішення основних суспільних проблем, включаючи виклики в сфері охорони здоров'я, перехід до «зелених» та цифрових технологій, стійкість до криз, а також розвиток передових знань у широких наукових областях. Крім того, однією з ключових цілей конкурсу є надання швидкого доступу до європейських дослідницьких інфраструктур для дослідників України в обраних напрямках досліджень [5].

Передбачається, що дослідники з неокупованих територій України зможуть отримати інформаційну підтримку, допомогу в підготовці заявок до конкурсу, матимуть пріоритет у відборі при рівних наукових заслугах, а також розширені можливості, зокрема спеціальне навчання та тривалість візитів (понад 3 місяці). Дані про участь України в рамках програми будуть збиратися окремо [4, с. 77].

За останні роки спосіб здійснення наукових досліджень кардинально змінився. Мережеві, сховищні та обчислювальні сервіси створюють основу для проведення сучасних наукових досліджень. Сьогодні дані для досліджень генеруються з незліченних джерел по всьому світу (маються на увазі дослідницькі інфраструктури і центри, наприклад – Європейська організація ядерних досліджень (ЦЕРН) [6], Європейська Південна обсерваторія (ESO) [7], Програма Європейського Союзу зі спостереження за Землею (Copernicus)

[8]) і зберігаються в сховищах даних. У цьому контексті ключовим елементом постійної еволюції досліджень є доступність і можливість пошуку даних за межами конкретних наукових спільнот. З розвитком технологій віртуалізації, штучного інтелекту і автоматизації дані і ресурси можна легко об'єднати на міждисциплінарній основі, доповнюючи процеси наукових досліджень.

Щоб українська наука розвивалася, вітчизняним дослідникам вкрай важливо мати постійний доступ до актуальних наукових даних та наукових сервісів, саме тому співпраця України з Європейським Союзом під час реалізації Європейської рамкової програми досліджень та інновацій «Горизонт Європа» надає реальні можливості українським вченим долучитися до використання послуг передових європейських дослідницьких інфраструктур для своїх досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Research Infrastructures. URL: https://ec.europa.eu/info/research-and-innovation/funding/funding-opportunities/funding-programmes-and-open-calls/horizon-europe/research-infrastructures_en.

2. Про ратифікацію Угоди між Україною, з однієї сторони, і Європейським Союзом та Європейським співтовариством з атомної енергії, з іншої сторони, про участь України у Рамковій програмі з досліджень та інновацій «Горизонт Європа» та Програмі з досліджень та навчання Європейського співтовариства з атомної енергії (2021-2025), комплементарній до Рамкової програми з досліджень та інновацій «Горизонт Європа»: Закон України від 03.05.2022 р. № 2233-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2233-IX#Text>.

3. Про схвалення Концепції Державної цільової програми розвитку дослідницьких інфраструктур в Україні на період до 2026 року: розпорядження КМУ від 14 квітня 2021 р. № 322-р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-2021-%D1%80#Text>.

4. Horizon Europe. Work Programme 2023-2024. Research Infrastructures. European Commission Decision C(2022)7550 of 6 December 2022. 142 p. URL: https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/docs/2021-2027/horizon/wp-call/2023-2024/wp-3-research-infrastructures_horizon-2023-2024_en.pdf

5. Конкурс на доступ до дослідницьких інфраструктур ЄС – швидкий доступ для українських дослідників. Національний фонд досліджень України. URL: <https://nrfu.org.ua/news/konkurs-na-dostup-do-doslidnychkyh-infrastruktur-yes-shvydkyj-dostup-dlya-ukrayinskyh-doslidnykiv/>

6. CERN. URL: <https://home.cern/>

7. ESO's Organizational Structure. URL: <https://www.eso.org/public/about-eso/organisation>.

8. Copernicus. European Union's Earth observation programme. URL: <https://www.copernicus.eu/en>.

REFERENCES

1. Research Infrastructures. Retrieved from: https://ec.europa.eu/info/research-and-innovation/funding/funding-opportunities/funding-programmes-and-open-calls/horizon-europe/research-infrastructures_en [in English].

2. Pro ratyfikatsiiu Uhody mizh Ukrainoiu, z odniiei storony, i Yevropeiskym Soiuzom ta Yevropeiskym spivtovarystvom z atomnoi enerhii, z inshoi storony, pro uchast Ukrainy u Ramkovii prohrami z doslidzhen ta innovatsii «Horyzont Yevropa» ta Prohrami z doslidzhen ta navchannia Yevropeiskoho spivtovarystva z atomnoi enerhii (2021-2025), komplementarnii do Ramkovoii prohramy z doslidzhen ta innovatsii «Horyzont Yevropa»: Zakon Ukrainy vid 03.05.2022 r. № 2233-IX. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2233-IX#Text> . [in Ukrainian].

3. Pro skhvalennia Kontseptsii Derzhavnoi tsilovoi prohramy rozvytku doslidnytskykh infrastruktur v Ukraini na period do 2026 roku: rozporiadzhennia

KMU vid 14 kvitnia 2021 r. № 322-r. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-2021-%D1%80#Text>. [in Ukrainian].

4. Horizon Europe. Work Programme 2023-2024. Research Infrastructures. European Commission Decision C(2022)7550 of 6 December 2022. 142 p. Retrieved from: https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/docs/2021-2027/horizon/wp-call/2023-2024/wp-3-research-infrastructures_horizon-2023-2024_en.pdf [in English].

5. Konkurs na dostup do doslidnytskykh infrastruktur YeS – shvydkyi dostup dlia ukrainskykh doslidnykiv. Natsionalnyi fond doslidzhen Ukrainy. Retrieved from: <https://nrfu.org.ua/news/konkurs-na-dostup-do-doslidnyczykh-infrastruktur-yes-shvydkyj-dostup-dlya-ukrayinskyh-doslidnykiv/> [in Ukrainian].

6. CERN. Retrieved from: <https://home.cern/> [in English].

7. ESO's Organizational Structure. Retrieved from: <https://www.eso.org/public/about-eso/organisation> [in English].

8. Copernicus. European Union's Earth observation programme. Retrieved from: <https://www.copernicus.eu/en> [in English].

Любчич Анна Миколаївна

кандидат юридичних наук, учений секретар

НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку

НАПрН України

ORCID: 0000-0002-6492-4179

***ВЕЛИКОМАШТАБНІ ДОСЛІДНИЦЬКІ ІНФРАСТРУКТУРИ ЯК
ОСНОВА РОЗВИТКУ ЕКОСИСТЕМИ ЗНАНЬ: ДОСВІД ШВЕЦІЇ***

У публікації розглянуто приклад Швеції по розвитку великомаштабних дослідницьких інфраструктур як основи розвитку екосистеми знань. Дослідницькі заклади є центральними для досліджень, інновацій та освіти; відіграють ключову роль у розвитку та поширенні знань і технологій. Зазначено основні напрямки поняття «підприємницькі екосистеми» та «інноваційні екосистеми». Розглянуто концептуальну основу екосистеми знань для великомасштабних RIs. Резюмовано важливість перейняття досвіду Швеції для України.

Ключові слова: дослідницькі інфраструктури, екосистема знань, інноваційні екосистеми, підприємницькі екосистеми.

Anna Liubchych

PhD in Law, Scientific Secretary of Scientific and Research Institute

of Providing Legal Framework for the Innovative Development

NALS of Ukraine

***LARGE-SCALE RESEARCH INFRASTRUCTURES AS THE BASIS OF
KNOWLEDGE ECOSYSTEM DEVELOPMENT: THE SWEDEN
EXPERIENCE***

The publication addresses the example of Sweden on the development of large-scale research infrastructures as a basis for the development of the knowledge ecosystem. Research institutions are central to research, innovation and education; play a key role in the development and dissemination of knowledge and technologies. The main directions of the concept of "entrepreneurial ecosystems" and "innovative ecosystems" are indicated. The conceptual basis of the knowledge ecosystem for large-scale RIs is considered. The importance of adopting Sweden's experience for Ukraine is summarized.

Keywords: research infrastructures, knowledge ecosystem, innovation ecosystems, entrepreneurial ecosystems.

Великомасштабні дослідницькі інфраструктури (RIs), такі як MAX IV та European Spallation Source у Лунді, Швеція, вважаються критично важливими для розвитку науки та вирішення соціальних проблем. Ці дослідницькі заклади є центральними для досліджень, інновацій та освіти; відігравати ключову роль у розвитку та поширенні знань і технологій.

Великомасштабна дослідницька інфраструктура (RI) вважається критично важливою для просування наукових досліджень і вирішення проблем. Великомасштабні RIs мають величезний потенціал, і значна увага в літературі приділяється впливу досліджень на інновації та економічні наслідки. Науково просунуті та доступні RIs займають центральне місце в дослідженнях, освіті та інноваціях, а RIs відіграють ключову роль у просуванні, використанні та поширенні знань і технологій [1]. Передові технології, вбудовані в дослідницьку установу, можна ефективно використовувати лише за наявності достатньої кількості дослідників з відповідними навичками.

Регіональні інноваційні екосистеми будуються за допомогою кількох посередницьких механізмів або космічних організацій, таких як наукові парки та інкубатори, створюючи життєво важливе сприятливе середовище для підтримки нових фірм. В екосистемах знань такі зацікавлені сторони, як університети, державні та приватні дослідницькі установи та промислові фірми, повинні співпрацювати. Виявляє, що екосистеми знань можуть бути важливими для вирішення проблем фундаментальних і прикладних досліджень і можуть призвести до більш ефективного пошуку нових знань.

RIs класифікують наступним чином: а) університетський RI, який пов'язаний з країною та використовується як для досліджень, так і для освіти; б) кампуси, які є центрами для спеціальних досліджень і співпраці з промисловістю; в) корпоративні великомасштабні RIs, які є великими

стратегічними партнерствами; г) спеціалізовані RIs в науково-дослідних інститутах, які є незалежними інститутами, які проводять міждисциплінарні дослідження; д) національні об'єкти, що називаються «передовим обладнанням»; та е) міжнародні заклади, засновані кількома країнами чи організаціями [2].

Однією з головних проблем, з якою стикаються наукові дослідження, є створення соціальних та економічних наслідків. Була дискусія щодо різниці між соціальними та економічними наслідками державних і приватних наукових досліджень і фундаментальних і прикладних наукових досліджень [3].

Рекомендації Європейського стратегічного форуму з дослідницьких інфраструктур привернули увагу різних зацікавлених сторін, зацікавлених у зміцненні відносин між дослідницькими установами та промисловістю. Концепція екосистеми як сприятливого середовища була розроблена на основі попередньої роботи над промисловими районами [4] протягом багатьох років. Концепції розійшлися, в результаті чого з'явилося кілька понять, таких як інноваційні екосистеми, екосистеми платформ або технологій, екосистеми послуг і підприємницькі екосистеми [5].

Поняття «підприємницькі екосистеми» та «інноваційні екосистеми» все частіше та ширше вивчаються в таких сферах досліджень, як менеджмент, політика, економічна географія та маркетинг [6].

Підприємницька екосистема має на меті підтримувати економічний розвиток шляхом сприяння підприємництву через інноваційні стартапи [7]. Інноваційна екосистема включає сприяння зростанню, взаємодії та стартапам навколо центрів знань, де фінансова мережа була визнана важливою [8,9], майбутні дослідження повинні інтегрувати дослідження екосистеми в існуючі дослідницькі потоки, що допоможе в плануванні емпіричного дослідження та проллє світло на концепцію екосистеми.

MAX IV і ESS стануть двома найсучаснішими дослідницькими установами у своїх галузях у всьому світі. MAX IV, урочисто відкритий у

червні 2016 року, є найпотужнішим у світі об'єктом синхротронного випромінювання, а його прискорювачі виробляють високоякісні рентгенівські промені, що дозволяє дослідникам бачити те, що раніше було невидимим. Після завершення лабораторія вміщуватиме понад 2000 дослідників у галузі матеріалознавства, структурної біології, хімії та нанотехнологій. ESS — дослідницька установа, заснована на найпотужнішому у світі джерелі нейтронів. Заклад, схожий на гігантський мікроскоп, отримує фінансування з 13 країн і, як очікується, прийматиме 2000–3000 дослідників щорічно. Виноска 1 ESS є одним із найбільших науково-технічних інфраструктурних проєктів, що будуються сьогодні.

RIs в дослідницькій та інноваційній політиці набувають все більшого значення в промислово розвинених країнах. основна увага зосереджена на кількох сферах впливу, виявлених у дорожніх картах для великомасштабних RIs. До них належать сприяння інноваціям і підприємництву в державному та приватному секторах, залучення дослідників з-за кордону, утримання вітчизняних талантів для науки, формування координаційного центру для співпраці між багатьма учасниками та створення синергії між виробниками знань у дослідженнях, бізнесі та освіті.

В інноваціях, підприємстві та бізнесі існує декілька концепцій екосистем, які частково перетинаються, щоб описати та проаналізувати метаорганізації між різними зацікавленими сторонами. Однак в екосистемі знань важлива дистанція та придатність між проблемами та знаннями. Визначення екосистеми знань у цьому дослідженні можна сформулювати як зацікавленість у створенні нових знань шляхом наукової співпраці та розвитку платформи знань, де мережеві вузли мають вирішальне значення для створення, дослідження та поширення знань. У цьому контексті це важливо для зацікавлених сторін, згрупованих навколо обміну знаннями, вузлів знань, дослідницьких інститутів та університетів, а також індустрії високих технологій. Таким чином, екосистеми знань наголошують на нових

знаннях, де дослідницькі інститути, університети та підприємці в галузі технологій відіграють важливу роль у цих екосистемах.

Дослідницькі інститути Швеції (RISE) співпрацюють зі Шведським інноваційним агентством, щоб об'єднати науковців із галуззю для розгляду методів співпраці. Вони також намагаються налагодити співпрацю між промисловими та академічними дослідженнями; однак металургійна та машинобудівна галузі не мають такого ж ступеня зрілості співпраці в дослідженнях, як науки про життя. Шведська науково-дослідна рада об'єднує всю ініціативу в двох RI MAX IV і ESS разом з академічним середовищем і промисловістю.

Отже, виходячи з вищевикладеного резюмуємо, що для України є важливий досвід Швеція як нації, яка інвестує гроші в дослідницькі заклади. Починаючи від інновацій і закінчуючи обладнанням, а також інновації, пов'язані з фірмами, які постачатимуть, розроблятимуть і підтримуватимуть нові технології в Україні. Крім того, важливо розглянути можливості збільшення експорту.

Головна перевага великомасштабних RIs полягає в тому, що дослідники можуть проводити піонерські експерименти та підключати об'єкти до великої мережі, а отже, можуть збільшити кількість своїх спостережень. Ще однією перевагою великомасштабних RIs є краща можливість виконувати міждисциплінарні дослідження. Використання великомасштабної інфраструктури як платформи для наукового співробітництва та різних каналів співпраці між науковими та промисловими колами може бути корисним для розвитку інновацій.

Масштабні RI важливі для комунікації, а також можуть використовуватися для ознайомлення громадськості з наукою. Ця обставина призводить до зобов'язань і вимагає від широкомасштабних RIs надавати інформацію громадськості та зацікавленим сторонам. Це означає, що великомасштабні RIs також мають соціальне призначення, оскільки вони

генеруватимуть дані і, сподіваємось, пізніше розв'язуватимуть суспільні проблеми.

ЛІТЕРАТУРА

1. Marcon, A., & Ribeiro, J. L. D. (2021). How do startups manage external resources in innovation ecosystems? A resource perspective of startups' lifecycle. *Technological Forecasting and Social CHange*. <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2021.120965>
2. Coughlan, K., Hallady-Garrett, C., Rachel, K., Sousa, S., & Thompson, H. (2016). BIS's capital investment in science projects. National Audit Office, Department for Business, Innovation & Skills HC885, London.
3. Dasgupta, P., & David, P. A. (1994). Toward a new economics of science. *Research Policy*, 23(5), 487–521.
4. Becattini, G., (1979) Dal settore industriale al distretto industriale: Alcune considerazioni sull'unita de indagine dell'economia industriale", *Rivista Di Economia e Politica Industriale*, 1, 35–48. (in English, in: *Industrial Districts. A new Approach to Industrial Change*, Cheltenham, Edward Elgar, 2004).
5. Akaka, M. A., Vargo, S. L., & Lusch, R. (2013). The complexity of context: A service ecosystems approach for international marketing. *Journal of International Marketing*. <https://doi.org/10.1509/jim.13.0032>
6. Adner, R. (2017). Ecosystem as structure: An actionable construct for strategy. *Journal of Management*, 43(1), 39–58.
7. Feld, B. (2012). *Startup communities. Building an entrepreneurial ecosystem in your city*. Wiley.
8. Clarysse, B., Wright, M., Bruneel, J., & Mahajan, A. (2014). Creating value in ecosystems: Crossing the chasm between knowledge and business ecosystems. *Research Policy*, 43(7), 1164–1176.
9. Ritala, P., & Gustafsson, R. (2018). Innovation and entrepreneurial ecosystem research: Where are we now and how do we move forward? *Technology Innovation Management Review*, 8(7), 52–57.

REFERENCES

1. Marcon, A., & Ribeiro, J. L. D. (2021). How do startups manage external resources in innovation ecosystems? A resource perspective of startups' lifecycle. *Technological Forecasting and Social Change*. <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2021.120965>. [in English].
2. Coughlan, K., Hallady-Garrett, C., Rachel, K., Sousa, S., & Thompson, H. (2016). BIS's capital investment in science projects. National Audit Office, Department for Business, Innovation & Skills HC885, London. [in English].
3. Dasgupta, P., & David, P. A. (1994). Toward a new economics of science. *Research Policy*, 23(5), 487–521. [in English].
4. Becattini, G., (1979) Dal settore industriale al, distretto industriale: Alcune considerazioni sull'unita de indagine dell'economia industriale", *Rivista Di Economia e Politica Industriale*, 1, 35–48. (in English, in: *Industrial Districts. A new Approach to Industrial Change*, Cheltenham, Edward Elgar, 2004).[in English].
5. Akaka, M. A., Vargo, S. L., & Lusch, R. (2013). The complexity of context: A service ecosystems approach for international marketing. *Journal of International Marketing*. Retrieved from: <https://doi.org/10.1509/jim.13.0032>. [in English].
6. Adner, R. (2017). Ecosystem as structure: An actionable construct for strategy. *Journal of Management*, 43(1), 39–58.[in English].
7. Feld, B. (2012). *Startup communities. Building an entrepreneurial ecosystem in your city*. Wiley.[in English].
8. Clarysse, B., Wright, M., Bruneel, J., & Mahajan, A. (2014). Creating value in ecosystems: Crossing the chasm between knowledge and business ecosystems. *Research Policy*, 43(7), 1164–1176.[in English].
9. Ritala, P., & Gustafsson, R. (2018). Innovation and entrepreneurial ecosystem research: Where are we now and how do we move forward? *Technology Innovation Management Review*, 8(7), 52–57.[in English].

Мамаєв Ілля Олександрович

*Молодший науковий співробітник НДІ правового забезпечення
інноваційного розвитку НАПрН України*

ORCID: 0000-0001-7683-0180

***ПИТАННЯ ЗАХИСТУ БІОМЕТРИЧНИХ ДАНИХ В ПРОЕКТІ
РЕГЛАМЕНТУ ЄС ЩОДО ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ***

Робота розглядає проект Регламенту ЄС щодо штучного інтелекту (Artificial Intelligence Act) та аналізує вимоги та принципи, які висувуються ним до питання захисту біометричних даних. Особлива увага приділяється питанню дистанційної біометричної ідентифікації громадян засобами спостереження в громадських місцях та різновидам цих засобів, які виокремлює розглянутий акт. Дослідження сформульованих норм має сприяти завчасному розумінню напрямку та об'ємів роботи, необхідної для гармонізації українських норм та розробок до висунутих вимог.

Ключові слова: біометричні дані, біометрична ідентифікація, відеоспостереження в громадських місцях, захист персональних даних, штучний інтелект.

Mamaiev Illia

*Research Assistant of Scientific and Research Institute of Providing
Legal Framework for the Innovative Development of NALS of Ukraine*

ORCID: 0000-0001-7683-0180

**ISSUES IN THE PROTECTION OF BIOMETRIC DATA IN PROPOSAL
FOR AN ARTIFICIAL INTELLIGENCE ACT**

The scientific work considers the proposal for an Artificial Intelligence Act and analyzes the requirements and principles that they are put forward on the issue of biometric data protection. Particular attention is paid to the issue of remote biometric identification of citizens by means of observation in public places and varieties of these means, which distinguish by the Act. The study of the formulated norms should contribute to the early understanding of the

direction and volume of work required to harmonize the Ukrainian norms and develop the requirements.

Keywords: biometric data, biometric identification, public video surveillance, personal data protection, artificial intelligence.

Системи штучного інтелекту, що у широкому розумінні позначають будь-які алгоритми, здатні генерувати такі результати, як вміст, прогнози, рекомендації, або рішення, проникають у наше життя все активніше. Автоматизоване прийняття рішень на основні алгоритмів вже застосовується як для вирішення того, який контент буде показаний користувачу, так й для рішень, які можуть вплинути на життя – зокрема, при оцінці кредитоспроможності. Деякі західні держави, наприклад США, демонструють, що штучний інтелект буде знаходити своє місце й в інших значущих сферах, зокрема при аналізі великої кількості даних задля формування пріоритетної черги для соціальних виплат чи навіть трансплантації органів. А досвід Китаю вказує, як глибоко системи штучного інтелекту можуть проникнути у повсякденне життя для відстеження та аналізу поведінки громадян в реальному часі [1][2].

Не виникає сумнівів, що найближчі роки продовжать тенденцію стрімкого розвитку систем штучного інтелекту, що буде знаходити все більше прикладних застосувань. Натомість юридичне регулювання цієї сфери не може хизуватися такою ж швидкою реакцією. Лише наприкінці 2022-го року в США був випущений перший федеральний акт (AI Bill of Rights) [3], що закріплював рекомендаційні принципи для розробки та впровадження штучного інтелекту (розробку відповідного законодавства прогнозують не раніше 2024), а на рівні ЄС ми поки що маємо лише проект Регламенту щодо штучного інтелекту (Artificial Intelligence Act) [4]. Україна також не може продемонструвати повну відповідь на виклики цієї технології, хоча прийняття Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні на 2021–2024 є

позитивним сигналом. Разом з тим вже зараз нам потрібно орієнтуватися на гармонізацію стратегій та норм до проектного регламенту ЄС.

Наведені тези зосередяться на питанні захисту біометричних даних в проекті Регламенту ЄС щодо штучного інтелекту. Враховуючи ризики порушення громадянських прав, акт приділяє особливу увагу захисту біометричних даних та вже в першій статті згадує про них. Так, згідно з п. «С» ст. 1 предметом Регламенту є узгоджені правила прозорості для систем штучного інтелекту, призначених для взаємодії з фізичними особами, систем розпізнавання емоцій і систем біометричної категоризації.

Перш за все, доречно визначитися з термінологією, що стосується даної теми. Відповідно до п. 33 ст. 3 «біометричні дані» означають персональні дані, отримані в результаті спеціальної технічної обробки, пов'язані з фізичними, фізіологічними або поведінковими характеристиками фізичної особи, які дозволяють або підтверджують унікальну ідентифікацію цієї фізичної особи, наприклад, зображення обличчя або дактилоскопічні дані.

Пункт 35 ст. 3 наводить визначення «системи біометричної категоризації», що означає систему ШІ, метою якої є віднесення фізичних осіб до певних категорій, таких як стать, вік, колір волосся, колір очей, татуювання, етнічне походження або сексуальна чи політична орієнтація, на основі їхніх біометричних даних.

Важливою є також дефініція, наведена в п. 36 ст. 3, де визначається, що «система дистанційної біометричної ідентифікації» це система ШІ, метою якої ідентифікації фізичних осіб на відстані шляхом порівняння біометричних даних особи з біометричними даними, що містяться в довідковій базі даних, і без попереднього знання користувача системи ШІ про те, чи особа буде присутня і її можна ідентифікувати.

Регламент закріплює два різновиди такої ідентифікації: п. 37 ст. 3 визначає «систему дистанційної біометричної ідентифікації в режимі реального часу» («real-time»), в якій збір біометричних даних, порівняння та ідентифікація відбуваються без значної затримки; а п. 38 ст. 3 визначає

«систему дистанційної біометричної ідентифікації постфактум» («post»), що не передбачає миттєвої ідентифікації та протиставляється попередньому варіанту.

Щодо термінів, якими Регламент оперує в контексті біометричних даних, то останнім з них є «система розпізнавання емоцій», яку п. 34 ст. 3 визначає як систему штучного інтелекту, метою якої є ідентифікації або визначення емоцій чи намірів фізичних осіб на основі їхніх біометричних даних.

Пункт 18 Пояснювальної записки до Регламенту демонструє розуміння наявних ризиків та вказує, що використання систем штучного інтелекту для дистанційної біометричної ідентифікації фізичних осіб у загальнодоступних місцях у режимі реального часу вважається особливо втручаючимся в права та свободи зацікавлених осіб, оскільки це може вплинути на приватне життя значної частини населення, викликає відчуття постійного спостереження та опосередковано перешкоджає здійсненню свободи зібрань та інших основних прав. Крім того, миттєвість впливу та обмежені можливості для подальших перевірок або виправлень у зв'язку з використанням таких систем, що працюють у «реальному часі», становлять підвищений ризик для прав і свобод осіб, яких стосується правоохоронна діяльність.

А пункт 33 Пояснювальної записки попереджає, що технічні неточності систем штучного інтелекту, призначених для дистанційної біометричної ідентифікації фізичних осіб, можуть призвести до необ'єктивних результатів і призвести до дискримінаційних ефектів. Це особливо актуально, коли мова йде про вік, етнічну приналежність, стать або обмежені можливості. Таким чином, системи дистанційної біометричної ідентифікації «в реальному часі» та «постфактум» слід класифікувати як високоризикові. З огляду на ризики, які вони становлять, до обох типів систем віддаленої біометричної ідентифікації повинні застосовуватися особливі вимоги щодо можливостей реєстрації та людського нагляду.

Чимало правників та осіб, що виступають за захист громадянських прав, наголошували на небезпечному втручанні Китаю у повсякденне життя громадян через системи відстеження та розпізнавання в громадських місцях. Регламент ЄС попереджає таке використання систем ШІ та в пп. «d», п. 1 ст. 5 відносить до «заборонених практик штучного інтелекту» використання систем дистанційної біометричної ідентифікації «в режимі реального часу» в загальнодоступних місцях з метою правоохоронних органів, якщо тільки таке використання не є суворо необхідним для однієї з перелічених цілей. Такими цілями визнаються: (i) цілеспрямований пошук конкретних потенційних жертв злочинів, у тому числі зниклих дітей; (ii) запобігання конкретній, суттєвій та безпосередній загрози життю чи фізичній безпеці фізичних осіб або терористичному нападу; (iii) виявлення, локалізація, ідентифікація або судове переслідування злочинця або підозрюваного у вчиненні кримінального правопорушення, зазначеного в статті 2(2) Рамкового рішення Ради 2002/584/ЈНА 62 і караного у відповідній державі-члені у вигляді позбавлення волі або наказу про затримання на максимальний термін щонайменше три роки, як визначено законодавством цієї держави-члена.

Втім ч. 2 ст. 5 додає, що використання систем дистанційної біометричної ідентифікації «в режимі реального часу» в загальнодоступних місцях з метою правоохоронної діяльності для будь-якої з перелічених цілей має враховувати (a) характер ситуації, що стала підставою для можливого використання, зокрема серйозність, ймовірність і масштаб шкоди, заподіяної у разі відсутності використання системи; (b) наслідки використання системи для прав і свобод усіх зацікавлених осіб, зокрема серйозність, ймовірність і масштаб цих наслідків. Крім того, таке використання має відповідати необхідним і пропорційним заходам безпеки та умовам щодо використання, зокрема, щодо часових, географічних та особистих обмежень.

На додаток до цього ч. 3 ст. 5 Регламенту вказує, що кожне індивідуальне використання з метою забезпечення правопорядку системи дистанційної біометричної ідентифікації «в режимі реального часу» в

загальнодоступних місцях підлягає попередньому дозволу, виданому судовим органом або незалежним адміністративним органом держави-члена, в якій має відбутися використання, виданий за вмотивованим запитом і відповідно до детальних норм національного законодавства. Разом з тим у належним чином обґрунтованій терміновій ситуації використання системи можна запускати без авторизації, а авторизація може бути запитана лише під час або після використання.

Варто наголосити, що держави-члени не зобов'язані вводити системи дистанційної біометричної ідентифікації, а лише мають на це право. Однак, якщо певна держава все ж вирішить запровадити відповідні системи, згідно з ч. 4 ст. 5 Регламенту вона має чітко передбачити у національному законодавстві необхідні детальні правила для запиту, видачі запиту та здійснення ідентифікації. Держава також має право звузити перелік цілей, для яких може здійснюватися відповідна ідентифікація, однак не може розширити їх.

Важливим наскрізним принципом Регламенту, що простежується у багатьох його положеннях, є інформування осіб про випадки, коли та як саме вони контактують з ШІ. Так, відповідно до ч. 2 ст. 52 Регламенту користувачі системи розпізнавання емоцій або системи біометричної категоризації повинні інформувати про роботу системи фізичних осіб, які піддаються цьому. Виключенням з цього правила є використання відповідних систем для виявлення, запобігання та розслідування кримінальних правопорушень.

Окрема увага приділяється самій технології ШІ, технічна реалізація якої має відповідати вимогам регламенту. Пункт 64 Пояснювальної записки зазначав, що, принаймні на початковому етапі, оцінка відповідності таких систем повинна проводитися, як правило, постачальником під його власну відповідальність. Однак винятком з цього правила є системи ШІ, призначені для дистанційної біометричної ідентифікації осіб – для них Регламент вимагає створення та залучення спеціальних уповноважених органів з оцінки відповідності. А пункт 65 Пояснювальної записки додає, що уповноважені

органи (Notified body) повинні бути призначені відповідно до цього Регламенту національними компетентними органами за умови, що вони відповідають встановленому набору вимог, зокрема про незалежність, компетентність та відсутність конфлікту інтересів.

Розділ 4 Регламенту, що носить назву «Notifying authorities and Notified bodies», містить детальний опис вимог, що висуваються до згаданих органів. А Розділ 5 під назвою «Стандарти, оцінка відповідності, сертифікати, реєстрація» приділяє увагу опису процедур, за якими вони мають діяти. Однак їх аналіз доцільно зробити темою наступних досліджень.

Висновки. На відміну від американського AI Bill of Rights, Регламент ЄС щодо штучного інтелекту має більш комплексний характер та є об'ємним детальним актом, що має бути проаналізований українськими правниками, інноваторами та особами, відповідальними за прийняття політичних рішень. Розуміння та окреслення потенційних ризиків є позитивним сигналом, що особливо демонструється Пояснювальною запискою до розглянутого Регламенту. Хоча наразі він перебуває на стадії проекту, орієнтація на сформульовані норми є важливою для того, щоб завчасно розуміти напрямок та об'єм роботи, необхідний для гармонізації українських норм та розробок до висунутих вимог.

ЛІТЕРАТУРА

1. Eradicating Ideological Viruses. Human Rights Watch report. 2018, September 9. URL: <https://www.hrw.org/report/2018/09/09/eradicating-ideological-viruses/chinas-campaign-repression-against-xinjiangs>
2. У Китаї штучному інтелекту дозволили самостійно звинувачувати людей у деяких злочинах. Zmina.Info. 28 грудня 2021. URL: <https://zmina.info/news/u-kytayi-shtuchnomu-intelektu-dozvolily-samostijno-zvynuvachuvaty-lyudej-u-deyakyh-zlochynah/>
3. Blueprint for an AI Bill of Rights. URL: <https://www.whitehouse.gov/ostp/ai-bill-of-rights/>

4. Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council Laying Down Harmonised Rules on Artificial Intelligence (Artificial Intelligence Act) and Amending Certain Union Legislative Acts. COM/2021/206 final. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52021PC0206>

REFERENCES

1. Eradicating Ideological Viruses. Human Rights Watch report. 2018, September 9. Retrieved from: <https://www.hrw.org/report/2018/09/09/eradicating-ideological-viruses/chinas-campaign-repression-against-xinjiangs>. [in English].

2. In China, artificial intelligence was allowed to blame people on some crimes. Zmina.Info. 2021, December 28. Retrieved from: <https://zmina.info/news/u-kytayi-shtuchnomu-intelektu-dozvolyly-samostijno-zvynuvachuvaty-lyudej-u-deyakyh-zlochynah/> [in Ukrainian].

3. Blueprint for an AI Bill of Rights. Retrieved from: <https://www.whitehouse.gov/ostp/ai-bill-of-rights/>. [in English].

4. Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council Laying Down Harmonised Rules on Artificial Intelligence (Artificial Intelligence Act) and Amending Certain Union Legislative Acts. COM/2021/206 final. Retrieved from: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52021PC0206>. [in English].

Розгон Ольга Володимирівна

*кандидат юридичних наук, доцент, провідний науковий співробітник
НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України*

ORCID 0000-0001-6739-3927

СТВОРЕННЯ РЕГІОНАЛЬНИХ НАУКОВО-ДОСЛІДНИХ ДОЛИН ТА ЦЕНТРІВ ПЕРЕДОВОГО ДОСВІДУ: ДОСВІД ЛИТВИ

Наукова робота присвячена дослідженню концепції відкритого доступу до науково-дослідних ресурсів. Автор проаналізував створення регіональних науково-дослідних долин та центрів передового досвіду Литви і визначив перспективи для України при впровадженні національної мережі таких центрів.

Ключові слова: дослідницька інфраструктура, центри передового досвіду, науково-дослідні установи, науково-дослідні долини, трансфер технологій.

Rozghon Olha

*PhD in Law, Associate Professor, Leading Researcher of the Scientific and
Research Institute of Providing Legal Framework
for the Innovative Development
of NALS of Ukraine*

CREATION OF REGIONAL RESEARCH VALLEYS AND CENTERS OF EXCELLENCE: LITHUANIAN EXPERIENCE

The research paper is devoted to the study of the concept of open access to research resources. The author analyzes the creation of regional research valleys and centers of excellence in Lithuania and points out the prospects for Ukraine in implementing a national network of such centers.

Ukraine's deeper integration into the European Research Area will allow the use of Ukraine's human capital to create Centers of Excellence using the resources of European research infrastructures through electronic means of digital technology, as well as stimulate the introduction of European standards and procedures for peer review of long-term projects.

Key words: research infrastructure, centers of excellence, research institutions, research valleys, technology transfer.

Створення інфраструктури, що базується на участі шляхом залучення інституційних, національних і дисциплінарних суб'єктів, було визначене Європейською Комісією як ключове завдання на поточне десятиліття.

У програмі «Горизонт 2020» одним зі стовпів за пріоритетністю є напрям «Передова наука», який має на меті підвищення глобальної наукової конкурентоспроможності ЄС на світовому науковому ринку. Він *підтримує передові дослідницькі проєкти*, визначені та керовані найбільш провідними дослідниками через Європейську дослідницьку раду, а також *інвестує у дослідницькі інфраструктури* світового класу.

Відповідно до Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» від 26.11.2015 р. № 848-VIII *дослідницька інфраструктура* — сукупність засобів, ресурсів та пов'язаних із ними послуг, які використовуються науковим співтовариством для проведення досліджень на найвищому рівні, що охоплює найважливіші об'єкти наукового устаткування та обладнання або набори приладів, ресурси, що базуються на знаннях (колекції, архіви, депозитарії чи банки даних наукової інформації), інфраструктуру, засновану на технології комунікацій (грід, комп'ютери, програмне забезпечення і мережевий зв'язок), та інші структури унікального характеру.

Дослідницькі інфраструктури варіюються від дуже великих і складних дослідницьких об'єктів для проведення передових фундаментальних досліджень, таких як ЦЕРН, до невеликих лабораторій зі спеціалізованим науково-дослідним обладнанням, яке можна використовувати для рутинних випробувань. Різні типи дослідницьких установ призначені для різних цільових груп.

Цікавим є досвід *Литви* щодо створення регіональних науково-дослідних долин і центрів передового досвіду, розглянемо його. *Дослідницька інфраструктура Литви* світового рівня доповнюється членством в елітному європейському клубі молекулярної біології. Сильні академічні інституції є основою індустрії наук про життя Литви, але

екосистема також підтримується *потужною дослідницькою інфраструктурою*. Оскільки за останнє десятиліття в інфраструктуру наук про життя було інвестовано понад 1 мільярд євро, зараз у Литві існує 8 *дослідницьких центрів*, присвячених виключно цій галузі.

Найбільшим серед них є *Центр наук про життя* Вільнюського університету. З моменту відкриття в 2016 році навчальний і дослідницький центр площею 24 000 квадратних метрів став центром для співпраці в галузі біотехнологій і молекулярної медицини. LSC (Life Sciences Centre) нещодавно отримав поштовх від підписання угоди про партнерство з Європейською лабораторією молекулярної біології (EMBL) — провідною дослідницькою організацією Європи в галузі наук про життя.

Технопарки та науково-дослідні долини Литви також є невід'ємною частиною чудової інфраструктури науки про життя у країні. Вони створені для розвитку бізнесу, орієнтованого на дослідження, забезпечують сприятливе середовище та можливості для співпраці для перспективних стартапів і вже визнаних «гравців» галузі.

Серед наймолодших таких об'єктів є Вільнюський міський *інноваційний індустриальний парк* — науково-дослідний центр зі зростаючим кластером компаній, що займаються науками про життя. Останній проєкт парку — це інвестиції в розмірі 27 мільйонів євро для будівництва заводу 3D біодруку для Stem Cell Research Center — литовської біотехнологічної компанії. Підприємство розроблятиме і вироблятиме штучні тканини, що зробить Литву частиною трансформації охорони здоров'я протягом наступних десятиліть [1].

Постановою Уряду Литовської Республіки № 989 від 01.10.2008 р. [2] затверджено створення мережі державних наукових установ, пов'язаних із розвитком центрів (долин) науки, навчання та бізнесу відповідно до Концепції створення і розвитку інтегрованих центрів (долин) науки, досліджень і бізнесу, схваленої постановою № 321 Уряду Литовської Республіки від 21.03.2007 р., Національної програми реалізації Лісабонської

стратегії, схваленої постановою Уряду Литовської Республіки № 1270 від 22.11.2005 р., Довгострокової стратегії досліджень і розвитку та Програми реалізації положень Литовської білої книги з науки і технологій, затвердженої постановою № 1646 Уряду Литовської Республіки від 22.12.2003 р., дослідження Світового банку «Литва — прагнення до економіки знань» (2003), дослідження Наукової ради Литви «Пропозиції щодо впровадження рекомендацій, представлених у звіті Світового банку «Литва. Розвиток економіки знань» (2004), Угоди парламентських партій Литви від 14.06.2007 р. про реорганізацію системи науки та досліджень, Зеленої книги «Європейський дослідницький простір. Нові перспективи», прийнятої Європейською Комісією 04.04.2007 р., та рекомендацій експертної групи Комітету з науково-технічних досліджень («CREST»), розроблених відповідно до Оперативної програми економічного зростання на 2007–2013 рр., затвердженої рішенням Європейської комісії від 30.07.2007 р.

Використовуючи структурні фонди, Литва розробила мережу з п'яти науково-дослідних «долин». Долини розташовані у Вільнюсі (Vilnius), Каунасі (Kaunas) та Клайпеді (Klaipeda). Вони включають Santara Valley (Vilnius), Sunrise Valley (Vilnius), Santaka Valley (Kaunas), Nemunas Valley (Kaunas) і Maritime Valley (Klaipeda). У цих науково-дослідних «долинах» кожна спеціалізується на низці науково-дослідних галузей і залучає одну або кілька головних литовських науково-дослідних установ.

Концепція *відкритого доступу* є в Литві. Ця держава прийняла підхід до розширення *доступу* до своїх науково-дослідних ресурсів.

Згідно з національними правилами Литви всі науково-дослідні ресурси, розташовані в долинах, повинні бути *доступними для громадськості на основі відкритого доступу*. З цієї причини університети і науково-дослідні інститути в долинах створили *центри відкритого доступу*, щоб забезпечити *доступ до своїх науково-дослідних ресурсів*. Інші організації, які володіють науково-дослідним обладнанням, також мали право створити центр відкритого доступу.

Ці стратегічні інвестиції структурних фондів ЄС дозволили створити у *Центрах відкритого доступу* якісну інфраструктуру та приміщення — інфраструктуру для досліджень, інновацій і розробки нових технологій, а також комфортні умови для створення нових технологічно орієнтованих бізнес-офісів, лабораторій, бізнес-інкубаторів. На сьогодні в Литві створено понад 26 центрів відкритого доступу — *центрів передового досвіду* із сучасним обладнанням, передовими технологіями та науковим потенціалом світового рівня. Вони спеціалізуються на лазерних, нанотехнологіях, фізиці напівпровідників, електроніці, інженерії, біотехнологіях, енергетиці, екології, ІКТ і сільському господарстві.

Високоякісна інфраструктура та приміщення *Центрів відкритого доступу* дозволяють приватним компаніям проводити експериментальні дослідження та/або вимірювання, конструювати прототипи, створювати нові передові продукти на основі досліджень і вдосконалювати існуючі *технології*. Вони також дають змогу компаніям отримати професійну допомогу з питань *досліджень, технологій та інновацій*, співпрацюючи з дослідниками і кваліфікованими фахівцями із *трансферу технологій*.

Одночасно з високоякісною інфраструктурою і приміщеннями структура долин також сприяє: доступу до навичок і нетворкінгу — концентрації науковців, дослідників, розробників та університетських академічних кіл, тісній співпраці наукомісткого бізнесу з науковими та навчальними закладами, можливості спільного розміщення з іншими компаніями в тому ж секторі (кластерах) і регіоні; дослідницькій досконалості — створенню лабораторій із відкритим доступом, науково-дослідницьких проєктів за підтримки ЄС/держави, застосуванню результатів досліджень у промисловості та бізнесі; підвищенню міжнародної конкурентоспроможності [3].

Поглиблена інтеграція України до Європейського дослідницького простору дасть змогу використання людського капіталу України для створення *центрів передового досвіду* (Centres of Excellence) з використанням

ресурсів європейських дослідницьких інфраструктур за допомогою електронних засобів цифрової технології. Україна має необхідну кількість висококваліфікованих кадрів ІТ-індустрії високого рівня, а входження їх до європейських дослідницьких інфраструктур дозволить вирішити проблему недостатнього фінансування наукових досліджень. А також стимулюватиме запровадження європейських стандартів і процедур експертної оцінки довготермінових проєктів, які включають *дослідницькі інфраструктури, центри передового досвіду*, а також процедури оцінювання наукових інституцій.

Отже, *Центри передового досвіду*, як правило, використовують існуючі національні чи європейські дослідницькі інфраструктури або технологічні інфраструктури, що можуть формуватися з використанням багатьох дослідницьких інфраструктур. Упроваджуючи національну мережу таких центрів, необхідно створити умови для повноцінної інтеграції до Європейського дослідницького простору, використовуючи дослідницькі інфраструктури, які покликані стати важливим елементом механізму комерціалізації та трансферу технологій, що дозволить Україні брати участь у відкритих європейських інноваційних екосистемах.

ЛІТЕРАТУРА

1. 5 things to know about Lithuania's life sciences industry. Baltic Industry. URL: <https://bindustry.eu/5-things-to-know-about-lithuanias-life-sciences-industry/>
2. Resolution Government of the Republic of Lithuania On the approval of the reorganization plan for the network of state research institutions related to the development of centres (valleys) of science, studies and business. No 989 of 1 October 2008. URL: <https://e-seimas.lrs.lt/rs/legalact/TAD/TAIS.335884/>.
3. Principals and Guidelines for creating a Policy for Open Access to Research Infrastructures. June 2020 URL:

https://www.rcc.int/files/user/docs/open_access/Principals%20and%20Guidelines%20to%20Open%20Access%20RIs.pdf

REFERENCES

1. 5 things to know about Lithuania's life sciences industry. Baltic Industry. Retrieved from: <https://bindustry.eu/5-things-to-know-about-lithuanias-life-sciences-industry/>. [in English].

2. Resolution Government of the Republic of Lithuania On the approval of the reorganization plan for the network of state research institutions related to the development of centres (valleys) of science, studies and business. No 989 of 1 October 2008. Retrieved from: <https://e-seimas.lrs.lt/rs/legalact/TAD/TAIS.335884/>. [in English].

3. Principals and Guidelines for creating a Policy for Open Access to Research Infrastructures. June 2020. Retrieved from: https://www.rcc.int/files/user/docs/open_access/Principals%20and%20Guidelines%20to%20Open%20Access%20RIs.pdf. [in English].

Савчук Олена Олександрівна

*кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри екологічного права
Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого,
доцент кафедри права Національного аерокосмічного університету ім. М. Є.
Жуковського «ХАІ», Харків, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3299-7936>*

***ПРАВОВІДНОСИНИ ЩОДО ВИКОРИСТАННЯ І ОХОРОНИ ДОВКІЛЛЯ
В ІННОВАЦІЙНІЙ СФЕРІ: АНАЛІЗ ДОСЛІДЖЕНЬ ЗАКОНОДАВСТВА***

Досліджено нормативно-правові акти, які врегульовують питання правовідносин, що виникають щодо використання та охорони довкілля в інноваційній сфері. Визначено та наголошується на необхідності внесення змін до чинного законодавства. Наголошено на важливості розробки нормативних актів, що спрямовані на застосування існуючих та розробки нових механізмів забезпечення використання і охорони довкілля в інноваційній сфері. Визначено мету зазначених правовідносин, а саме - збереження навколишнього природного середовища, розвиток національної економіки, розвиток та подальше впровадження відновлювальних, ресурсозберігаючих, безвідходних/маловідходних технологій, екологізація господарської діяльності та розвиток у населення свідомого споживання природних ресурсів.

Ключові слова: інноваційна сфера, інновації, екологічні інновації, довкілля.

Savchuk Olena

*Doctor of Law (PhD in Law), Senior Researcher, Associate Professor of the
Environmental Law department,
Yaroslav Mudryi National Law University;
Associate Professor at the Law Department of National Aerospace University –
"Kharkiv Aviation Institute" NAU "KhAI"*

***LEGAL RELATIONSHIP ON THE USE AND PROTECTION OF THE
ENVIRONMENT IN THE INNOVATION SPHERE: ANALYSIS OF
LEGISLATIVE RESEARCH***

Annotation. The normative-legal acts regulating the issues of legal relations arising from the use and protection of the environment in the innovation sphere have been studied. The need to amend the current legislation is noted. The importance of developing regulations aimed at the application of existing and the the development of the national economy, the development of further development of renewable, resource-saving, zero-waste / low-cost technologies, the ecologization of government activities, and the development of natural resources among the population.

Key words: innovation sphere, innovations, ecological innovations, environment.

Функціонування правовідносин використання і охорони довкілля на сьогоднішній день врегульовано низкою нормативно-правових актів різної юридичної сили та направленості. Весь цей масив законодавства спрямований на забезпечення безпечного навколишнього природного середовища, зупинення негативних кліматичних змін, спричинених діяльністю промисловості, сільського господарства, низькою енергоефективністю будівель, відсутністю системи поводження з відходами, а також зменшенням поглинання вуглецю екосистемою.

На сьогодні, інноваційна діяльність здійснюється шляхом використання відповідних наукових досліджень, результатів науково-дослідних, дослідно-конструкторських розробок по створенню або удосконаленню конкурентоздатних товарів, послуг, а також продукції, технології, організаційно-технічних рішень виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва та соціальної сфери. Такі інноваційні вироби впроваджуються на ринок інновацій [1, с. 82].

У 2015 році держави-члени ООН прийняли новий Порядок денний – сміливу глобальну програму із забезпечення сталого майбутнього до 2030 р. На заміну «Цілям розвитку тисячоліття» (2000-2015) розроблено нові 17 принципів сталого розвитку «Цілі сталого розвитку» (2016-2030) щодо забезпечення збалансованості всіх трьох компонентів: економічного, соціального та екологічного. У Порядку денному ООН оголошено про

готовність зберегти планету від деградації, насамперед за допомогою впровадження раціональних моделей споживання і виробництва, раціонального використання природних ресурсів та вжиття невідкладних заходів у боротьбі з екологічною кризою. Цілі сталого розвитку також покликані сприяти переходу до нових моделей економіки. У зв'язку з цим, у контексті стратегії сталості в світі великого поширення як в теорії, так і на практиці отримали нові моделі економіки, пов'язані з урахуванням екологічних факторів: зелена економіка (green economy), економіка зеленого зростання (green growth), низьковуглецева економіка (low-carbon economy), біоекономіка (bioeconomy), синя економіка (blue economy) тощо [2, с. 35].

Указом Президента України введена в дію від 14 вересня 2020 року і затверджена «Стратегія національної безпеки України. Безпека людини - безпека України». Забезпечення екологічної безпеки, створення безпечних умов життєдіяльності людини, зокрема на територіях, що постраждали внаслідок бойових дій, розбудова ефективної системи цивільного захисту є одним з пріоритетів національних інтересів України та забезпечення національної безпеки, цілі та основні напрями державної політики у сфері національної безпеки, згідно зі Стратегією національної безпеки України [3].

У свою чергу, Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020» визначає мету, за якою повинно здійснюватися забезпечення сталого розвитку держави, проведення структурних реформ та, як наслідок, підвищення стандартів життя. Україна має стати державою з сильною економікою та з передовими інноваціями. Для цього, передусім, необхідно відновити макроекономічну стабільність, забезпечити стійке зростання економіки екологічно невиснажливим способом, створити сприятливі умови для ведення господарської діяльності та прозору податкову систему. Крім того, передбачає забезпечення гарантій безпеки держави, бізнесу та громадян, захищеності інвестицій і приватної власності [4].

Необхідно також наголосити, що екологічну складову визначено також у ЗУ «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» від 8

вересня 2011 року № 3715-VI, пріоритетними напрями інноваційної діяльності в Україні визначає науково і економічно обґрунтовані та визначені відповідно до цього Закону напрями провадження інноваційної діяльності, що спрямовані на забезпечення економічної безпеки держави, створення високотехнологічної конкурентоспроможної екологічно чистої продукції, надання високоякісних послуг та збільшення експортного потенціалу держави з ефективним використанням вітчизняних та світових науково-технічних досягнень (ст. 2). А освоєння нових технологій транспортування енергії, впровадження енергоефективних, ресурсозберігаючих технологій, освоєння альтернативних джерел енергії є одним із перших пріоритетних напрямків на найближчі часи [5].

Виходячи з цього, можна побачити, що на першому плані у розбудові державності та сталого розвитку України лежить саме екологічна складова, а разом з нею також інноваційна. Крім того, важливо зазначити, що названі складові є векторами національних стратегій, ідей та наукових розробок.

Серед основних бар'єрів для розвитку інновацій в Україні є слабо розвинута інфраструктура, у тому числі інноваційна, а також показники екологічної стійкості. Це положення визначено у Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року [6].

Перед Верховною Радою України, перед Урядом і органами місцевого самоврядування на сьогодні стоїть дуже важливе завдання: розробити ефективну систему захисту довкілля, а разом з тим і захисту людини як його частини [7].

Визначення підстав для розроблення проектів законів та інших нормативно-правових актів для різних складових державної політики у сфері зміни клімату, передбачається врегулювання у Концепції реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2030 р. Основними напрямками реалізації якої є зміцнення інституційної спроможності щодо формування і забезпечення реалізації державної політики у цій сфері, запобігання зміни клімату через скорочення антропогенних викидів і

збільшення абсорбції парникових газів та забезпечення поступового переходу до низьковуглецевого розвитку держави, адаптація до зміни клімату. Концепція є першою законодавчою доробкою, яка має своїм напрямком боротьбу зі зміною клімату, а також на забезпечення покладених Україною на себе домовленостей Паризької угоди та досягнення кліматичної нейтральності.

Окремо треба сказати про нормативно-правове забезпечення стимулювання суб'єктів даних правовідносин до запровадження інноваційних технологій, що мають на меті ресурсозбереження, маловідходність (або безвідходність) виробництва, відновлювальні або альтернативні джерела енергії. В першу чергу, це питання врегульовано у ЗУ «Про охорону навколишнього природного середовища», Розділом Х, який має назву «Економічний механізм забезпечення охорони навколишнього природного середовища». Економічні заходи забезпечення охорони навколишнього природного середовища, відповідно до Закону передбачають: 1) взаємозв'язок усієї управлінської, науково-технічної та господарської діяльності підприємств, установ та організацій з раціональним використанням природних ресурсів та ефективністю заходів по охороні навколишнього природного середовища на основі економічних важелів; 2) визначення джерел фінансування заходів щодо охорони навколишнього природного середовища; 3) встановлення лімітів використання природних ресурсів, скидів забруднюючих речовин у навколишнє природне середовище; 4) надання підприємствам, установам і організаціям, а також громадянам податкових, кредитних та інших пільг при впровадженні ними маловідходних, енерго- і ресурсозберігаючих технологій та нетрадиційних видів енергії, здійсненні інших ефективних заходів щодо охорони навколишнього природного середовища; 5) відшкодування в установленому порядку збитків, завданих порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища [8].

У спеціалізованій літературі існує думка про те, що вдосконалення законодавства повинно йти паралельно двома шляхами: 1) шляхом вдосконалення норм інноваційного законодавства, які мають бути спрямовані на екологізацію інноваційної діяльності, 2) в екологічному законодавстві мають бути передбачені норми, спрямовані на заохочення розробки і впровадження екологічних інновацій [9, с. 111]. Не можемо цілком погодитися з запропонованою тезою. Тут необхідне запровадження не тільки паралельне екологічне ніж інноваційного, а розробка єдиного нормативно-правового акту, який би врегулював правовий механізм даних правовідносин комплексно, був би дієвим та адаптивним.

Отже, підводячи підсумки стосовно питання, яке досліджувалося, можна сказати наступне. При аналізі нормативно-правового забезпечення екологічних правовідносин, що виникають в інноваційній сфері можна класифікувати на такими напрямками:

1. За направленням дії: 1) Профільні екологічні; 2) Не профільні, «не екологічні», які включають в себе питання захисту довкілля;
2. За спрямуванням: 1) стратегічного спрямування; 2) регіонального спрямування (спрямовані на забезпечення ресурсозбереження та відновлюючу енергетику).

Вони мають на меті збереження навколишнього природного середовища, розвиток національної економіки, розвиток та подальше впровадження відновлювальних, ресурсозберігаючих, безвідходних/маловідходних технологій, екологізація господарської діяльності та розвиток у населення свідомого споживання природних ресурсів.

Характерними рисами виступає те, що вони направлені на: 1) забезпечення сталого розвитку; 2) забезпечення екологічної безпеки; 3) екологізацію господарської діяльності; 4) розвиток екологічної освіти населення.

Джерела:

1. Руденко І. І. Правовий аспект визначення категорії «інноваційна діяльність». Становлення та розвиток місцевого самоврядування в Україні: зб. тез III всеукр. заоч. наук. - практич. конф. (м. Хмельницький, 8 груд. 2014 р.) М-во освіти і науки, Хмельниц. Ун-т упр. та права. Хмельницький, 2014. С. 81-84.
2. Дейнега М. А. Недосконалість правового забезпечення «зеленої» економіки як засобу практичної реалізації концепції сталого природокористування. П'яте зібрання фахівців споріднених кафедр з проблем аграрного, земельного, екологічного, природоресурсного права та альтернативної енергетики : матер. Всеукр. наук. конф. (м. Одеса, 10-13 червня 2021 року) / відп. Ред. Т. Є. Харитонова, Х. А. Григор'єва. Одеса: Видавництво дім «Гельветика», 2021. 322 с.
3. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України»: Указ Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020. Офіційний вісник України від 25.09.2020. № 75. Ст. 2377.
4. Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020»: Указ Президента України від 12.01.2015 № 5/2015. Офіційний вісник України від 23.01.2015. № 4. Ст. 67.
5. Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні: Закон України № 3715-VI від 08.09.2011. Відомості Верховної Ради України від 18.05.2012. № 19-20. Ст. 166.
6. Про схвалення Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 10 липня 2019 р. Офіційний вісник України офіційне видання від 30.07.2019. № 57, Ст. 1983.
7. Про Рекомендації парламентських слухань на тему: "Пріоритети екологічної політики Верховної Ради України на наступні п'ять років"

Постанова Верховної Ради України 14.01.2020. № 457-IX. Відомості Верховної Ради України офіційне видання від 24.07.2020. № 30, Ст. 211.

8. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991 № 1264-XII. Відомості Верховної Ради України офіційне видання 1991. № 41. Ст. 546.

9. Лебєдєва Т. М. Правове забезпечення впровадження екологічно орієнтованих інновацій в Україні. Збірник тез наукових доповідей учасників «круглого столу» «Актуальні питання кодифікації екологічного законодавства України» 9 листопада 2012 р / За заг. ред. А. П. Гетьмана. Харків: НУ «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». 2012. С. 109-112.

REFERENCES

1. Rudenko I. I. Legal aspect of defining the category "innovative activity". Formation and development of local self-government in Ukraine: coll. theses III all-Ukrainian extramural of science - practice conf. (Khmelnyskyi, December 8, 2014) Ministry of Education and Science, Khmelnyskyi. University of Engineering and rights Khmelnyskyi, 2014. P. 81-84. [in Ukrainian].

2. Deinega M.A. Imperfect legal provision of the "green" economy as a means of practical implementation of the concept of sustainable nature management. The fifth meeting of specialists of related departments on problems of agrarian, land, environmental, natural resource law and alternative energy: mater. All-Ukrainian of science conf. (Odesa, June 10-13, 2021) / resp. Ed. T. E. Kharitonova, H. A. Grigoryeva. Odesa: Helvetyka Publishing House, 2021. 322 p. [in Ukrainian].

3. On the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine dated September 14, 2020 "On the National Security Strategy of Ukraine": Decree of the President of Ukraine dated September 14, 2020 No. 392/2020. Official Gazette of Ukraine dated September 25, 2020. No. 75. Art. 2377. [in Ukrainian].

4. Sustainable Development Strategy "Ukraine - 2020": Decree of the President of Ukraine dated January 12, 2015 No. 5/2015. Official Gazette of Ukraine dated January 23, 2015. No. 4. Art. 67. [in Ukrainian].

5. On the priority areas of innovative activity in Ukraine: Law of Ukraine No. 3715-VI of 09/08/2011. Information of the Verkhovna Rada of Ukraine dated May 18, 2012. No. 19-20. Art. 166. [in Ukrainian].

6. On the approval of the Strategy for the development of the sphere of innovative activity for the period until 2030: Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated July 10, 2019. Official Gazette of Ukraine, official edition dated July 30, 2019. No. 57, Art. 1983. [in Ukrainian].

7. On the Recommendations of the parliamentary hearings on the topic: "Priorities of the environmental policy of the Verkhovna Rada of Ukraine for the next five years" Resolution of the Verkhovna Rada of Ukraine 01.14.2020. No. 457-IX. Information of the Verkhovna Rada of Ukraine, official edition of 07/24/2020. No. 30, Art. 211. [in Ukrainian].

8. On environmental protection: Law of Ukraine dated June 25, 1991 No. 1264-XII. Vedomosti Verkhovna Rada of Ukraine official edition 1991. No. 41. Art. 546. [in Ukrainian].

9. Lebedeva T. M. Legal support for the introduction of ecologically oriented innovations in Ukraine. Collection of theses of scientific reports of the participants of the "round table" "Actual issues of the codification of environmental legislation of Ukraine" November 9, 2012 / By general ed. A. P. Hetman. Kharkiv: NU "Law Academy of Ukraine named after Yaroslav the Wise". 2012. P. 109-112. [in Ukrainian].

Селіванова Ірина Анатоліївна

*кандидат юридичних наук, науковий співробітник НДІ правового
забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України*

ORCID: 0000-0002-1006-5444

***ВПРОВАДЖЕННЯ ЛІКАРСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ ЯК
ВЕКТОР ІНТЕГРАЦІЇ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО МЕДИЧНОГО ПРОСТОРУ***

Досліджується феномен лікарського самоврядування, історія його появи та розвитку, функціонування його організацій в світі. Проаналізовано законопроектний досвід впровадження лікарського самоврядування в Україні, обґрунтовано висновок, що ефективне самоврядування неможливе без надання лікарю більшої свободи для власної професійної реалізації, ніж надає чинне законодавство.

Ключові слова: лікарське самоврядування, медичні палати, лікарські самоврядні організації, національна медична система.

Selivanova Iryna

*PhD in Law, Senior researcher of the Scientific and research institute of providing
legal framework for the innovative development
of NALS of Ukraine*

***IMPLEMENTATION OF MEDICAL SELF-GOVERNMENT IN UKRAINE AS
A VECTOR OF INTEGRATION INTO THE EUROPEAN MEDICAL AREA***

The phenomenon of medical self-government, the history of its emergence and development, and the functioning of its organizations in the world are studied. The legislative experience of the implementation of medical self-governance in Ukraine is analyzed, the conclusion is substantiated that effective self-governance is impossible without giving the doctor more freedom for his own professional realization than the current legislation provides.

Keywords: medical self-government, medical wards, medical self-governing organizations, national medical system

Попри боротьбу з повномасштабним вторгненням РФ, трансформаційні процеси в медичній системі України продовжуються. Це стосується і запровадження в Україні лікарського самоврядування.

Базовою компетенцією лікарського самоврядування є, по-перше, здійснення допуску до лікарської діяльності (надання фахівцю відповідного свідоцтва та/або внесення його даних до спеціального реєстру), а, по-друге, контроль відповідності діяльності конкретного лікаря законним вимогам та дотримання норм лікарської етики. Для цього в органів самоврядування є відповідні інструменти: спеціальні комітети та комісії узагальнюють інформацію про помилки чи недбальство лікарів, оцінюють якість медичної допомоги, рівень кваліфікації, забезпечують безперервний професійний розвиток лікарів, можуть застосувати і такі жорсткі санкції як припинення лікарської практики (тимчасово чи назавжди). Європейський і світовий досвід підтвердив, що кращого контролю за професійною діяльністю лікарів, ніж той, який здійснюють незалежні професійні організації, не існує.

Вважається, що підвалини для розвитку лікарського самоврядування заклав Отто Бісмарк, який своєю політикою в царині охорони здоров'я спонукав лікарів до самоорганізації та самоврядування. Тож цілком природно, що найбільшого поширення воно набуло саме у Європі [1]. В країнах Європи лікарські об'єднання еволюціонували від наукових товариств до громадських організацій, а з початку минулого століття — до національних медичних палат. Відповідно до особливостей організації лікарського самоврядування країни Європи можна об'єднати в чотири основні групи:

1. Країни Центральної і Східної Європи: Австрія, Люксембург, Німеччина, Словенія, Албанія тощо (усього 17), де функціонують лікарські палати (ZEVA). У цих країнах діють моделі, які вперше запровадили в Німеччині та Австрії. Зокрема, обов'язкове членство лікарів у палатах, делегування державою самоврядним організаціям практично всіх

повноважень, пов'язаних з лікарською професійною діяльністю, регулювання самоврядування спеціальним законом.

2. 17 країн Західної та Південної Європи, серед яких зокрема Франція, Італія, Іспанія, у яких функціонує Європейська рада лікарських орденів (СЕОМ). Варто зазначити, що частина лікарських самоврядних організацій, наприклад, у Німеччині, Австрії і Румунії, входить до обох об'єднань — ZEVA і СЕОМ. Тобто практично вся континентальна Європа орієнтується на одну модель.

3. Велика Британія, Скандинавські держави, країни Балтії, де традиційно сформувалися своєрідні системи регулювання і саморегулювання лікарської діяльності (немає загальних об'єднань). Наприклад, у Великій Британії законодавчо не прописане обов'язкове членство у самоврядній лікарській організації (Королівському колегіумі), але якщо лікар не є його членом, він не зможе виконувати професійні функції. У країнах Балтії діють лікарські асоціації з певними повноваженнями лікарського самоврядування. Самоврядні лікарські організації Скандинавських країн виконують ще й функцію профспілок — відповідають за економічний захист своїх членів. Ізраїльська медична асоціація також має такі повноваження.

Американська система самоврядування відрізняється від європейської кількома функціями. Приміром, функція ліцензування лікарів є більше державною, відносяться до компетенції штатів. Тобто, американська медична асоціація не видає ліцензій на здійснення лікарської практики. Проте вона підтверджує безперервний професійний розвиток лікаря, без чого той не може отримати права на діяльність від влади штату. Американська медична асоціація також не передбачає обов'язкового членства, але насправді нею охоплені понад 90% лікарів. У Канаді модель лікарського самоврядування близька до європейської.

І нарешті четверта група — країни колишнього Радянського Союзу, які входять до Східного партнерства Європейського Союзу (крім РФ). В усіх цих

держав, зокрема й в Україні, досі не запроваджено лікарського самоврядування [2].

Тому впровадження такого потужного інституту, який бере на себе частину державних функцій щодо регулювання лікарської діяльності, як професійне самоврядування лікарів, наразі є надзвичайно гострим.

Особливої актуальності цьому питанню надав Указ Президента України від 18.06.2021 року «Про заходи щодо підвищення конкурентоспроможності закладів охорони здоров'я та забезпечення додаткових гарантій для медичних працівників», яким Кабінету Міністрів України було доручено розробити з урахуванням кращих міжнародних практик концепцію розвитку медичного самоврядування як ефективної системи здійснення професійної діяльності, захисту прав та інтересів медичних працівників [3].

Законодавча робота в цьому напрямку йде вже давно. Декілька законопроектів з питань самоврядування в медичній сфері вже були предметом розгляду Верховної Ради України, але законами вони не стали через активний супротив громадськості. Це стосується законопроектів 2445 [4], 2445-2 [5].

В вересні 2022 року на своєму сайті МОЗ України оприлюднило нову редакцію проекту закону України «Про самоврядування у сфері охорони здоров'я в Україні», який фактично, знову повторює основні положення знятих з розгляду законопроектів. Ним пропонується створення п'яти незалежних органів самоврядування для різних представників медичної та фармацевтичної сфери (Палата лікарів сімейної медицини, Палата лікарів-спеціалістів, Палата стоматологів, Палата сестер медичних/братів медичних, Палата фармацевтів).

Тобто безпосередньо лікарська спільнота має бути поділена між трьома незалежними органами самоврядування. Це неприродний поділ призведе до, утруднення або унеможливлення обміну інформацією, ускладнення перепрофілювання лікарів та розробки (погодження) різноманітних

медичних настанов, збільшенню управлінського апарату тощо. Нідє у світі не «змішують» самоврядування різних професій (нехай і дотичних до охорони здоров'я) в одній організації та одному законі. Окремо діють закони про самоврядування лікарів, окремо — медичних сестер, окремо — фармацевтів [2]. Вони детальні й прописують процедури, які є різними для різних медичних професій. Тому вважаємо недоцільним підхід, визначений в вищевказаному законопроекті. Тим паче, що з розвитком наукових технологій і напрямків у медицині з'являються й нові професії. Наприклад, генні інженери, фахівці у сфері реабілітації чи психології, які не вивчають клінічних дисциплін, не є лікарями, але працюють із пацієнтами. Чи потрібно самоврядувати представників таких професій, чи об'єднувати їх із лікарським самоврядуванням? Відповіді на ці питання шукає наразі європейська медична спільнота. Ці ж питання постануть і перед вітчизняною медичною спільнотою і відповідати на них необхідно, враховуючи досвід країн, які будуть першими, на підставі єдиних з ними принципів і підходів.

Слід підкреслити, що справжнє дієве лікарське самоврядування в Україні неможливе без надання лікарям більших прав для своєї професійної реалізації. У всьому демократичному світі лікар є представником вільної професії, має різноманітні варіанти власної професійної реалізації, сам визначає своє навантаження та рівень свого доходу, може здійснювати діяльність на підставі професійної ліцензії без додаткових формальностей та прив'язок до робочих місць. Такі лікарі усвідомлено та відповідально ставляться до функціонування професійного органу самоврядування.

Натомість, в Україні основна частина лікарів є найманими працівниками з регульованим державою навантаженням і заробітною платою. Для їх усвідомленого та відповідального ставлення до створення та діяльності органу професійного самоврядування, і, перш за все, до кандидатур осіб, що обираються на керівні посади таких організацій, необхідна суттєва демократизація їх статусу, надання їм можливості працювати в різних правових формах, необхідне спрощення державного

регулювання медичної практики. Натомість, законопроект, оприлюднений на сайті МОЗу, взагалі не торкається цих питань, хоча визначає, що створення органів самоврядування лікарів почнеться не раніше, ніж через п'ять років. Фактично за цим законопроектом, у порівнянні з існуючою наразі системою, у лікарів з'являються лише додаткові обов'язки. Зокрема щодо отримання свідоцтва на право здійснення медичної діяльності; внесення до реєстру лікарів; сплати внесків на утримання Палати. А от додаткових способів доступу до професії не передбачено [6].

Впровадження в Україні лікарського самоврядування – це свідчення розвитку національної медичної системи в напрямку європейської практики та стандартів. Втім, лікарську спільноту треба готувати до появи такої організації. А це можливо лише в випадку спрощення державного регулювання медичної практики та надання лікарю економічної свободи, тобто можливості працювати не лише в якості найманого працівника або ФОП (як сьогодні), але й додаткового на підставі договору підряду або як само зайнятої особи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мазур І. П., Тищук М. М. Лікарське самоврядування: європейський досвід і кроки до впровадження в Україні. URL: <https://health-ua.com/article/41680-lkarske-samovryaduvannya-vropejskij-dosvid-kroki-dovprovadzhennya-vukran>.
2. Тернова С. Лікарське самоврядування: Світовий досвід має стати взірцем для наслідування. URL: <https://www.vz.kiev.ua/likarske-samovryaduvannya-svitovuj-dosvid-maye-staty-vzirtsem-dlya-nasliduvannya/>.
3. Про заходи щодо підвищення конкурентоспроможності закладів охорони здоров'я та забезпечення додаткових гарантій для медичних працівників : Указ Президента України від 18.06.2021 № 261/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/2612021-39229>.

4. Про самоврядування медичних професій в Україні: Проект Закону України від 03.12.2019 №2445. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67395.

Про професійне самоврядування медичних професій в Україні: Проект Закону України від 03.12.2019 №2445-2. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/XI00858A?an=4>.

5. МОЗ представило законопроект про самоврядування у сфері охорони здоров'я на громадське обговорення. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/moz-predstavlylo-zakonoproekt-pro-samovriaduvannia-u-sferi-okhorony-zdorovia-na-hromadske-obhovorennia>.

REFERENCES

1. Mazur, I. P., Tyshchuk, M. M. Medical self-governance: European experience and steps towards implementation in Ukraine. Retrieved from: <https://health-ua.com/article/41680-lkarske-samovryaduvannya-vropejskij-dosvid-kroki-dovprovadzhennya-vukran>. [in Ukrainian].

2. Ternova, S. Medical self-governance: World experience should become a model for imitation. Retrieved from: <https://www.vz.kiev.ua/liarske-samovryaduvannya-svitovyj-dosvid-maye-staty-vzirtsem-dlya-nasliduvannya>. [in Ukrainian].

3. On measures to increase the competitiveness of health care institutions and provide additional guarantees for medical workers: Decree of the President of Ukraine № 261/2021 (2021, June 18). Retrieved from: <https://www.president.gov.ua/documents/2612021-39229>. [in Ukrainian].

4. Draft Law of Ukraine On Self-Government of Medical Professions in Ukraine, №2445 (2019, December 03). Retrieved from: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67395. [in Ukrainian].

5. Draft Law of Ukraine On Professional Self-Government of Medical Professions in Ukraine, №2445-2 (2019, December 03) <https://ips.ligazakon.net/document/XI00858A?an=4>. [in Ukrainian].

6. The Ministry of Health presented the bill on self-governance in the field of health care for public discussion. Retrieved from: <https://www.kmu.gov.ua/news/moz-predstavlylo-zakonoproekt-pro-samovriaduvannia-u-sferi-okhorony-zdorovia-nahromadske-obhovorennia>. [in Ukrainian].

Семенова Марина Володимирівна

Адвокат, кандидат юридичних наук, науковий співробітник, НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку Національної академії правових наук

України, АБ «ЮФ «Семенова і Партнери

ORCID 0000-0002-2216-4343

***ТРАНСФОРМАЦІЯ СУДОЧИНСТВА, ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ
РОЗГЛЯДУ СПОРІВ ПІД ЧАС ДІЇ В УКРАЇНІ ВОЄННОГО СТАНУ***

Наукова робота присвячена дослідженню проблем, що виникають у судочинстві в економічних та трансграничних суперечках під час дії воєнного стану в Україні. Автором проаналізовано чинне законодавство, судова практика України та деяких країн ЄС та запропоновано окремі шляхи трансформації судочинства шляхом застосування технічних, правових та аналітичних підходів та інструментів.

Ключові слова: судові технології, цифрове право, електронний суд, право.

Semenova Maryna

Advocate, PhD in Law, research officer of the Scientific Research Institute of Providing Legal Framework for the Innovative Development of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine, «Semenova and Partners» LF

***TRANSFORMATION OF THE JUDICIARY AS AN EFFECTIVE
MEASURE OF DISPUTES CONSIDERATION DURING MARITAL STATE
IN UKRAINE***

The scientific work is devoted to the study of the problems arising in the judiciary in economic and cross-border disputes during the martial law in Ukraine. The author analyzed the current legislation, judicial practice of Ukraine and some EU countries and proposed separate ways of transforming the judiciary by applying technical, legal and analytical approaches and tools.

Keywords: court technologies, digital law, electronic court, law.

In connection to the full-scale invasion of the Russian Federation in Ukraine, question of expanding usage of judiciary digitization means become more and more urgent.

Today, the digitalization of the judiciary already enables the participants in the judicial process to refrain from unnecessary visits to the court, which are rather dangerous, and allows the courts not to make significant terms violations of cases consideration. However, it is also necessary to ensure a unified approach and automatic formation of practices and recommendations that will be available both to judges and litigants in conditions of limited access to information sources due to cross-border restrictions (access from abroad), disconnection of registers and other force majeure circumstances.

In martial law conditions, it is especially possible to single out a number of separate aspects of the judicial system, which, in view of the full-scale invasion of the Russian Federation in Ukraine, require separation into standalone standardized modules, practices, legal directions and targeted adaptation of the existing judicial system. Namely, the transformation of the judiciary in economic and cross-border disputes, since during the period of martial law the participants in such cases are the most vulnerable parties and judicial practice formation during consideration of such disputes, is the most important task from a legal point of view. Such transformation of the current judicial system in real time is possible only through modern approaches and tools usage and study bases formation.

Considering the problems of the activities of business entities legal regulation, improvement of economic consideration means and other disputes, in connection to the innovative technologies use and effective means of dispute resolution during the consideration of such disputes, in particular periods of crisis, attracted the attention of many researchers. Thus, the study of this issue was carried out at different times by Y. V. Georgievskii [1, p. 35], Hlibko S. V. [2, p. 154-156], Efremova K. V. [3, p. 25-30] Kokhan V. P., Yehorova-Lutsenko T. P. [4] and others.

Currently, there are no questions regarding using of electronic justice as an effective means of resolving disputes in Ukraine, and disputes regarding foreign corporations and individuals during the period of martial law in Ukraine.

The analysis of the opinions expressed in the scientific literature and the practical experience of applying the current procedural law norms of Ukraine and EU countries show that currently the most relevant are scientific research in the directions of:

1) development of ways to ensure the possibility of permanent full-fledged two-way communication between the court and the participants in the legal process using modern electronic information and communication technologies;

2) real possibility of performing all procedural actions in electronic format during the consideration of any court cases.

Increasing the efficiency of the judicial process can be achieved with the help of modern information technologies, which guarantee promptness, predictability, convenience of interaction between the participants of the legal process and the court. In current conditions, in addition to mentioned ones, information technology tools in courts would prevent loss of court cases as a result of hostilities or temporary occupation and to provide access to the case to representatives of the parties, which can be located at a distance.

Therefore, the most effective means that provides an opportunity to ensure the principle of efficiency during cases consideration, and that minimizes the risks of losing evidence and other documents during evacuation measures and transferring cases during a territorial jurisdiction change is the electronic justice usage.

The electronic court is one of the elements of electronic governance, which is considered as a way of organizing state power with the help of information networks and ensures the functioning of government institutions in real time.

Currently, in Ukraine, the basic tool for access to electronic justice services for citizens is the "Electronic Court" service. The "Electronic court" subsystem is a subsystem that ensures the exchange of procedural documents (sending and receiving documents) in electronic form between courts, bodies and institutions of the justice system, between the court and participants in the legal process. Persons, registered in the "Electronic Court" subsystem, have an opportunity to familiarize themselves with all case materials, receive summonses and notifications in a timely

manner, etc. With the help of the "Electronic Court" system, each participant in the court process has the technical ability to interact with the court through his own electronic cabinet (eCabinet) (<https://id.court.gov.ua>).

Considering the issue of the possibility of permanent full-fledged two-way communication between the court and the participants in the court process using the means of modern electronic information and communication technologies and the possibility of performing all procedural actions in an electronic format during the consideration of any court cases during the martial law in Ukraine, very important to pay attention to the emergence of new problematic issues that are gaining momentum after the beginning of the full-scale invasion of the Russian Federation into Ukraine.

A separate problem is that courts in some EU countries and currently in Ukraine, mostly use e-judicial systems when considering disputes, but access to such systems is limited for foreigners, which significantly narrows the rights of participants in the process, favors one over the other and leads to a violation Convention on the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms.

So, according to Estonian legislation, access to the electronic court is possible only with the presence of an ID card or smart-ID or Mobile-ID, so a foreigner cannot use all the rights granted to the parties. During the review of disputes in Denmark, access to the electronic justice system is possible only from the territory of Denmark and with the presence of a user ID: MitID ; NemID key card ; NemID key file or Local ID.

For accessing "Electronic Court" system in Ukraine, participants in the legal process - foreign citizens, may also have certain difficulties with accessing the case. For using "Electronic Court" system, you need to have an electronic digital signature, which can be obtained at accredited key certification centers using the "Diya" or «Privat -24" application, or to get it via certification centers. The legal status of an electronic digital signature (EDS) is equivalent to a handwritten signature or seal. EDS is data in electronic form, obtained as a result of cryptographic transformation, which is added to other data or documents and

ensures their integrity and author identification. With the EDS services help, you can sign electronic documents, use electronic services, register on state portals, etc. Documents signed with the help of EDS have the same legal force as ordinary ones [5]. You can get a signature by contacting any accredited key certification center and provide a completed registration form, passport data and registration number of the taxpayer's registration card. The electronic signature has the form of a separate file or is stored on a secure media, and its validity period is 1-2 years. [6]. Recently, the possibility of signing documents using the "Diya. Signature" service was introduced. This is an innovative service, which allows receiving government services simply from smartphone.

Having registered in the "Electronic Court" system, after authorization in the video conferencing subsystem, a participant in the case can participate in the court session online, even while abroad. To date, the entire legal process for a participant in the case - from the moment of filing a lawsuit to the moment of the decision becoming legally binding - can be conducted online, without visiting the court premises, and with time saving. Due to need to use EDS, there may be difficulties for some participants in the process, but in contrast to the e-justice system of Estonia, a participant has the right to submit documents to the court in paper form, to have access to the case materials directly in the court and to request that the case be provided for acquisition acquaintance.

The lack of access of the process materials in electronic form leads to a violation of Art. 6 of the Convention on the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, which in the long term will increase the number of appeals by citizens of Ukraine to the ECHR with statements about the same violations of the Convention, in particular violations of the right to access to court, by the courts of various EU countries.

The conducted research revealed the need for joint discussion integration between all participants in the process to promote international scientific and technical cooperation, to implement projects within the framework of international scientific and technical cooperation in accordance with legislation, in particular in

international bilateral and multilateral interstate scientific programs, to interact in the established manner with the relevant institutions of foreign states and international organizations, to carry out international scientific relations in a way that does not contradict the Law and international agreements.

The actual discussion organization should also be conducted on the single platform and standardized approaches bases for effective implementation of the decisions, made during discussion process.

Standardization should be carried out under the patronage of research institutes, which are directly related to the theoretical and practical implementation of innovative innovations in both the legal and economic infrastructure sectors.

Special attention should be paid to the issue of finalizing the possibilities for simplified remote identification of foreign and Ukraine citizens, who are abroad and do not have the opportunity to use available tools for any reason. As one of the options for solving this issue, is the provision of a personalized access key directly by the "Electronic Court" system, based on the remote analysis of official identification documents.

Similar systems are used for identity verification in various payment and banking systems of the EU countries and have proven themselves as an effective and highly effective tool.

In conclusion, using of the "Electronic court" system is an urgent need, which provides simplification of access to justice significantly reduces budget costs for maintaining courts and provides many other opportunities for all participants in the process. Therefore, the identification of problems related to the implementation of the "Electronic court" subsystem requires further scientific research.

ВИСНОВКИ

1. Georgievskiy Yu. V. Proposals for improving the economic activity of the SE "Information Court Systems" regarding the development of EUIITS in Ukraine. Law and innovation. 2020. No. 2(30). P. 31-38.

2. Hlibko S. V. Some aspects of legal regulation of banking activities and interests clients banks during financial crises. URL: <https://rep.polessu.by/bitstream/123456789/4261/3/53.pdf> (Application date: 28.03.2022).

3. Efremova K. V. Ensuring the digital sovereignty of the state in the conditions of Industry 4.0 / K. V. Efremova / Constitutional principles of the development of innovative society: coll. of science according to the materials of the Internet conference , June 25, 2021. – Kharkiv: Research Institute PZIR National Academy of Sciences of Ukraine, 2021. – P. 25-30.

4. Kokhan V. P., Yehorova-Lutsenko T. P. State of development of electronic administrative services: Overview of implementation at the state level. Law and innovative society: electronic scientific publication. 2018. No. 2(11). P. 37–48. URL: http://apir.org.ua/wp-content/uploads/2018/12/Kokhan_EgorovaLutcenko11.pdf (Application date - 20.02.2023).

5. Government Portal URL: <https://www.kmu.gov.ua/usi-pitannya-po-eposlugam/sho-tak-elektronnij-cifrovij-pidpis-ecp> (Application date 20.02.2023).

6. Action: Public services online : website. URL: <https://diia.gov.ua/faq/1> (Application date 20.02.2023).

REFERENCES

1. Georgievskiy Yu. V. Proposals for improving the economic activity of the SE "Information Court Systems" regarding the development of EUIITS in Ukraine. Law and innovation. 2020. No. 2(30). P. 31-38. [in Ukrainian].

2. Hlibko S. V. Some aspects of legal regulation of banking activities and interests clients banks during financial crises. Retrieved from: <https://rep.polessu.by/bitstream/123456789/4261/3/53.pdf> (Application date: 28.03.2022). [in Ukrainian].

3. Efremova K. V. Ensuring the digital sovereignty of the state in the conditions of Industry 4.0 / K. V. Efremova / Constitutional principles of the development of innovative society: coll. of science according to the materials of

the Internet conference , June 25, 2021. – Kharkiv: Research Institute PZIR National Academy of Sciences of Ukraine, 2021. – P. 25-30. [in Ukrainian].

4. Kokhan V. P., Yehorova-Lutsenko T. P. State of development of electronic administrative services: Overview of implementation at the state level. Law and innovative society: electronic scientific publication. 2018. No. 2(11). P. 37–48. Retrieved from: http://apir.org.ua/wp-content/uploads/2018/12/Kokhan_EgorovaLutcenko11.pdf (Application date - 20.02.2023). [in Ukrainian].

5. Government Portal. Retrieved from: <https://www.kmu.gov.ua/usi-pitannya-po-eposlugam/sho-tak-elektronnij-cifrovij-pidpis-ecp> (Application date 20.02.2023). [in Ukrainian].

6. Action: Public services online : website. Retrieved from: <https://diia.gov.ua/faq/1> (Application date 20.02.2023). [in Ukrainian].

Хаустова Марина Геннадіївна

Кандидат юридичних наук, доцент

Провідний науковий співробітник НДІ

правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України,

ORCID: 0000-0002-8264-0646

ЦИФРОВІ ІНСТРУМЕНТИ В ДОСВІДІ ІНШИХ КРАН У ПРОЦЕСАХ

Не спровокована військова агресія росії проти України зруйнувала та продовжує руйнувати українську економіку, соціальну, транспортну та енергетичну інфраструктуру та життя людей, руйнує цілі міста, села, знищуючи український народ та цілі екосистеми України. За сучасним розвитком інформаційних технологій (великі дані, хмарні технології, велике покриття швидкісного інтернету, сучасні супутникові системи тощо) світ не бачив проєктів відновлення, схожих за масштабом із майбутнім відновлення України. Проаналізовано, що Україна має створити власну модель відновлення з використання кращих принципів відновлення країн після стихійних лих та військових конфліктів та з використанням сучасних цифрових інструментів. Окреслені основні принципи успішного відновлення країн після військових подій.

Ключові слова: цифрова економіка, відновлення України, військова агресія, міжнародні принципи відновлення країн, цифрові інструменти, цифрова трансформація, План відновлення України

Khaustova Maryna

PhD in law, Senior researcher of the Scientific and research institute of providing

legal framework for the innovative development

of NALS of Ukraine

DIGITAL TOOLS IN THE EXPERIENCE OF OTHER CRANES IN RECOVERY PROCESSES

Russia's unprovoked military aggression against Ukraine destroyed and continues to destroy the Ukrainian economy, social, transport and energy infrastructure and people's lives, destroys entire cities and villages, destroying the Ukrainian people and entire ecosystems of Ukraine. According to the modern development of information technologies (big data, cloud technologies, high-speed Internet coverage, modern satellite systems, etc.), the world has not

seen reconstruction projects similar in scale to the future reconstruction of Ukraine. It was analyzed that Ukraine should create its own recovery model using the best principles of recovery of countries after natural disasters and military conflicts and using modern digital tools. The main principles of successful recovery of countries after military events are outlined.

Keywords: digital economy, recovery of Ukraine, military aggression, international principles of recovery of countries, digital tools, digital transformation, Recovery Plan of Ukraine.

Війна в Україні триває, завдаючи величезних страждань людям, руйнуючи навколишнє середовище та спричиняючи соціальноекономічну шкоду. Усім зацікавленим сторонам, і державним, і приватним, доведеться виконати найбільший план реконструкції у Європі від часів Другої світової війни. Якщо сталість буде взято за стрижневу цінність і реформи буде належно реалізовано, то це може стати унікальним шансом для України. Відновлення за принципом «відбудувати краще» (build back better) надасть чимало переваг, зокрема енергетичну безпеку з меншою залежністю від імпорту викопного палива; прискорений економічний розвиток на основі низьковуглецевої промислової інфраструктури та інновацій; можливість впровадження принципів цифрової трансформації; створення робочих місць; користь для здоров'я населення від зменшення забруднення; стійке управління ресурсами на основі принципів циркулярності; збереження природи і, відповідно, екосистемних послуг, які вона надає суспільству; кращу інтеграцію у світову економіку; більше можливостей для громадянського суспільства, місцевих громад, інновацій та індивідуального підприємництва; виконання зобов'язань України в міжнародному законодавстві, а також тих, що пов'язані з інтеграцією в ЄС.

Навіть за найтрагічніших обставин є надія. Щодня від початку війни новини з України показують масштаби страждань і руйнувань. Проте відбудова може стати унікальним шансом для країни зробити стрибок у своєму розвитку — перейти від переважно застарілої економіки до сучасної та стійкої, яку підтримає сильне громадянське суспільство. Після вторгнення

в Україну виник безпрецедентний рух солідарності. Спочатку він був спрямований на надання термінової гуманітарної допомоги біженцям та військової допомоги державі. Тепер настав час готуватися до відновлення України. Оскільки війна триває, може здатися, що рано думати про відбудову. Проте Україні знадобиться підтримка, і ми не можемо очікувати завершення бойових дій, щоб підготуватися до майбутнього. У липні Україна представила початковий план відновлення, надивовижу глибокий та докладний як для країни, яка перебуває в стані війни. Міжнародні донори, банки розвитку і приватні інвестори вже формують свої програми дій. Масштаби вражають. За оцінками українського уряду, відновлення потребуватиме 750 мільярдів доларів протягом наступних 10 років. Це приблизно в 10 разів перевищує суми, які вже пообіцяли країни-донори. Відбудувати так, як було раніше, з найменшими витратами, може бути спокусливим. Досягти стратегічної автономності Україна зможе лише за умови переходу до сталої, стійкої сучасної інформаційної економіки, орієнтованої на ЄС. Немає компромісу між сталістю й економічним розвитком. Кожне євро, інвестоване в Україну, має сприяти розбудові саме такого майбутнього. Правильне інвестування грошей супроводжуватиметься величезними викликами. Довоєнний ВВП на душу населення в Україні був у 8 разів нижчим від середнього у ЄС. Історично економічному зростанню перешкоджало кілька чинників, зокрема застаріла промислова інфраструктура та погане управління. У зв'язку із склавшеюся ситуацією безумовно необхідним є формування чіткого плану дій із урахування світового досвіду та досвіду країн, які перебували у стані відновлення держав після військових подій, а також різних складних ситуацій державного масштабу. 4 та 5 липня 2022 року в Лугано, Швейцарія, відбулася конференція, під час якої визначили пріоритети й загальні принципи відновлення України та представили попередню його структуру — Національний план відновлення. Його розроблення координувала Рада національного відновлення, яку створив Президент України, у складі 24

робочих груп, у які мобілізували понад 2500 експертів, представників бізнесу та громадянського суспільства. План є першою версією стратегії, яку розроблять протягом наступних років, нова версія має бути до кінця 2022 року. Цей звіт значною мірою базується на документі, оприлюдненому в Лугано33, у контексті оцінки поточних планів щодо України [1].

Аналізуючи світовий досвід кран у процесі відновлення їх у післявоєнний період або після катастроф, можливо *окреслити основні принципи їх успішного відновлення:*

1. Відновленням повинні керувати органи країни, яка потребує відновлення. Ні міжнародні організації, ні громадські не повинні замінювати собою функції державних інституцій;
2. Відновлення країни повинно базуватися на економічному відновленні. Фінансова допомога має сприяти економічному зростанню, а не заміщувати його;
3. Відновлення повинно відбуватися швидко та починатися якомога раніше;
4. Використання цифрових інструментів та відповідної інфраструктури дозволяє боротися з корупцією та підвищувати ефективність використання ресурсів;
5. Залучення місцевої влади та громадянського суспільства мають велике значення для успішного та ефективного відновлення.
6. Необхідно будувати нові об'єкти кращої якості, використовуючи передові та екологічні технології, ніж зруйновані. Можливість впровадити ключові принципи ЄС переходу до «Зеленої» економіки та Цифрової трансформації. Отже, відбудовою мають займатися державні органи тієї країни, де вона відбувається, це допомагає створювати сталі інституції всередині держави. Відновлення держави має базуватися на відбудові економіки, щоб створювати робочі місця та наповнювати бюджети коштами, закладаючи фундамент для подальшого зростання. Проєкти відновлення мають відбуватися швидко та починатися якомога раніше. Залучення місцевої влади та громадськості мають вирішальну роль в ефективності відбудови. Використання цифрових інструментів дозволяє боротися з корупцією та ефективніше використовувати ресурси. Цифрові рішення мають бути спрямовані на

створення інтегрованої цифрової платформи із поєднанням існуючих цифрових реєстрів, яка дозволяє відслідковувати грошові потоки “від донора до будівництва” за принципом “всі бачать все”. При цьому найбільш доцільним є впровадження модульного принципу розгортання цифрових систем, який дозволить інтегрувати різні ініціативи з відновлення та прозорого державного управління на єдиній цифровій платформі та сприятиме більш швидкому розгортанню платформи за рахунок паралельної реалізації різних модулів та проєктів. Аналізуючи міжнародні процеси відновлення після воєн, що відбулися за останнє півстоліття (дослідження на прикладі понад 36 країн – в більшості це громадянські війни), враховуючи досвід Боснії, Афганістану, Камбоджі та Іраку, можливо сформулювати основні тези/висновки світової практики: Існує два види міжнародних допомог (International Aid and UN Peacekeeping Missions), всі вони або невдалі або малопродуктивні – свідчать дослідження World Bank; Органи влади країни повинні самостійно керувати процесом реконструкції, встановлювати найбільш нагальні пріоритети та координувати відповідну політику; Громадянське суспільство і місцева влада має бути залученою (через дорадчі органи) до процесів відбудови. Важливо, щоб місцева влада відіграла провідну роль в реконструкції (досвід Боснії), не можна її підмінити (досвід Афганістан, Боснія, Камбоджа, Східний Тимор та Ірак); Грошова допомога сприяє, а не замінює економічне відновлення; Належне врядування та безпекові питання здійснюють найбільший вплив на економічне відновлення; Уряд має концентрувати зусилля на відновленні підприємств і економічних зв'язків, а не на відновленні зруйнованого житла; Необхідно впроваджувати системи “Моніторингу і оцінки”; Важлива ефективна боротьба із корупцією – за рахунок створення відповідної інфраструктури і електронних сервісів; Треба залучати місцевий персонал та експертизу. НГО та донори не мають конкурувати за таланти і кадри із владою; Важлива сталість, відсутність короткого планування і створення місцевої експертизи [2].

Під час відновлення України важливо ефективно використовувати всі наявні ресурси, незалежно від джерел їх надходження - як внутрішні державні, так і від зовнішніх партнерів. Тому важливо впроваджувати цифрові інструменти у процесах від надходження до розподілу та використання всіх видів ресурсів, у тому числі зовнішньої допомоги партнерів, управлінні державною власністю України, розподілі ресурсів державної та приватної власності (продаж, аукціони, оренда тощо). Цифрові інструменти дозволяють боротися з корупцією та зловживаннями, запобігають ризикам неефективного використання ресурсів.

Для боротьби з основними викликами відновлення, цифрові рішення мають бути спрямовані на: побудову інтегрованої цифрової платформи державного масштабу, яка дозволить бачити грошові потоки «від донору до будівництва», від державного до місцевого бюджету, у будь якому розрізі – за принципом «всі бачать все»; поєднання на платформі інформації з різних цифрових реєстрів та платформ – новостворених та наявних (наприклад, ЄДЕССМ, Prozorro, Prozorro.Sale, ДІА, spending.gov.ua тощо). Має бути взаємозв'язок цільових програм відновлення та коштів за ними між бюджетами усіх рівнів; впровадження модульного принципу розгортання цифрових систем, який дозволить інтегрувати різні ініціативи з відновлення та прозорого державного управління на єдиній цифровій платформі[3]. Наприклад, модулі пріорітезації заявок на відновлення бізнесу, модуль заявок та обліку нефінансової допомоги, гуманітарної допомоги тощо.

Отже, для України варто не тільки шукати рецепти вдалих відновлень після воєн і кращих практик, але й уникнути помилок, які були в інших країнах, які проходили схожий чи подібний шлях. Це дасть можливість навчитись, щоб Україна змогла зробити інакше, щоб відновлення було успішним та бути готовими відповісти на питання донорів/партнерів, які будуть звертатись до неуспішних кейсів, щоб попередити подібні помилки в Україні в майбутньому.

ЛІТЕРАТУРА

- 1) План відновлення України. Національна Рада відновлення. Липень 2022 року. URL: [//uploads-ssl.webflow.com/625d81ec8313622a52e2f031/62c19ac16c921fc712205f03_NRC%20Ukraine%27s%20Recovery%20Plan%20blueprint_UKR.pdf](https://uploads-ssl.webflow.com/625d81ec8313622a52e2f031/62c19ac16c921fc712205f03_NRC%20Ukraine%27s%20Recovery%20Plan%20blueprint_UKR.pdf).
- 2) Повоєнне відновлення України Нові ринки та цифрові рішення / URL: [//drive.google.com/file/d/17HUq9tqtg8anv_1-65wOpNeZAd9jYoGz/view](https://drive.google.com/file/d/17HUq9tqtg8anv_1-65wOpNeZAd9jYoGz/view).
- 3) Цифрові інструменти для відновлення України. Результати конференції 01.11.2022. URL: [://www.rise.org.ua/blog-ua/cifrovi-instrumenti-dlya-vidnovlennya-ukrayini-yak-zabezpechiti-prozore-i-rozumne-upravlinnya-vidbudovoyu](https://www.rise.org.ua/blog-ua/cifrovi-instrumenti-dlya-vidnovlennya-ukrayini-yak-zabezpechiti-prozore-i-rozumne-upravlinnya-vidbudovoyu).

REFERENCES

1. Ukraine's recovery plan. National Recovery Council. July 2022 Retrieved from: https://uploads-ssl.webflow.com/625d81ec8313622a52e2f031/62c19ac16c921fc712205f03_NRC%20Ukraine%27s%20Recovery%20Plan%20blueprint_UKR.pdf. [in Ukrainian].
2. Post-war recovery of Ukraine New markets and digital solutions Retrieved from: https://drive.google.com/file/d/17HUq9tqtg8anv_1-65wOpNeZAd9jYoGz/view. [in Ukrainian].
3. Digital tools for the recovery of Ukraine. Results of the conference 01.11.2022 Retrieved from: [://www.rise.org.ua/blog-ua/cifrovi-instrumenti-dlya-vidnovlennya-ukrayini-yak-zabezpechiti-prozore-i-rozumne-upravlinnya-vidbudovoyu](https://www.rise.org.ua/blog-ua/cifrovi-instrumenti-dlya-vidnovlennya-ukrayini-yak-zabezpechiti-prozore-i-rozumne-upravlinnya-vidbudovoyu). [in Ukrainian].

Чубенко Віра Анатоліївна

*кандидат юридичних наук, молодший науковий співробітник НДІ правового
забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України*

ORCID: 0000-0002-7235-3820

***ДОСЛІДНИЦЬКА ТА ТЕХНОЛОГІЧНА ІНФРАСТРУКТУРА В ЄС:
ВІДМІННІСТЬ ТА ЗНАЧЕННЯ В КОНТЕКСТІ ДОСВІДУ ДЛЯ УКРАЇНИ***

Наукова робота присвячена дослідженню питання визначення змісту понять та сутності дослідницьких та технологічних інфраструктур в ЄС. Визначені основні відмінності таких інфраструктур, їх особливості та значення в Європейському Союзі в розрізі перейняття позитивного досвіду для України та адаптації українського законодавства до права ЄС.

Ключові слова: дослідницька інфраструктура, технологічна інфраструктура

Chubenko Vira

*PhD in Law, Junior Researcher of Scientific and Research Institute of Providing
Legal Framework for the Innovative Development
of NALS of Ukraine*

***RESEARCH AND TECHNOLOGICAL INFRASTRUCTURE IN THE
EU: DISTINCTION AND SIGNIFICANCE IN THE CONTEXT OF
EXPERIENCE FOR UKRAINE***

The scientific work is devoted to the study of the issue of determining the content of concepts and the essence of research and technological infrastructures in the EU. The main differences of such infrastructures, their features and significance in the European Union in terms of adopting positive experience for Ukraine and adapting Ukrainian legislation to EU law are determined.

Keywords: research infrastructure, technological infrastructure

Останніми роками спостерігається значне зростання кількості дослідницьких інфраструктур, які діють у Європі зокрема та світі загалом [1, с. 339].

Дослідницькі інфраструктури (Research Infrastructures) — це інструменти для наукових досліджень, яким приділяється підвищена увага в науковій політиці в Європі, включаючи започаткування спеціальних органів управління та структурований процес визначення пріоритетів та організації проектів дослідницьких структур, що розробляються [2, с. 617].

Крім того, спостерігається значне зростання кількості дослідницьких інфраструктур, які діють в Європейському Союзі [1, с. 339].

Регламентом Ради ЄС від 25 червня 2009 року № 723/2009 дослідницькі інфраструктури визначаються як об'єкти, ресурси та супутні послуги, які використовуються науковою спільнотою для проведення досліджень найвищого рівня у відповідних галузях та охоплюють основне наукове обладнання або набори інструментів; ресурси, засновані на знаннях, такі як колекції, архіви або структури наукової інформації; створення інфраструктур на основі інформаційних та комунікаційних технологій, таких як мережа, обчислювальна техніка, програмне забезпечення та зв'язок або будь-яка інша сутність унікального характеру, необхідна для досягнення досконалості у дослідженнях [3].

Дорожньою картою дослідницьких інфраструктур Міністерства вищої освіти, досліджень та інновацій Франції дослідницька інфраструктура визначається як «об'єкт або (віртуальна) платформа, яка надає науковій спільноті ресурси та послуги для проведення досліджень у відповідних галузях». [4, с. 42].

Слід зазначити, що питання дослідницьких інфраструктур регулюються і українським законодавством, хоча є відносно новими. Так, Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 квітня 2021 року № 322-р затверджено Концепцію державної цільової програми розвитку дослідницьких інфраструктур в Україні на період 2026 року, метою якої є створення

необхідних організаційних, правових та фінансових умов для розвитку системи дослідницьких інфраструктур в Україні, підвищення їх конкурентоспроможності, а також розвитку сфер наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності в частині доступу вчених до передових дослідницьких інфраструктур в Європейському Союзі [5].

В ЄС також підкреслюється факт того, що діяльність дослідницьких інфраструктур є важливим елементом розвитку, в тому числі, і нової хвилі інновацій – глибокотехнологічних (deep tech) інновацій (відповідно до Повідомлення Європейської Комісії від 05 липня 2022 року COM/2022/332 «Нова європейська програма інновацій») [10].

Разом з тим, в Робочому документі (Супровідному документі до вказаного вище Повідомлення Європейської Комісії) від 05 липня 2022 року SWD/2022/18 final, поряд з дослідницькими інфраструктурами, як не менш важливий елемент забезпечення інноваційного розвитку, виокремлюються технологічні інфраструктури (technology infrastructures) [6].

Роль технологічних інфраструктур як прискорювачів у процесі «від лабораторії до фабрики» була викладена в Робочому документі щодо технологічних інфраструктур [7]. Так, технологічні інфраструктури розглядаються в останньому як «об'єкти, обладнання, можливості та послуги підтримки, необхідні для розробки, тестування та висококласної технології для переходу від перевірки в лабораторії до вищого рівня готовності технології перед виходом на конкурентний ринок. Вони можуть мати державний, напівдержавний або приватний статус. Їхніми користувачами є переважно промислові гравці, включаючи малих та середніх суб'єктів господарювання, які шукають підтримки для розробки та інтеграції інноваційних технологій для комерціалізації нових продуктів, процесів і послуг, одночасно забезпечуючи техніко-економічну доцільність і відповідність нормативним вимогам».

У той же час «дослідницька інфраструктура» означає засоби, ресурси та супутні послуги, які використовуються науковою спільнотою для проведення досліджень у відповідних галузях.

У ширшому контексті ландшафту європейських дослідницьких інфраструктур дослідницькі інфраструктури та технологічні інфраструктури мають свої особливості, і обидві є важливими компонентами добре функціонуючої системи наукових досліджень. Згідно деяких досліджень, між дослідницькими та технологічними інфраструктурами існує континуум, і вони часто доповнюють один одного: дослідницькі інфраструктури створюють нові наукові знання, які часто використовуються технологічними інфраструктурами для задоволення майбутніх потреб європейського суспільства та промисловості [8]. Щоб мати змогу досягти амбітних цілей подвійних переходів, дослідники, промисловість, малі та середні суб'єкти господарювання у Європі потребують доступу до світових дослідницьких та технологічних інфраструктур, які інтегровані на рівні ЄС, національному та регіональному рівнях.

У звіті про реалізацію стратегії ЄС щодо технологічної інфраструктури [9] аналіз показує, що технологічні інфраструктури здебільшого створюють, керують, підтримують і модернізують науково-технологічні організації і технічні університети. Хостинг такої висококласної, добре функціонуючої технологічної інфраструктури вимагає виділення і значних ресурсів від організацій, а також міждисциплінарних і складних технологічних компетенцій і, по-третє, додаткового нетехнологічного досвіду та висококваліфікованого персоналу для роботи з ними та розвитку їхніх послуг.

ЄС отримує переваги від багатого ландшафту взаємодоповнюючих національних, регіональних і європейських дослідницьких інфраструктур та технологічних інфраструктур. Вони сприяють чудовій науці, створенню нових фундаментальних знань і впливають не тільки на дослідження, але й на залучення найкращих талантів, дослідників, висококваліфікованих інженерів,

техніків і студентів; подальшому розвитку регіональних, місцевих, національних та європейських інноваційних екосистем; а також сприяють впровадженню технологій регіональними та місцевими галузями промисловості, зокрема малими та середніми підприємствами та високотехнологічними компаніями [6].

Слід зазначити, що українським законодавством не виокремлюється окреме поняття «технологічна інфраструктура». Доцільно відмітити, що частково зміст такого об'єкта охоплюється поняттям «дослідницька інфраструктура». Однак, європейський досвід в запровадженні вказаної ініціативи, на нашу думку, може бути досить цікавим та корисним для українських суб'єктів господарювання в інноваційній сфері.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кохан В.П. Організаційно-правові форми дослідницьких інфраструктур: світовий та європейський досвід. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 1. С. 339-342.
2. Hallonsten O. Research Infrastructures in Europe: The Hype and the Field. *European Review*. 2020. Vol. 28. No. 4. P. 617–635.
3. Council Regulation (EC) No. 723/2009 of 25 June 2009 on the Community legal framework for a European Research Infrastructure Consortium (ERIC). URL: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/0ee0c61b-f877-4279-acf4-c8b57b350d92/language-en> (дата звернення: 18.02.2023).
4. Fabre R., Egret D., Schöpfel J., Azeroual O. Evaluating the scientific impact of research infrastructures: The role of current research information systems. *Quantitative Science Studies*. 2021. 2 (1). P. 42–64.
5. Концепція державної цільової програми розвитку дослідницьких інфраструктур в Україні на період 2026 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 квітня 2021 року № 322-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-shvalennya-konceptsiyi-derzhavnoyi-cilovoyi-programi-rozvitku-doslidnickih-infrastruktur-v-ukrayini-na-period-do-2026-roku-i140421-322> (дата звернення: 18.02.2023).

6. European Commission Staff Working Document Accompanying the document Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions A New European Innovation Agenda. SWD/2022/187 final. 05.07.2022. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52022SC0187#footnoteref155> (дата звернення: 16.02.2023).

7. European Commission Staff Working Document on Technology Infrastructures. European Commission Communication A new ERA for Research and Innovation SWD (2019)158 final. URL: https://era.gv.at/public/documents/4336/ERA_Comm_Staff_WD.pdf (дата звернення: 16.02.2023).

8. Taucer F., Grande S., Kert K., Jenet, A. Towards the Implementation of an EU Strategy for Technology Infrastructures, European Commission, Brussels, JRC127798. 2021. URL: <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC127798> (дата звернення: 16.02.2023).

9. Viscido S., Taucer F., Grande S., Jenet A. Towards the Implementation of an EU Strategy for Technology Infrastructures, Publications Office of the European Union, Luxembourg. 2022. URL: <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC128007> (дата звернення: 16.02.2023).

10. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions A New European Innovation Agenda. 05.07.2022. COM/2022/332 final. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52022DC0332> (дата звернення: 16.02.2023).

REFERENCES

1. Kokhan V.P. Orhanizatsiyno-pravovi formy doslidnyts'kykh infrastruktur: svitovyy ta yevropeys'ky dosvid. Yurydychnyy naukovyy elektronnyy zhurnal. 2022. № 1. S. 339-342. [In Ukrainian].

2. Hallonsten O. Research Infrastructures in Europe: The Hype and the Field. European Review. 2020. Vol. 28. No. 4. P. 617–635. [In English].

3. Council Regulation (EC) No. 723/2009 of 25 June 2009 on the Community legal framework for a European Research Infrastructure Consortium (ERIC). Retrieved from: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/0ee0c61b-f877-4279-acf4-c8b57b350d92/language-en>. [In English].

4. Fabre R., Egret D., Schöpfel J., Azeroual O. Evaluating the scientific impact of research infrastructures: The role of current research information systems. Quantitative Science Studies. 2021. 2 (1). P. 42–64 . [In English].

5. Kontsepsiya derzhavnoyi tsil'ovoyi prohramy rozvytku doslidnyts'kykh infrastruktur v Ukrayini na period 2026 roku: Rozporyadzhennya Kabinetu Ministriv Ukrayiny vid 14 kvitnya 2021 roku № 322-r. Retrieved from: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-shvalennya-koncepciyi-derzhavnoyi-cilovoyi-programi-rozvitku-doslidnickih-infrastruktur-v-ukrayini-na-period-do-2026-roku-i140421-322>. [In English].

6. European Commission Staff Working Document Accompanying the document Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions A New European Innovation Agenda. SWD/2022/187 final. 05.07.2022. Retrieved from: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52022SC0187#footnoteref155>. [In English].

7. European Commission Staff Working Document on Technology Infrastructures. European Commission Communication A new ERA for Research and Innovation SWD (2019)158 final. Retrieved from: https://era.gv.at/public/documents/4336/ERA_Comm_Staff_WD.pdf [In English].

8. Toser F., Hrande S., Kert K., Dzhenet A. Na shlyakhu do vprovadzhennya stratehiyi YES shchodo tekhnolohichnykh infrastruktur, Yevropeys'ka komisiya,

Bryussel', JRC127798. 2021. Retrieved from:
<https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC127798>. [In English].

9. Viscido S., Taucer F., Grande S., Jenet A. Towards the Implementation of an EU Strategy for Technology Infrastructures, Publications Office of the European Union, Lyuksemburh. 2022. Retrieved from:
<https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC128007>. [In English].

10. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions A New European Innovation Agenda. 05.07.2022. COM/2022/332 final. Retrieved from: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52022DC0332>. [In English].

Чуприна Ангеліна Тимурівна

*адвокат, молодший науковий співробітник НДІ правового забезпечення
інноваційного розвитку НАПрН України*

ORCID: 0000-0001-6114-0419

Савчук Олена Олександрівна

*к.ю.н., молодший науковий співробітник НДІ правового забезпечення
інноваційного розвитку НАПрН України*

ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ СТАРТАПІВ НА ПОТОЧНОМУ ЕТАПІ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Наукові тези присвячені питанню змін у діяльності стартапів у другій половині 2022 – початку 2023 років, зокрема, питанню впливу ризикових факторів на інноваційні новостворені підприємства. Також шляхом аналізу діяльності платформи Startup.Network, а також окремих державних програм з підтримки бізнесу було визначено характерні правові ознаки стартапів, що мають перспективи розвитку на сучасному етапі російсько-української війни. Автором було зроблено висновок, що низка ризиків, що були ключовим для стартапів у попередні роки знизили свій вплив. Натомість у 2022-2023 роках найбільшими ризиками для стартапів є обставини, пов'язані із проведенням бойових дій. Разом з тим, ризик несприятливого географічного розташування стартапу може бути частково зменшений за рахунок державної підтримки стартапів певних галузей економіки.

Ключові слова: стартап, релокація, стадія Expansion, стадія Exit.

Chupryna Anhelina

*Advocate, Research Assistant of Scientific and Research Institute of Providing
Legal Framework for the Innovative Development of NALS of Ukraine*

Savchuk Oleksandra

*PhD, Junior researcher of the Scientific and Research Institute of Providing Legal
Framework for the Innovative Development of NALS of Ukraine*

LEGAL PROBLEMS OF THE DEVELOPMENT OF STARTUPS AT THE CURRENT STAGE OF THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR

Scientific theses are devoted to the issue of changes in the activity of startups in the second half of 2022 - the beginning of 2023, in particular, the issue of the impact of risk factors on innovative newly created enterprises. Also, by analyzing the activities of the Startup.Network platform, as well as individual state programs for business support, the characteristic legal features of startups with prospects for development at the current stage of the Russian-Ukrainian war were determined. The author concluded that a number of risks that were key for startups in previous years have reduced their impact. Instead, in 2022-2023, the biggest risks for startups are circumstances related to the conduct of hostilities. At the same time, the risk of an unfavorable geographical location of a startup can be partially reduced due to state support for startups in certain sectors of the economy.

Keywords: startup, relocation, Expansion stage, Exit stage.

Збройна агресія РФ проти України мала своє відображення на підприємницькій діяльності. Особливо це впливало на діяльність стартапів як новостворених суб'єктів підприємницької діяльності.

В цій роботі буде досліджено проблематику діяльності стартапів, які перебувають на стадіях розвитку Expansion (стадія розширення) та Exit (стадія «виходу»). Це завершальні стадії розвитку стартапів, після успішного проходження яких суб'єкт підприємницької діяльності перетворюється зі стартапу на інноваційне підприємство, оскільки перестає відповідати критерію незначного розміру та новоствореності.

Стартап є високоризикованим видом підприємництва, внаслідок чого виклики з якими стикнулися представники українського бізнесу під час повномасштабної війни переважно мали більший вплив саме на стартапи.

Так, відповідно до даних опублікованих Національним банком України, при опитуванні щодо поточного фінансово-економічного стану підприємств найбільш вразливими було визнано сферу будівництва, діяльність малих підприємств, а за регіональною ознакою негативна оцінка стану підприємств була наявна в усіх областях держави окрім

Тернопільської, Івано-Франківської та Хмельницької[1]. Також спостерігалось зниження рівня залишків готової продукції. Щодо причин, з якими підприємці пов'язують падіння підприємницької спроможності, то більше 80 % респондентів називають воєнні дії та їх наслідки. Наступним чинником було виокремлено – занадто високі ціни на сировину, матеріали та енергоносії (разом з тим, цей чинник зазначили менше 50 % респондентів). Вцілому спостерігається динаміка зменшення впливу інших негативних факторів порівняно із воєнним.

Разом з тим, відповідно до моніторингу, здійсненого Центром розвитку інновацій, Офісом з розвитку підприємництва та експорту, Національним проєктом Дія.Бізнес, Advanter Group за підтримки Європейського Союзу[2], найвищий рівень адаптації до поточних умов (близька до 40 %) спостерігається у західних регіонах України.

Аналіз даних обох наведених моніторингів дає змогу стверджувати, що найбільше спостерігається вплив фактору регіонального розташування суб'єктів підприємницької діяльності, натомість негативний вплив таких факторів як податковий та регуляторний тиск, корупційна складова, брак кваліфікованих працівників тощо, був значно зменшений.

Говорячи про регіональний ризик діяльності стартапів, необхідно оглядово зупинитися на програмі релокації підприємств.

Одним із основних нормативно-правових актів, що регулює це питання, є Розпорядження Кабінету Міністрів України від 5 березня 2022 р. № 246-р «Про затвердження плану невідкладних заходів з переміщення у разі потреби виробничих потужностей суб'єктів господарювання з територій, де ведуться бойові дії та/або є загроза бойових дій, на безпечну територію»[3], а також Постанова Кабінету Міністрів України «Про особливості роботи акціонерного товариства «Укрпошта» в умовах воєнного стану» від 17 березня 2022 року № 305[4].

З початку реалізації програми було успішно релокалізовано вже більше 700 підприємств[5].

Не дивлячись на складні умови ведення підприємницької діяльності стартапи продовжують розвиватися.

Так, 23 лютого 2023 року пройшов 17 Інвестиційний ринг стартапів, на платформі Startup.Network.

Переможець 17 Інвестиційного рингу стартап - ТОВ «Княже Поле» (ЄДРПОУ 43110155). Вказаний стартап перебуває на стадії Expansion – тобто розширення виробництва[6]. Стартап спеціалізується на переробці електронного брухту з низьким вмістом дорогоцінних металів (так званих “бідних плат”)[7].

Оскільки вказаний стартап підпадає під категорію нашого дослідження (тобто відповідає критеріями інноваційності та стадії розвитку), то зупинимо нашу увагу на цьому суб'єкті підприємницької діяльності.

ТОВ «Княже поле» було зареєстровано у Державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань у 2019 році [8], тобто маючи досвід діяльності у 4 роки він перебуває фактично на середині «життєвого циклу» стартапу як новоствореного підприємства за розумінням European Startup Network[9].

З огляду на регіональну проблематику діяльності стартапів на поточному етапі російсько-української війни доцільно звернути увагу, що підприємство розташовано на території Київської області, що не є найбільш сприятливим з точки зору регіонального місцезнаходження.

Галузь, в якій діє ТОВ «Княже поле» теж є непоширеною серед стартапів (близька 1-2 %), що підтверджується як даними European Startup Network, так і інформацією наданою самим підприємством для платформи Startup.Network, відповідно до яких за специфікою діяльності підприємство є унікальним в Україні.

Інформації про підприємство, що дає можливість зробити висновки про його внутрішню структуру та фактори, що надали можливість підвищити його «виживаність» в умовах кризи є вкрай мало, однак саме ці фактори

можуть слугувати ілюстративними правовими маркерами характеристик успішних стартапів в умовах російсько-української війни.

Аналіз інформації наданої самим ТОВ «Княже поле» на своєму офіційному сайті, відомостей на сайті European Startup Network, на сайтах Opendatabot.ua, Youcontrol, Судова влада тощо у своїй сукупності дає можливість наступним чином охарактеризувати цей стартап:

- 1) відносно невеликий розмір статутного капіталу - 450 000 грн.;
- 2) родинний бізнес, до якого на умовах постійної зайнятості залучені 7 осіб, однак за умовами отриманого гранту від Міністерства економіки України взято зобов'язання збільшити штат працівників до 25 осіб;
- 3) основні ризики та потреби – удосконалення механізму переробки сировини, що на даний час є недосконалим та впливає на якість продукції;
- 4) судові спори за участю ТОВ «Княже поле» відсутні;
- 4) окрім гранту від Startup.Network вказане підприємство отримало грант у розмірі 7 700 000 грн від Міністерства економіки України як головного розпорядника бюджетних коштів за грантовою програмою. Вказана обставина має важливе значення оскільки частково знижує ризик регіонального розташування, адже відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 24 червня 2022 р. № 739 «у випадку руйнації переробного підприємства внаслідок збройної агресії Російської Федерації держава компенсує отримувачу його власний внесок у повному обсязі, сплата якого підтверджується документально, за рахунок коштів резервного фонду державного бюджету за програмою «Надання грантів для створення або розвитку бізнесу»[10];
- 5) засновник – громадянин України;
- 6) не провадить діяльність на тимчасово окупованій території України (Автономна Республіка Крим та м. Севастополь), на територіях, які включені до переліку територіальних громад, що розташовані в районі проведення воєнних (бойових) дій або які перебувають в тимчасовій окупації, оточенні (блокуванні), на території РФ та РБ;

7) не мають заборгованості перед бюджетом.

Таким чином, вищенаведені характеристики можуть стати правовими ознаками стартапу, що має перспективи розвитку на сучасному етапі російсько-української війни.

Підсумовуючи вищевикладене зазначимо, що аналіз статистичних досліджень дає змогу стверджувати, що низка ризиків, що були ключовим для стартапів у попередні роки знизили свій вплив. Натомість у 2022-2023 роках найбільшими ризиками для стартапів є обставини, пов'язані із проведенням бойових дій. Так, зокрема, ключове значення відіграє регіональне розташування виробництва стартапу. Разом з тим, ризик несприятливого географічного розташування стартапу може бути частково зменшений за рахунок державної підтримки стартапів певних галузей економіки.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ділові очікування підприємств України: II квартал 2022 року. Національний банк України. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/BOS_2022-Q2.pdf?v=4

2. Стан та потреби бізнесу в Україні: регіональні тенденції, літо 2022. URL: <https://business.diaa.gov.ua/cases/novini/stan-ta-potrebi-biznesu-v-ukraini-regionalni-tendencii-lito-2022>

3. План невідкладних заходів з переміщення у разі потреби виробничих потужностей суб'єктів господарювання з територій, де ведуться бойові дії та/або є загроза бойових дій, на безпечну територію: затв. Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 5 березня 2022 р. № 246-р. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/KR220246?an=1>

4. Про особливості роботи акціонерного товариства «Укрпошта» в умовах воєнного стану»: Постанова Кабінету Міністрів України від 17 березня 2022 року № 305. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-osoblivosti-roboti-akcionernogo-tovaristva-ukrposhta-v-umovah-voyennogo-stanu-305>

5. Майже 700 підприємств перемістились у безпечні регіони в рамках програми релокації. Міністерство економіки України. URL: [https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=36922bf4-9d07-4cea-8ab1-7d769728b3d0&title=Maizhe700-](https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=36922bf4-9d07-4cea-8ab1-7d769728b3d0&title=Maizhe700-PidprimstvPeremistilisUBezpechniRegioniVRamkakhProgramiRelokatsii)

[PidprimstvPeremistilisUBezpechniRegioniVRamkakhProgramiRelokatsii](https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=36922bf4-9d07-4cea-8ab1-7d769728b3d0&title=Maizhe700-PidprimstvPeremistilisUBezpechniRegioniVRamkakhProgramiRelokatsii)

6. Стартап «Княже поле». Офіційний сайт Startup.Network. URL: <https://startup.ua/en/projects/492883.html>

7. Офіційний сайт ТОВ «Княже поле». URL: <https://www.ecor.in.ua/blank-3>

8. Офіційний сайт Opendatabot. URL: <https://opendatabot.ua/c/43110155>.

9. European Startup Monitor 2020-2021. URL: https://www.europeanstartupmonitor2021.eu/_files/ugd/58f704_e4b5004e9ba44b4dbd0b75a893da0e36.pdf.

10. Порядок надання грантів на створення або розвиток переробних підприємств: затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 24 червня 2022 р. № 739.

REFERENCES

1. Dilovi ochikuvannia pidpriemstv Ukrainy: II kvartal 2022 roku. Natsionalnyi bank Ukrainy. Retrieved from: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/BOS_2022-Q2.pdf?v=4. [In Ukrainian].

2. Stan ta potreby biznesu v Ukraini: rehionalni tendentsii, lito 2022. Retrieved from: <https://business.diia.gov.ua/cases/novini/stan-ta-potrebi-biznesu-v-ukraini-regionalni-tendencii-lito-2022>. [In Ukrainian].

3. Plan nevidkladnykh zakhodiv z peremishchennia u razi potreby vyrobnychkykh potuzhnosti subiektiv hospodariuvannia z terytorii, de vedutsia boiovi dii ta/abo ye zahroza boiovykh dii, na bezpechnu terytoriiu: zatv. Rozporiadzhenniam Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 5 bereznia 2022 r. # 246-r. Retrieved from: <https://ips.ligazakon.net/document/KR220246?an=1>. [In Ukrainian].

4. Pro osoblyvosti roboty aktsionernoho tovarystva «Ukrposhta» v umovakh voiennoho stanu»: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 17 bereznia 2022 roku # 305. Retrieved from: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-osoblivosti-roboti-akcionernogo-tovarystva-ukrposhta-v-umovah-voyennogo-stanu-305>. [In

Ukrainian].

5. Maizhe 700 pidprijemstv peremistyls u bezpechni rehiony v ramkakh prohramy relokatsii. Ministerstvo ekonomiky Ukrainy. Retrieved from: <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=36922bf4-9d07-4cea-8ab1-7d769728b3d0&title=Maizhe700->

PidprimstvPeremistilisUBezpechniRegioniVRamkakhProgramiRelokatsii

6. Startup «Kniazhe pole». Ofitsiinyi sait Startup.Network. Retrieved from: <https://startup.ua/en/projects/492883.html>. [In Ukrainian].

7. Ofitsiinyi sait TOV ««Kniazhe pole». Retrieved from: <https://www.ecor.in.ua/blank-3>

8. Ofitsiinyi sait Opendatabot. Retrieved from: <https://opendatabot.ua/c/43110155>. [In Ukrainian].

9. European Startup Monitor 2020-2021. Retrieved from: https://www.europeanstartupmonitor2021.eu/_files/ugd/58f704_e4b5004e9ba44b4dbd0b75a893da0e36.pdf. [In English].

10. Poriadok nadannia hrantiv na stvorennia abo rozvytok pererobnykh pidprijemstv: zatv. Postanovoju Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 24 chervnia 2022 r. # 739. [In Ukrainian].

Alla Yushko

*Scientific and Research Institute of Providing Legal Framework for the
Innovative Development NALS of Ukraine*

PhD in Law, Associate Professor

Department of Labour Law Yaroslav Mudryi National Law University

ORCID 0000-0002-6445-5974

***EMPLOYMENT CONTRACTS WITH UNFIXED WORKING HOURS:
PROSPECTS AND RISKS OF THEIR APPLICATION IN UKRAINE***

In accordance with the Law of Ukraine of July 18, 2022. No. 2421-IX «On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine on the Settlement of Labor Relations with Unfixed Working Hours» the current Labor Code of Ukraine was supplemented by a new article 21-1, which enshrined the concept of an employment contract with unfixed working hours, determined the grounds and procedure for its conclusion, the necessary conditions of this contract, as well as social and labor guarantees for employees.

Order of the Ministry of Economy of Ukraine of October 26, 2022 No. 4179 approved the approximate form of an employment contract with unfixed working hours, which was recommended to be guided by employers when concluding such contracts with employees.

According to the law, an employment contract with unfixed working hours is a special type of employment contract, the terms of which do not establish a specific time of work. The obligation of the employee to perform the work arises only if the employer is provided without guaranteeing that such work will be provided permanently, but in compliance with the terms of remuneration.

The employer independently determines the need and time of involving the employee in work, the amount of work. Within the period and method stipulated by the employment contract, he agrees with the employee on the mode of work and the duration of working time necessary to perform the relevant work.

The study and analysis of these provisions of labor legislation allows us to conclude both about their positive characteristics and the risks of these innovations for employees.

The positive aspects include the following:

Firstly, the possibility of attracting citizens to work under employment contracts, rather than civil law contracts, which employers used before, or in no way formalized existing labor relations at all;

Secondly, employees with whom employment contracts with unfixed working hours have been concluded, at the level with employees working on the terms of ordinary employment contracts, will enjoy social and labor guarantees provided for by the Labor Code of Ukraine and labor legislation, namely: the right to obligation of compulsory social insurance, which will allow citizens to acquire insurance experience; minimum and maximum working hours; guaranteed minimum wage; rest; ensuring labor protection requirements;

Thirdly, the performance of work on the terms of non-fixed working hours does not entail any restrictions on the scope of labor rights of employees (they have the right to compensation for damage caused by injury or other damage to health related to the performance of labor duties; establishment of guarantees and compensations provided for by law; protection of their labor rights, freedoms and legitimate interests). The employer may not prohibit or prevent such employees from entering into employment contracts with other employers;

Fourthly, the number of employment contracts with unfixed working hours that can be concluded by one employer is limited by law.

As for employers, the innovations introduced in the Labour Code of Ukraine will allow them to reduce the cost of full-time employees while retaining qualified personnel.

At the same time, it is necessary to specify a number of shortcomings of employment contracts with unfixed working hours for employees.

The lack of stable labor relations, unpredictability of the distribution of working time, as well as fickle and, as a rule, low incomes negatively affect the

socio-economic situation of employees, because they do not give them confidence and certainty for the future.

The lack of integration of employees into the labor collective, their involvement in the corporate policy and culture of the employer, the actual exclusion of vocational training or advanced training opportunities for them do not contribute to improve the situation.

The law allows the parties to establish additional grounds for its termination in an employment contract with unfixed working hours, which should be related to the abilities or behavior of the employee or other reasons of an economic, technological, structural or similar nature. This wording is quite general and requires specification, as well as the consolidation of special guarantees to employees in these cases. Otherwise, there are fears that employers will abuse their right to dismiss employees in unjustified circumstances.

In addition, given the real threat of abuse of zero-time employment contracts in traditional areas of employment, support should be provided for those scientists who propose to limit their application by defining certain areas of work in the legislation where such contracts would be appropriate and desirable for both employees and employers (for example, information technology, consumer services, catering, construction, etc.).

Давидюк Олександр Миколайович

к.ю.н., доцент, доцент кафедри господарського права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, с.н.с Науково-дослідного інституту правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрНУ,

адвокат

код ORCID: 0000-0002-6699-0903

ОКРЕМІ ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ МЕТИ ДЕРЖАВНОЇ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ

Роботу присвячено дослідженню стану господарсько-правового забезпечення реалізації державної технологічної політики в межах чинного законодавства України. Вивчаються інтереси суспільства і держави та інші фактори які впливають на це. Досліджуються існуючі нормативні вимоги на предмет їх дієвості та відповідності вимогам які висуваються з боку зовнішніх викликів та стану економічного розвитку. Сформовано пропозиції щодо покращення стану правового забезпечення проблематики дослідження.

Ключові слова: технологія, державна технологічна політика, правове регулювання обігу технологій, трансфер технологій, інновації, інноваційна діяльність.

DAVYDIUK OLEKSANDR MYKOLAYOVYCH

PhD, Assistant Professor of the Economic Law Department of Yaroslav Mudryi National Law University, Senior Researcher of the Scientific and Research Institute of Providing Legal Framework for the Innovative Development of National Academy of Law Sciences of Ukraine, advocate

ORCID: 0000-0002-6699-0903

CERTAIN ECONOMIC AND LEGAL ASPECTS OF DETERMINING THE PURPOSE OF STATE TECHNOLOGY POLICY

The work is devoted to the study of the state of economic and legal support for the implementation of the state technological policy within the current legislation of Ukraine. The

interests of society and the state and other factors affecting it are studied. The existing regulatory requirements are studied for their effectiveness and compliance with the requirements posed by external challenges and the state of economic development. Proposals have been made to improve the state of legal support for research issues.

Keywords: technology, state technology policy, legal regulation of technology circulation, technology transfer, innovation, innovative activity.

Будь-яка державна політика, в тому числі і державна політика у сфері обігу технологій (державна технологічна політика), повинна мати наступну структуру: (1) Мета державної політики (тобто те заради чого держава втручається в діяльність суб'єктів господарювання та певні економічні відносини); (2) Завдання державної політики (це стратегічні та середньострокові конкретизовані цілі, досягнення яких визначено в якості орієнтуючих критеріїв, для органів державної влади); (3) Об'єкти державної політики (це ті види суспільних відносин, які підпадають під регуляторний вплив держави і вплив на які визначається цілями і завданнями державної політики); (4) Принципи державної політики (ті основоположні засади на яких вона базується і які дозволяють забезпечити стабільність і спрямованість актів регуляторного характеру, які приймаються органами державної влади на виконання покладених на них завдань); (5) Засоби державної технологічної політики (засадомірно визначені способи, прийоми, дії, за допомогою яких органи державної влади, від імені держави Україна, втручаються в економічні відносини трансферу технологій) [1].

Статтею 12 Закону України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» визначено, що основною метою державного регулювання діяльності у сфері трансферу технологій є забезпечення розвитку національного промислового і науково-технічного потенціалу, його ефективне використання для виконання завдань соціально-економічного розвитку держави та забезпечення технологічності виробництва вітчизняної продукції з урахуванням світового досвіду, можливих соціально-економічних, технологічних і екологічних наслідків від застосування

технологій та їх складових, сприяння розвитку виробництва, в якому використовуються новітні вітчизняні технології та їх складові.

Проте, проблематика дослідження, яка окреслена в межах чинного законодавства України, на нашу думку, не відповідає тим реальним економічним викликам які стоять на сьогоднішній день перед нашою державою і не відповідає реаліям військового часу.

На нашу думку, основною метою, яка стоїть перед державою у сфері трансферу технологій, є забезпечення всіх можливих умов для найшвидшого оновлення виробничого сектору національної економіки. Її сутність – це створення всіх можливих умов для того, щоб вітчизняні суб'єкти господарювання, за рахунок введення у свій виробничий комплекс нових і передових технологій, налагоджували процес інноваційного виробництва та здійснювали випуск висококонкурентної продукції. При цьому, державна політика має бути орієнтована виключно на сферу суспільного виробництва. Вплив всіх регуляторних заходів, має здійснюватися тільки з метою організації та подальшого здійснення виробничо-господарської діяльності із виготовлення товарів народного споживання чи продукції виробничо-технічного призначення.

В якості можливого варіанту формулювання мети державної політики у сфері обігу технологій, доцільно запропонувати наступне: «...Метою державної політики у сфері обігу технологій є забезпечення належних умов для найшвидшого оновлення виробничого сектору національної економіки і закріплення правових, організаційних, економічних умов для надання технології статусу комерційного товару, утворення інноваційної економіки, що заснована на провідних, в світовому масштабі, технологіях...».

Проте, фіксація такого варіанту мети державної технологічної політики, є доцільною виключно за умов її функціонування в звичайному режимі. В тому ж разі, якщо в межах країни масово відбуваються події надзвичайного характеру, чи відбуваються військові дії, вказана мета державної технологічної політики не буде відповідати потребам і суспільства і держави.

На жаль, досвід ведення активних бойових дій на території України, довів, що питання стратегічного оновлення виробничого сектору національної економіки відходять на другий план, поступаючись необхідності задоволення базових потреб суспільства. Відкриті атаки та руйнування промислових осередків, системи життєзабезпечення, об'єктів критично інфраструктури, енергетичного комплексу, висунули на перший план інші завдання. Насамперед основоположним стало функціонування системи суб'єктів господарювання, які задовольняють базові потреби населення. Функціонування системи життєзабезпечення, комунальної сфери. Дуже гостро відчувається проблема нестачі енергоресурсів та забезпечення цивільної безпеки. Виходячи із окреслених проблем, основним завданням держави у сфері трансферу технологій, має стати поширення енергозберігаючих, а особливо енергонезалежних (автономних) технологій. Держава має створити всі умови для того, щоб вже налагоджені виробничі процеси продовжили своє функціонування.

Список використаних джерел:

1. Давидюк О. М. Технологія як об'єкт господарсько-правового регулювання : [монографія] / Олександр Миколайович Давидюк. Харків: Вид-во «ФІНН», 2010. 176 с.
2. Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій: Закон України від 14.09.2006 р., № 143-V // Відомості Верховної Ради України, 2006 р., № 45, стор. 1479, стаття 434.

REFERENCES

1. Davydiuk O. M. Tekhnolohiia yak obiekt hospodarsko-pravovoho rehuliuвання : [monohrafiia] / Oleksandr Mykolaiovych Davydiuk. Kharkiv: Vyd-vo «FINN», 2010. 176 s.
2. Pro derzhavne rehuliuвання diialnosti u sferi transferu tekhnolohii: Zakon Ukrainy vid 14.09.2006 r., № 143-V // Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy, 2006 r., № 45, stor. 1479, stattia 434.

Подрез-Ряполова Ирина

*кандидат юридичних наук, в.о. завідувача наукового відділу правового
забезпечення інноваційної діяльності НДІ НЗІР НАПрН України*

ORCID 0000-0002-8802-1441

ДО ПИТАНЬ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Анотація. В тезах розглянуті окремі актуальні питання розвитку інноваційної інфраструктури в умовах воєнного стану. Проаналізовані основні фактори та ключові напрямки забезпечення належних умов для провадження інноваційної діяльності із метою комерціалізації її результатів. Підкреслене важливе значення системності інфраструктурної підтримки інноваційного процесу та стимулювання суб'єктів інноваційної діяльності.

Ключові слова: інноваційна діяльність, інноваційний процес, інноваційна інфраструктура, національна інноваційна система.

PODREZ-RIAPOLOVA IRYNA

*Ph.D, Researcher of Scientific and Research Institute of Providing Legal
Framework for the Innovate Development of National Academy of Law Sciences of
Ukraine*

ON THE ISSUES OF PROVIDING THE DEVELOPMENT OF INNOVATIVE INFRASTRUCTURE UNDER THE CONDITIONS OF THE MARITAL STATE

Abstract. The theses consider some topical issues of the development of innovative infrastructure in the conditions of martial law. The main factors and key areas of ensuring proper conditions for the implementation of innovative activities with the aim of commercializing its results are analyzed. The importance of systematic infrastructural support of the innovation process and stimulation of subjects of innovative activity is emphasized.

Keywords: innovation activity, innovation process, innovation infrastructure, national innovation system.

Слід погодитись, що перетворення інновацій на дієву силу відродження українського бізнесу в умовах воєнного стану та повоєнний період вимагає формування розвинутої інноваційної екосистеми. Саме постійно впроваджувані інновації служать гарантом забезпечення розвитку країни, тому, нині потрібно впровадити дієвий та ефективний механізм стимулювання інноваційної діяльності, який був би не епізодичним та рекомендаційним, а системним, постійним та діючим [1]. Системність інфраструктурної підтримки інноваційного процесу та стимулювання учасників інноваційної діяльності є головним чинником забезпечення розбудови національної інноваційної системи та умовою для подальшого наближення України до членства в ЄС. Ефективна інноваційна політика повинна будуватися на принципах системності при належній підтримці та стимулюванні інновацій, створенні сприятливих умов для провадження інноваційної діяльності із метою комерціалізації її результатів.

Разом з тим, доцільно визначити, що серед загальної сукупності можливих специфічних інноваційних детермінант, на результативність інноваційного розвитку впливатимуть:

- наявність та стан освітнього, науково-технічного та інноваційного потенціалу, зокрема матеріально-технічна, кадрова та фінансова забезпеченість досліджень та розробок, а також продукування нових знань;
- результативність досліджень та розробок;
- структура випуску науково-технічної продукції та витрат на проведення досліджень та розробок;
- наявність загроз технологічного та функціонального заміщення;
- рівень розвитку та стан інноваційної інфраструктури [2].

Рівень розвитку та стан інноваційної інфраструктури визначається багатьма факторами, серед яких головним є відповідне нормативно-правове забезпечення. Державна інноваційна політика, законодавство в значній мірі впливають на активізацію інноваційних процесів, стимулювання організації різних форм власності в різних галузях і сферах, які вкладають кошти в

розробку інноваційних продуктів, послуг та технологій, відповідно, удосконалення законодавства в сфері інновацій та наявність механізму реалізації державної науково-технічної політики спрямовані на забезпечення умов розвитку життєвого циклу інновацій та їх комерціалізацію [3].

Отже, одним з головних драйверів відновлення країни в умовах воєнного стану та в повоєнний період є інноваційна діяльність, провадження якої повинно належним чином підтримуватися та стимулюватися, що потребує вдосконалення відповідних механізмів та процесів. При цьому, необхідним є забезпечення взаємодії між усіма складовими національної інноваційної системи, підтримання розвитку інноваційної інфраструктури та міжнародної співпраці в сфері інноваційної діяльності. Інновації виступають головним чинником економічної конкурентоспроможності, тому, забезпечення сприятливого інвестиційного середовища для розвитку інновацій потребує впровадження ефективних заходів та механізмів підтримки, належного фінансування та постійного моніторингу стану провадження інноваційної діяльності. Крім того, правове забезпечення інноваційного процесу та функціонування відповідних суб'єктів повинно мати системний характер та відбуватися виключно із вектором направлення на гармонізацію чинного законодавства в сфері інновацій відповідно до норм ЄС.

Перспективами подальших досліджень є аналіз основних нормативно-правових механізмів забезпечення системності інфраструктурної підтримки інноваційного процесу та суб'єктів інноваційної діяльності.

Список використаних джерел:

1. Кушніренко О. М. Трансформація української інноваційної екосистеми в умовах воєнного стану. Наукові записки Міжнародного гуманітарного університету : Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. Вип. 37. 164 с. С. 26-29. URL: http://www.sci-notes.mgu.od.ua/archive/v37/37_2022.pdf#page=26.

2. Старченко, Г. В. Детермінанти інноваційного розвитку національної економіки. *Digital Transformations of Modernity* : Матеріали міжнародної мультидисциплінарної науково-практичної конференції (м. Коїмбра, 24 січня 2022 р.). Чернігів: REICST, 2022. С. 70–73. URL: <https://reicst.com.ua/asp/article/view/207>.

3. Лазарєв Г. Ю. Нормативно-правове забезпечення розвитку інноваційної інфраструктури ОТГ. Наукові перспективи. 2021. № 5(11). С. 115-129. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/np/article/view/240/242>.

REFERENCES:

1. Kushnirenko, O. M. (2022). Transformation of the Ukrainian innovative ecosystem in the conditions of martial law. *Naukovi zapysky Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu*, Issue 37, 26–39. Odesa : Vydavnychiy dim «Helvetyka». Retrieved from: http://www.sci-notes.mgu.od.ua/archive/v37/37_2022.pdf#page=26 [in Ukrainian].

2. Starchenko, H. V. (2022). The determinants of innovative development of the national economy. *Digital Transformations of Modernity: Proceedings of the Multidisciplinary International Scientific-Practical Conference* (pp. 70–73). Chernihiv: REICST. Retrieved from: <https://reicst.com.ua/asp/article/view/207> [in Ukrainian].

3. Lazarev, H. Yu. (2021). Regulatory support for the development of innovative infrastructure of united territorial communities. *Naukovi perspektyvy*, 5 (11), 5–129. Retrieved from: <http://perspectives.pp.ua/index.php/np/article/view/240/242> [in Ukrainian].

Огієнко Інна Віталіївна

*кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник НДІ правового
забезпечення інноваційного розвитку*

НАПрН України

*доцент кафедри трудового, аграрного, екологічного права та соціального
захисту населення Харківського університету*

ORCID: 0000-0002-2919-5513

**ОКРЕМІ ПИТАННЯ ВІДБУДОВИ І РОЗВИТКУ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ
ІНФРАСТРУКТУРИ ТА МАТЕРІАЛЬНО – ТЕХНІЧНОЇ БАЗИ
НАУКОВИХ УСТАНОВ І ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

Публікація присвячена окремим питанням відбудови та розвитку дослідницької інфраструктури та матеріально технічної бази наукових установ і закладів вищої освіти, які постраждали під час повномасштабного російського вторгнення в Україну. Розглянуто проблеми, які додалися до вже існуючих в даній сфері і які пов'язані зі значними руйнуваннями наукової і освітньої інфраструктури, спричиненими воєнними діями, втратами людського капіталу і перспективи його збереження і відновлення, запропоновано власне бачення шляхів вирішення цих проблем.

Ключові слова: відбудова України, дослідницька інфраструктура, заклади вищої освіти, наукові та науково-педагогічні працівники, наукові установи.

Ogiyenko Inna

*Ph.D in Law, Senior Researcher of the Scientific and Research Institute of
Providing Legal Framework for the Innovative Development
of NALS of Ukraine*

*Associate Professor of the Labor, Agrarian and Environmental Law and Social
Protection Department of Kharkiv University*

**INDIVIDUAL ISSUES OF RECONSTRUCTION AND DEVELOPMENT
OF RESEARCH INFRASTRUCTURE AND MATERIAL AND**

TECHNICAL BASE OF SCIENTIFIC INSTITUTIONS AND INSTITUTIONS OF HIGHER EDUCATION

The article dedicated to specific issues of reconstructions and development of research infrastructure and material and technical resources of scientific institutions and institutions of higher education that were affected during the full-scale Russian invasion of Ukraine. It addresses the problems that arisen in this field due to significant destruction of scientific and educational infrastructure caused by military actions, loss of human capital, and the prospects of its preservation and restoration. It proposes its own vision for resolving these issues.

Keywords: institutions of higher education, reconstruction of Ukraine, research infrastructure, researchers, scientific institutions

Повномасштабне російське вторгнення в Україну спричинило велику кількість руйнувань різних інфраструктур. На жаль, не стали виключеннями і дослідницька інфраструктура, наукові установи та заклади вищої освіти України, що в свою чергу змусило науковців та науково-педагогічних працівників змінити місце свого проживання, зруйнувало багато наукових та педагогічних колективів або унеможливило їх працю, а також призупинило чи повністю зупинило реалізацію різних дослідницьких проєктів.

Проведене в 2022 році дослідження в рамках проєкту Ukrainian Science Reload, в якому взяли участь 2173 науковці, серед них було 32,9% чоловіків та 67,1% жінок, а найбільш чисельними представниками були вікові групи 31-40 років (29,3%) та 41-50 років (30,5%) дозволяє стверджувати, що більшість українських дослідників залишаються в Україні, виїхали за її межі лише 15%, а 38% респондентів змінили місце проживання в межах України. Майже 73% опитаних зазначили, що не мають можливості повноцінно займатись науковою діяльністю, серед причин називались: неспроможність виконувати роботу через відсутність можливості потрапити на робоче місце, технічні причини (відсутність доступу або перебої з Інтернетом, зв'язком, відключення світла), психологічний стан опитаних тощо. Більша частина

респондентів (83,8%) зазначили, що їх матеріальне становище, порівняно з довоєнним часом, погіршилося [1].

Однією з найбільш постраждалих за кількістю зруйнованих, пошкоджених та втрачених об'єктів інфраструктури внаслідок війни стала сфера освіти.

Прямі задокументовані збитки від руйнувань закладів освіти складають \$6,95 млрд. Загалом внаслідок бойових дій зруйновано вже щонайменше 810 та пошкоджено 1639 об'єктів освітньої інфраструктури. Щодо об'єктів наукової інфраструктури, то на момент підготовки цього звіту наявні лише обмежені дані щодо пошкоджень, так, за попередніми підрахунками, знищено, пошкоджено та вилучено на потреби Збройних Сил України 117 об'єктів рухомого та нерухомого майна 34-х інститутів та інших закладів НАН України. Попередня загальна оцінка втрат, лише за науковими закладами НАН України складає \$7,8 млн. [2].

За даними Міністерства освіти та науки України, станом на 20 січня 2023 року внаслідок війни постраждав 3051 освітній закладів, з них 420 були зруйновані, крім цього війна в багатьох регіонах зупинила навчальний процес в освітніх закладах, державні видатки були скорочені і спрямовані на більш термінові потреби держави (передусім оборону, ліквідацію наслідків руйнувань, та збільшені потреби у соціальному захисті).

Значно зруйновані установи у Київській та Харківській областях, які є великими університетськими центрами, великими науковими дослідницькими центрами, часто це були унікальні об'єкти і на їх відновлення потрібно мільярди доларів.

Від початку війни постраждала і наукова інфраструктура. Зокрема, 68 наукових установ частково пошкоджено, 2 зруйновано повністю, немає інформації про стан 9 таких установ, що розташовані на окупованій території. Також пошкоджено близько 15% дослідницької інфраструктури закладів вищої освіти та наукових установ [3].

Відбудову дослідницької інфраструктури, наукових установ та закладів вищої освіти необхідно розглядати як комплексне рішення, така відбудова має включати в себе не тільки фізичне відновлення пошкодженого, але й інші трансформаційні зміни, які б дозволили вивести науку і освіту у флагмани економічного відновлення і зростання нашої держави. І тут необхідно наголосити, що ці процеси мають відбуватися вже сьогодні, не відкладаючи прийняття цих рішень на потім, бо існує реальна загроза втрати найціннішого - людського капіталу, а саме науковців та науково-педагогічних працівників, спробувати мінімізувати вже наявні втрати від виїзду за кордон або їх переміщення до інших галузей економіки, оскільки найкраща дослідницька інфраструктура не дасть результату, якщо нікому буде проводити на ній дослідження.

На сьогодні немає точних даних про стан існуючої дослідницької інфраструктури, яка в багатьох випадках є застарілою, відсутні механізми управління і стратегія розвитку дослідницької інфраструктури. Безперечно будь-які зміни і модернізація потребують значних фінансових вкладень, що в умовах триваючої війни видається майже неможливим.

Необхідно змінити підходи і до фінансування науки, перейти до розуміння того, що таке фінансування – це довгострокові інвестиції, розробити систему стимулів для таких інвестицій, внести необхідні зміни до законодавства, для того щоб максимально залучати бізнес і приватний сектор до співпраці, оскільки сьогодні така взаємодія є достатньо складною через певні законодавчі обмеження. Всі розуміють, що будь-які інновації неможливі без освіти та науки. Найкращі в світі дослідницькі університети – приватні американські. Недержавне фінансування досліджень має величезне значення, гранти корпорацій і благодійних фондів фактично транслюють вподобання бізнесу і суспільства і допомагають обирати перспективні напрямки досліджень. Втім, приватні університети отримують чимало грошей і з федерального бюджету – National Science Foundation, National Institutes of Health і т.д. Ці організації розподіляють кошти на конкурентній

основі: проєкти оцінюють компетентні незалежні експерти. Тому головне питання ефективності фінансування досліджень навіть не в тому, хто виділяє кошти, а як ці кошти розподіляються.

Але діяти в цьому напрямку необхідно вже зараз, відкладення цих процесів у часі, очікування закінчення війни, для того щоб розпочати відновлення може призвести до негативних наслідків для науки і освіти в цілому.

ЛІТЕРАТУРА

1. Проєкт UAScience.Reload. Результати опитування «Українські науковці в часи війни». 2022. URL: <https://www.uascience-reload.org/wp-content/uploads/2022/07/UAS.R-Presentation-100-Days-Ukrainian-June-2022.pdf>
2. Звіт про прямі збитки інфраструктури від руйнувань внаслідок військової агресії росії проти України станом на 1 вересня 2022 року Звіт охоплює період з 24 лютого по 1 вересня 2022 року. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2022/10/Sep22_FINAL_Sep1_Damages-Report.docx.pdf
3. Наука у воєнний час. Веб-сайт Міністерства освіти та науки України. 21 травня 2022. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/nauka-u-voynnij-chas-vidbuvsya-onlajn-zahid-shodo-innovacijnogo-i-tehnologichnogo-rozvitku-dlya-zdobuttya-peremogi-ta-vidnovlennya-ukrayini>

REFERENCES

1. The results of the survey «Ukrainian scientists in the times of war». (2022). Project UAScience.Reload. Retrieved from: <https://www.uascience-reload.org/wp-content/uploads/2022/07/UAS.R-Presentation-100-Days-Ukrainian-June-2022.pdf> [in Ukrainian].
2. Report on direct infrastructure loss from destruction as a result of Russia's military aggression against Ukraine as of September 1, 2022, the report covers the period from February 24 to September 1, 2022. Retrieved from:

https://kse.ua/wp-content/uploads/2022/10/Sep22_FINAL_Sep1_Damages-Report.docx.pdf [in Ukrainian].

3. Science in wartime. Website of the Ministry of Education and Science of Ukraine (2022, May 21). Retrieved from: <https://mon.gov.ua/ua/news/nauka-u-voyennij-chas-vidbuvsya-onlajn-zahid-shodo-innovacijnogo-i-tehnologichnogo-rozvitku-dlya-zdobuttya-peremogi-ta-vidnovlennya-ukrayini> [in Ukrainian].